

ateneu

Fondatori: George Bacovia, Grigore Tabacaru (1925)

www.revista-ateneu.ro
ateneubc@gmail.com

Revistă
de cultură

Nr. 665

• Revistă editată de Consiliul Județean Bacău • anul 62 (serie nouă) • ianuarie 2025 • 5,00 lei •

• Vasile Crăiță-Mândră – Țărm

• sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar •

- **Ioan DĂNILĂ** – Ziua Culturii Naționale, secvențial (p. 2) • **Adrian JICU** – Forța paradoxală a naivității (p. 3) • **Adrian LESENCIUC** – Revoluția de la 1821 ca „western balcanic” și Tudor fără cămașa ideologică (p. 4) • **Geo CRISTEA** – Cuvântul e „începutul și sfârșitul” (p. 5) • **Vasile SPIRIDON** – Sedentarizarea temelor migratoare (p. 6) • **Marius MANTA** – Gheorghe Crihan – „Hei, viață...” (p. 7) • **Ecaterina PETRESCU-BOTONCEA** – Bâlcii desertăciunilor (p. 8) • Poezii de **Gela ENEA** și **Georgiana MARCU** (pp. 8 – 9) • **Elena CIOBANU** – O lume care nu se mai poate salva de ea însăși (p. 9) • Interviu cu scriitoarea norvegiană **Kathrine NEDREJORD**: „Mă îndrept spre literatură pentru a aprofunda ceva mai mult decât o poate face un film sau un ziar” (p. 10) • **Carmen MIHALACHE** – Explorând lumile afrimene (p. 11) • **Constantin GHERASIM** – Spiritualitate românească în inima Europei (p. 12) • **Carmen MIHALACHE** – Râsul ca antidot la impostură (p. 13) • **Alin Sebastian POPA** – Dreptul la neuitare (p. 14) • **Adrian-Daniel LUPEANU** – Iubirea – perpetuum universal (p. 15) • **Violeta SAVU** – Un carusel de vise (p. 16) • **Gheorghe IORGA** – O introducere în poezia arabă modernă (p. 16) • **Daniel-Ștefan POCOVNICU** – Miza banală a ficțiunii (p. 17) • **Virginia POPESCU** – Noaptea care se lasă sau fascinația zborului (p. 17) • **Ion FERCU** – Inocența căutătoare de sens (p. 18) • **Leo BUTNARU** – Joc de cărți la Paris, și nu numai (p. 18) • **Petre ISACHI** – Forța activă a bovarismului auctorial (p. 19) • **Cornel Simion GALBEN** – Personalități băcăuane: Emil Cătălin Neghină (p. 20) • **Daniel Ștefan POCOVNICU** – Mașina de plâns (p. 21) • **Ionel SAVITESCU** – O scurtă istorie a Angliei (p. 22) • **Marieta RĂDOI** – Mică istorie a unui destin asumat (p. 23) •

Fragmentarium

DE LA FRAȚI. „Anul care deja a intrat pe ușă să ne aducă bucurii și împliniri sub toate aspectele”, ne urează din Chișinău Valeriu Dulgheru. Așa să fie!

LA ÎNCEPUT DE AN. „Pentru 2025 am trei dorințe: pace, fraternitate și iubire pentru toată lumea” (Riccardo Muti, dirijorul orchestrei vieneze, la finele concertului de Anul Nou).

DE LA GAUDEAMUS. Liviu Franga, colaboratorul revistei noastre, a fost distins cu Premiul pentru traducere „Antoaneta Ralian” la Târgul de Carte – ediția 2024. Felicitări!

MUZEUL ÎN AER LIBER. Este numele pliantului editat de Centrul de Cultură „George Apostu”, invitație la a admira sculpturile realizate de artiști din țară și din lume și expuse în incinta Centrului.

UNICA VECIE DATĂ NOUĂ. Este, după Vasile Voiculescu, dragostea de om, de meserie, de adevăr etc. S-a spus la evenimentul „Ioan Dănilă – 75”, organizat de Biblioteca Județeană „C. Sturdza” pe 20 dec.

COMPLIMENT. „Bacăul e un oraș muzical”, a conchis șeful formației „Zdob și Zdub”, la finele spectacolului din decembrie 2024.

CONFESIUNI. Despre „Singularitatea alergătorului de cursă lungă” vorbește Vasile Spiridon, istoric literar și maratonist, în interviul acordat lui Cristian Pătrășconiu în „Orizont”-ul timișorean.

SPRE CANONIZARE. Până la actul în sine, care se va petrece la începutul lui februarie, podurenii l-au omagiat pe consăteanul Gherasim Iscu, portretizat liric de Vasile Iscu-Lăcătușu, într-un moment special orchestrat de Anca Șova.

AURĂ DE AURA. Tot Vasile Iscu-Lăcătușu constată că după succesul Aurei Șova podurenii „au devenit deodată / Mult mai buni și mai frumoși”.

LABIȘ – 90. Sora poetului, Margareta Labiș, ne previne că e necesară omagierea națională a autorului poemului „Moartea căprioarei” în 2025.

TRANSFER DE FLACĂRĂ. S-a produs la Tecuci, unde Vasile Ghica, fondatorul Festivalului Internațional al Aforismului, a încredințat conducerea brandului cultural profesorului Daniel Mazilu (președinte de onoare, Emil Dinga). De acord cu titlul articolului semnat de Ghiță Nazare: „Vasile Ghica a pus Tecuciul pe harta lumii” (*Flacăra lui Adrian Păunescu*).

AD MULTOS ANNOS! Pentru Vasile Crăiță-Mândră și Aurel Stanciu (80)

IN MEMORIAM. Al. Niculescu, admirator al operei lui Gh. Caragață; Cornelia Ichim-Pompiliu, profesor-scriitor; Constanța Zmeu-Pelin, actriță; Mircea Diaconu, actor, ministru al Patrimoniului

AI. IOANID

d'ale lui Ciosu

Ziua Culturii Naționale, secvențial

Școala Gimnazială Sascut-Sat. Diversitate și imaginație cât cuprinde au fost atributele evenimentului pus în act de elevii și cadrele didactice ale acestei școli, cu sprijinul efectiv al Primăriei (viceprimar, Ionela Sandu; coordonator, Carmen Stanciu). În locul unui bățorit moment de recitare/lectură/cântare, a fost altceva: proces literar (cu „detractorii” lui Eminescu), dramatizare („Lucefărul”) sau coregrafie, ca mijloc de înțelegere a textului („Somnoroase păsărele”). Pata de culoare – Grupul vocal „Brăulețul”, apreciat de Florin Zăncescu, directorul Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Bacău.

laice și bisericești oamenii locului, în prezența primarului Ion Măgdălina.

Drăgulești, com. Helegiu. Un dascăl care nu și-a părăsit niciodată comuna natală, Geo Cristea, a ținut să așeze în ușa *Muzeului țăranului* – deschis în perimetrul locuinței sale – un bust (sculptor – Daniel Celmare, din Cireșoia) numit – cum altfel? – „Țăranul român”. L-au apreciat în special Feodosia Rotaru, Iulian Bucur, Dumitru Brăneanu și Petre Isachi și l-au primit cu cântece

Comuna Parincea. Sala de sedințe a Primăriei a fost pentru câteva ore spațiu expozițional și de festivități. Elevi din comună, cadre didactice de ieri și de azi, invitați au vibrat la unison, provocați fiind de însemnătatea zilei. „Marcăm și o premieră, a anunțat Florin Zăncescu, directorul C.J.C.P.C.T. *Conexiunile culturale* au un invitat special: scriitorul și profesorul Gheorghe Iorga, originar din

satul Nănești.” Un medalion semnat de Liceul Tehnologic „Georgeta Jurgea Cancicov” și promisiunea primarului Sorin Roșu de a-i acorda titlul de *Cetățean de onoare al comunei Parincea, județul Bacău* au fost urmate de un program artistic bine gândit de Ioachim Dămoc și de profesorii locului.

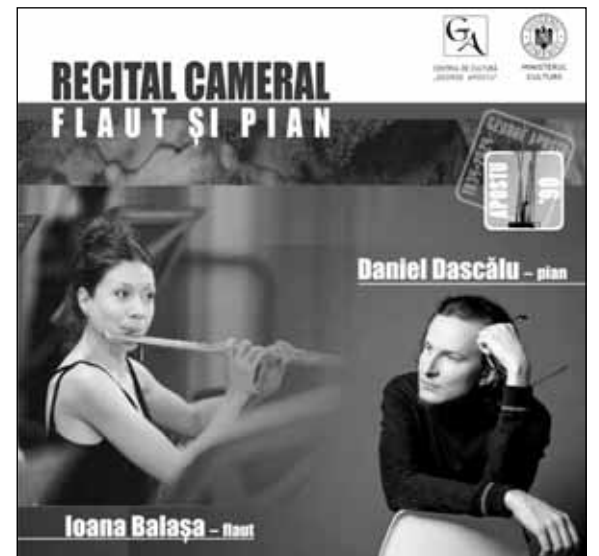
Colegiul Național „Gh. Vranceanu” Bacău. Elevii profesoarei Laura-Irina Gavrilu s-au lăsat seduși de o perspectivă inedită: „Învață să fii romantic!” Proiectul de dezvoltare personală a avut ca pretext (și garanție!) *Cartea poetului Mihai Eminescu*.

Slănic-Moldova. Cea de-a III-a ediție a Festivalului Internațional de Creație Literară „Freamăt de codru și ape” a fost prilejul ca primarul Benone Moraru să anunțe reactivarea Bibliotecii Orășenești (înființată în urmă cu 75 de ani), iar Petre Isachi să rostească un legământ: „Dați-mi o clasă/grupă de elevi/studenți și-i fac într-o lună cititori”. (I.D.)

Apostu – 90

La sfârșitul anului 2024, Centrul de Cultură „George Apostu” a celebrat împlinirea a 90 de ani de la nașterea sculptorului George Apostu (1934-1986), la Muzeul de artă contemporană al instituției cu numele marelui artist. Evenimentul a cuprins o expoziție cu lucrări de patrimoniu din colecțiile Centrului de Cultură „George Apostu” și Complexului Muzeal „Iulian Antonescu” (partener), completată de piese rare din colecția privată a lui Octav Olaru și de o serie de fotografii realizate de Mihai Oroveanu.

Au vorbit despre viața și opera lui George Apostu criticii de artă Oliv Mircea și Iulian Bucur, după care numerosul public prezent la eveniment (nu a lipsit nici nepotul artistului, Dinu Apostu, venit cu familia sa) a ascultat un minnat recital cameral susținut de flautista Ioana Balașa și pianistul Daniel Dascălu. Programul lor muzical a fost inspirat ales, incluzând lucrări de Lili Boulanger, Carmen Petra Basacopol și Béla Bartók, iar interpretarea, una de excepție. Ultimul moment al serii a aparținut grupului fol-

cloric „Glasuri de Tezaur”, coordonat de Elisabeta Unguru, mică cântăreți, cu frumoasele lor colinde, contribuind la reușita manifestării, la atmosfera sărbătorească. (A)

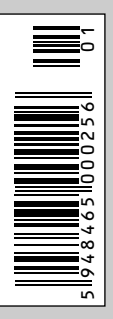
Revista de Cultură ATENEU

Inițiator al seriei noi (1964): Radu CÂRNECI

Director: Carmen MIHALACHE

Redactori: Marius MANTA, Dan PERȘA, Violeta SAVU, Ștefan RADU (secretar general de redacție)

Redactori asociați: Ioan DĂNILĂ, Adrian JICU

• Contabilitate: Alina GRIGORAȘ • Culegere texte: Mădălina Olaru •

• Redacția: Bacău, Str. Caișilor, nr. 7 • Tel./Fax: 0234-512497 •

• e-mail: ateneubc@gmail.com • Materialele nepublicate nu se restituie. •

• Tipărită la Tipografia ELENA Bacău • www.tipografiaelena.ro • ISSN 1221-5813 •

• Cititorii se pot abona direct, la redacție, sau cu plata prin virament la Trezoreria Bacău, cont: RO42 TREZ 0612 1G33 5000 XXXX

Subintitulat „roman“, debutul în proză al Lorinei Bălțeanu, *Legată cu funia de pământ* (Cartier, 2023) este, de fapt, un amplu poem în proză, construit printr-un artificiu compozițional devoalat la final, când jurnalul protagonistei este găsit de Ulea și rupt în bucăți de colegii de clasă, furioși să se vadă descriși în paginile caietului. Convențională, formula diaristică îi oferă autoarei posibilitatea de a spune, convingător, povestea unei fetite al cărei vis este să evadeze dintr-un spațiu sufocant, procustian, cu elemente traumatice, așa cum apare el frecvent în literatura contemporană basarabeană. Este genul proximal al unei proze care se hrănește din relatarea experiențelor apăsătoare prin care au trecut oameni a căror singură vină este aceea de a se fi născut și de a fi trăit la intersecția a două civilizații, străduindu-se să supraviețuiască unor presiuni teribile, atât de caracteristice perioadei (post)sovietice.

Diferența specifică este asigurată de vocea narativă. O voce credibilă, puternică, a cărei forță vine, paradoxal, din naivitatea personajului central, o fată prin ai cărei ochi sunt văzute realitățile de dincolo de Prut. Ea spune, într-un limbaj autentic, povestea dureroasă a unei copilării abrutiza(n)te, trăită cu speranța iluzorie a unei plecări. Această speranță-obsesie constituie iluzia de care se agață în permanență, reușind să depășească momente dificile și situații fără ieșire. Din acest motiv, problema libertății constituie supratema cărții, care poate fi citită secvențial, ca succesiune de micronarațiuni, dar și ca sumă a unor experiențe din care se construiește imaginea nefardată a unei periferii relevante pentru înțelegerea unor drame consumate în tăcere. Iar din acest unghi, *Legată cu funia de pământ* capătă o dimensiune recuperatorie, salvând de la uitare frânturi de existență umană. Pentru că asta face textul Lorinei Bălțeanu: oferă cititorului mostre de viață, construind o lume populată de figuri memorabile precum tata Colea, nana Raia, unchiul Ștefan, tanti Muza, baba Dochia și nenea Profir, țaca Vera, Marișca lui Fulică etc. Fiecare dintre aceste personaje ilustrează povești de viață legate prin fire nevăzute.

Remarcabilă se dovedește și capacitatea autoarei de a construi o lume din cuvinte și din gesturi. Ghioalcă, dohot, bunghisori, bahnă, burdovnic, stacan, bulcă, țancuș, chede, chiper, balagan, chișcă, puhă și multe altele recrează atmosfera unei vieți aparent tihnite, care ascunde drame neștiute. „Romanul” este scris într-un limbaj neaoș, un mix lingvistic româno-rus, arhaic și, totodată, definitiv pentru condiția unor oameni simpli, trăind într-un sătuc neștiut, unde se produce maturizarea dureroasă a naratoarei. Ea primește lecție după lecție, învățând din greșelile proprii și din comportamentele celorlalți. Creșterea sânilor, inițierea erotică lesbo sau bărfele sătenilor sunt doar câteva elemente din acest traseu al devenirii, care echivalează cu o smulgere bruscă dintr-un paradis în destrămare: „M-am dus să o întreb chiar pe Liza. Ea și-a bunghit ochii la mine, de parcă nu despre ea era vorba. Apoi m-a

chamat să mergem împreună în lucernă, să-mi explice numai mie, în secret, ce înseamnă să fii curvă. Și-a scos bluza de cit cu horboțele și mi-a zis că trebuie să mă dezbrac și eu. Lucerna era înaltă, dar nu destul încât să nu ne vadă cineva. De rușine, m-am așezat în pirostria, iar ea m-a întins pe spate și mi-a acoperit fața cu țâțele ei mari și cămoase. De parcă mi-ar fi pus deasupra o pernă mare cu pene de găscă. Mai ales că și de la țâțele ei mirosea urât a untură slăjită. M-a boțit așa de tare, că am gemut de durere, iar ea a crezut că-mi place și m-a gădilat între picioare, întâi ușurel, apoi tot mai tare, până când m-a cuprins un fel de moleșală, de la care mi s-a făcut cald. Și greață, că am vrut să vomit. Liza a izbucnit în râs, și eu m-am strecurat cu greu de sub ea. Mă simțeam ca un vierme de la căldura din trup, dar mai tare de la râsul ei răgușit. Ți-a plăcut, nu? Nu-u, m-am pus eu pe bocit, dar numai ca să nu priceapă că

nu m-a durut chiar așa de tare și să-mi dea drumul să plec”. Îndrăgostită apoi de Gicu, un coleg cu un an mai mare, adolescența este trasă pe sfoară, înțelegându-și naivitatea, într-o scenă care amintește de scâldatul din *Amintirile...* lui Creangă. Asemenea experiențe sunt pași într-un parcurs inițiativ necesar. Un traseu străbătut cu teamă, fiindcă, deși silitoare, fata merge la școală cu spaima că va fi scoasă la careu, luni dimineața. O spaimă viscerală, care se traduce prin dureri și vărsături, dovadă a terorii care stăpânește mintea unei copile nevinovate.

Legată cu funia de pământ spune povestea unei fete care învață, la fel de mult, din gesturi mărunte: mama hrănește o cerșetoare care umblă din poartă în poartă pentru a aduna mâncare, prostia colegului Gheorghiuță, care se preface a nu ști cât face doi plus doi, în speranța că va fi dus la internat, pentru a scăpa de teroarea de acasă, obiceiul Arghirei de a mânca numai pâine și nuci și de a dormi pe cuptor, ca să n-o găsească moartea, tatăl care vinde produse expirate etc. Unele situații au ceva înfiorător, aproape dostoevskian, cum e cazul babei Ilinca, măritată în tinerețe cu ucigașul fratelui ei, pe care îl salvează de la pușcărie, declarând la miliție că a fost un accident produs din cauza alcoolului, într-o încăierare la peșitul miresei. Alegerea ei este percepută de familie ca o trădare, ceilalți marginalizând-o pentru acest păcat, fără să o poată ierta vreodată. Un altul, nenea Profir nu mai vrea, pur și simplu, să vorbească. Vrea să moară pentru că nu găsește vreun rost existenței după ce și-a pierdut singurul copil, pe Nina, ucisă de un fulger intrat pe hogeacul casei...

Crescută în spiritul unor valori conservatoare ca supoșenia, credința (oarbă), demnitatea sau bunătatea,

protagonista trebuie să rămână în sat, să termine școala și să devină bibliotecară, în locul nanei Raia. Așa se cuvine. Crești, muncești, te măriți, faci copii și cam gata... E funia care ne leagă de pământ și care dă titlul acestui volum neliniștitor. E metafora interdicțiilor și a prejudecăților despre care Lorina Bălțeanu vorbește fără emfază, cu un firesc debordant. O funie care împiedică visul tinerei de a pleca departe. Un vis care se destramă cu fiecare zi ce trece și capătă accente dramatice când primește vestea morții Muzei, mătușa care întruchipa idealul de femeie liberă și care ar fi putut să o ducă pe protagonistă la București. Așa încât, fetei nu-i rămâne decât surogatul evadării la cafeneaua de sticlă în rotundă, unde merge cu autobuzul, chiulind periodic de la școală, într-o încercare disperată de a se sustrage unei realități brutale: „Înapoi, spre stația de autobuz, drumul e mult mai lung. Doar mi se pare, fiindcă tot 987 de pași fac. Îi alerg cu sufletul la gură să nu scap cumva autobuzul. Altfel, nu mai am cum să ajung înapoi, să-mi iau geanta cu cărți de la moș Milian și să vin odată cu toți copiii acasă. Turta dulce, învelită în șervețel, o țin în buzunar pentru frate-miu, în caz că bănuiește ceva. Să nu spună mamei că iar nu am fost la școală și nu m-a trimis nimeni la niciun fel de întreceri. Dacă nu mă duc măcar o dată pe lună să văd Nistrul cum curge la vale, mă îmbolnăvesc”.

Nu e nimic vindicativ în această carte de un firesc apăsător și, deopotrivă, tonifiant. O carte tulburătoare prin umanitatea ei explicită și prin încrederea în capacitatea omului de a învinge.

Adrian JICU
jicoadrian@yahoo.com

Forța paradoxală a naivității

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

România literară

• nr. 1-2/ 2025

În primul număr (dublu) din an, revista „România literară” ne recomandă ancheta inițiată de directorul executiv al publicației, Gabriel Chifu. Impresionat de cea mai recentă peliculă despre perioada comunistă (acțiunea se petrece în 24 de ore, prinzând parțial zilele de 20 și 21 decembrie), el își roagă prietenii și colegii să-și exprime opinia despre acest film. A rezultat astfel un „dosar al artelor” cu o mare varietate de păreri, prin răspunsurile oferite, alături de Gabriel Ghifu, de Andrei Cornea, Rodica Culcer, Angelo Mitchievici, Ovidiu Pecican, Cristian Pătrășconiu, Vasile Spiridon și Varujan Vosganian. Dosar, anchetă, dezbatere de actualitate – care nu umbrește cu nimic celelalte excelente pagini.

„Ce a fost, ce va fi”, de Gabriel Chifu – o fixare în prezentul istoric. „Contrafort”-ul lui Mircea Mihăieș – „Suveranist, adică izolaționist” (se înțelege din titlu despre ce este vor-

ba – o fixare în prezentul politic). Istoria literară îi aparține, firesc, profesorului Vasile Spiridon, care ne propune o incursiune în opera lui Sorin Titel, pornind de la un cuvânt-cheie: *muzica*, „Atlas de sunete”. Un text savuros, cu valențe estetice, oferă Nicolae Prelipceanu în „Contrafortii de ceară”. Adrian Alui Gheorghe este prezent cu o pagină de poezie. Criticul literar al revistei, Răzvan Voncu, vorbește despre cartea lui Paul Cornea „Jurnal” (1933-2017), „o operă de prim rang a genului”. Despre „carențele culturii noastre umaniste” scrie, într-o scurtă sinteză penetrantă, Ovidiu Pecican. Universitar și cărturar, Angelo Mitchievici se află „între cărți” și alege, de această dată, „Rezolvarea aventurii: Corto Maltese, în lectura lui Mircea Mihăieș”. Trebuia să existe și o pagină care destinde cititorul și ea vine prin Horia Gârbea, care scrie despre „contactul personajelor literare cu fauna sălbatică”, în „Personaje contra sălbăticiunii”. Cristian Pătrășconiu realizează un amplu interviu cu Martin Puchner; proză de Andrei Manolescu, „Orașul nesfârșit”. Despre „Isus al meu”, cartea lui Gabriel Liiceanu, scrie Horia Vicențiu Pătrășcu.

Un început de an fast pentru săptămânalul Uniunii Scriitorilor din România – astfel și pentru cititorii lui. (D.P.)

Adrian LESENCIUC

Revoluția de la 1821 ca „western balcanic” și Tudor fără cămașa ideologică

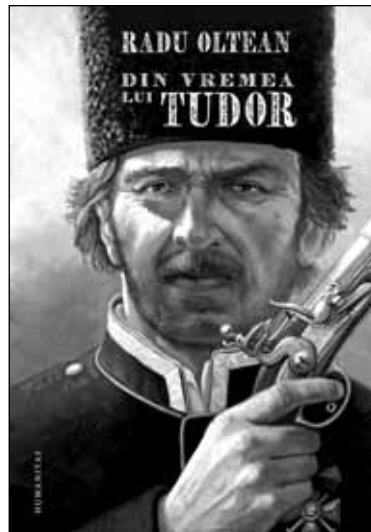
2021 fusese instituit, prin votul Parlamentului României, Anul Tudor Vladimirescu, același for declarând prin articolul 3 al Legii nr. 65 din 8 aprilie „erou al națiunii române Tudor Vladimirescu, pentru rolul marcat, curajul, eroismul și sacrificiul din timpul Revoluției din 1821”. Un lucru similar observase cu multă vreme în urmă și Karl Marx, care nota că „Vladimirescu era patriot român”, dar care nu uita să menționeze că fusese ofițer în armata țaristă în războiul cu Turcia, care s-a încheiat cu Pacea de la București, în urma căreia am pierdut Basarabia, și că din perspectiva rușilor trebuia să aibă rolul de a răscula Oltenia și Serbia, pentru a slăbi astfel Imperiul Otoman. Cine a fost însă acest personaj al istoriei naționale numit prin lege erou? Răspunsul ni-l dă nu un istoric, ci un pasionat de istorie și de ilustrația documentară, Radu Oltean, absolvent al Academiei de Arte Frumoase din București, secția grafică, colaboratorul lui Neagu Djuvara, care a publicat în 2024 o lucrare intitulată *Din vremea lui Tudor*, încercând o reconstituire și a portretului istoric al revoluționarului român din vremea Eteriei, dar mai ales a epocii.

Cartea, extrem de bogată în ilustrații, înclină mai degrabă să ofere o proiecție asupra epocii decât asupra personajului, dar Radu Oltean nu se mulțumește cu această perspectivă enunțată din titlu, ci încearcă să realizeze un profil real, nu cel edulcorat din lucrările de istorie, ori, mai mult de atât, icoana „Domnului Tudor” proiectată în anii comunismului românesc, în care era văzut ca răzvrătit romantic și revoluționar socialist ce a intenționat să încheie etapa domniilor fanariote și să o deschidă pe cea a domniilor pământene. Epoca fanariotă s-a încheiat, subliniază Radu Oltean – și o dovedesc documentele de arhivă –, „nu ca urmare a ridicării lui, ci pentru că grecii porniseră la război

împotriva turcilor” (p. 5), iar mitul lui Tudor s-a clădit nu pe ceea ce a fost el, ci pe ceea ce ar fi putut fi. Cea mai bună dovadă este însăși lista de revendicări cu care venise la București, în care nu se regăsea nici vreo cerere privitoare la domni pământeni, nici vreuna care să presupună independența față de otomani.

Cât despre intenția lui Radu Oltean de a reproduce prin cartea sa epoca, lucrurile sunt clare: „[...] mai ales am pictat oameni, locuri și scene pe care le-am reconstituit, cu mare grijă și cât mai în amănunt, după izvoarele istorice: artefacte expuse la muzee sau ascunse în depozitele lor, imagini de epocă, descrieri și mărturii contemporane” (p. 6).

Radu Oltean insistă, în aceste condiții, să proiecteze o imagine asupra epocii care să nu fie doar veridică, ci cât mai apropiată de izvoarele istorice și de mărturiile contemporanilor, plecând de la o reconstrucție a statutului țărilor române în perioada fanariotă, de la contextul internațional și de la realitățile din vecinătatea imediată a teritoriilor românești aflate sub autoritate otomană, identificând și reconfigurând rolul diferitelor instituții și state cu responsabilități în asigurarea ordinii interne sau care își au protectoratul la nivel internațional. Plecând de la această perspectivă, Radu Oltean subliniază faptul că începând cu Pacea de la

Kuciuk-Kainargi, „Rusia s-a erijat în protectoarea creștinilor ortodocși din Imperiul Otoman, adică românii din cele două principate, sârbii, bulgarii și grecii” (pp. 10-11) și nu omite să amintească de întâlnirea de la Tilsit dintre Napoleon și țarul Alexandru I, care a dus la împărțirea sferelor de influență în Europa, Franța revendicându-și Occidentul, Rusia Orientul, până la Dunăre, sudul rămânând sub jurisdicție otomană. Mai mult, în temeiul acestor jocuri, care au strivit teritoriile românești între imperii: otoman la sud, țarist la est, habsburgic la vest, la care se adăuga cel napoleonian, căruia ar trebui să-i fim recunoscători, pentru că dacă n-ar fi existat invazia lui Napoleon din Rusia, probabil că înțelegerea de la Tilsit ar fi dat roade: „Se poate afirma fără a greși că doar invazia lui Napoleon în Rusia și încăpă-

țânarea vizurului au salvat restul Principatelor Române de soarta Basarabiei” (p. 42).

Radu Oltean oferă o imagine reală asupra excepțiilor de organizare a oștirii pământene. Aceste excepții se datorau vremurilor tulburi în care pașii teritoriilor din marginea imperiului își revendicau dreptul de a construi state independente în folos propriu. Este cazul aventurierului balcanic Osman Pasvantoglu (1758-1807), adică Pazvante Chiorul, ajuns pașă cu trei tuiuri la Vidin. Radu Oltean insistă, totodată, asupra felului în care trupele de panduri erau organizate și asupra abuzurilor acestora, asupra modului în care se constituise la Odessa (1814) organizația masonică *Philiiki Hetaireia*, adică *Eteria*, asupra pretențiilor lui Alexandru Ipsilanti, fiu și nepot de domn muntean, fiu al româncei Elisabeta Văcărescu, născut la Constantinopol și școlit la Academia Militară din Sankt-Petersburg, dar mai ales asupra caracterului său cel puțin îndoielnic și laș.

Cât despre Tudor, în acele vremuri de o dinamică socială cumplită, care, probabil, se înrolase ca voluntar în trupele de pazvangii și în milițiile oltenești ale lui Alexandru Moruzi și Mihail I Șuțu, îl vom găsi la finalul războiului ruso-turc la comanda a circa 6 000 de panduri, contribuind la victoria rușilor – deși, notează Radu Oltean, „în pofida multelor fapte de eroism, a eficienței lor în misiunile de luptă și a jertfelor de sânge, pandurii români nu au fost niciodată menționați în rapoartele rusești decât, în cel mai bun caz, sub eticheta de *cazac*” (p. 37) – și primind adeverință de merit de la maiorul Redrikov, precum și înaintarea la gradul de porucic, adică locotenent în armata țaristă. Tudor era un oltean aspru, călit în lupte, care pentru aversiunea sa față de „ciocoi” și-a câștigat rolul în panteonul personalităților istorice intens promovate în perioada comunistă, dar care, administrând prin manifestarea acestei uri, a permis și numeroase încălcări ale dreptului la proprietate și chiar la

viață: „Îi ura din tot sufletul pe «ciocoi», parveniții din administrația țării, vâtafi, ispravnici, zapcii, sursa celor mai infame ticăloșii la adresa țăranilor. Martorii din epocă spun că era nemilos față de ticăloși” (p. 19). „Declarațiile lui Vladimirescu cu privire la «boierii tirani» și averile lor «rău agonisite» au fost înțelese de țărani ca o invitație la jaf, fără teamă de pedeapsă” (p. 69).

Chiar dacă istoria ar fi putut să-l judece altfel și să-i acorde rolul meritat în revoluția din 1821, imaginea lui s-a răspândit prin această raportare la îmbogățirea vremii, asociindu-i-se, cel mai adesea, eticheta de revoluționar socialist. Tudor Vladimirescu este un personaj pe care l-am găsit îmbrăcat în istorie în hainele ideologiei comuniste. Scrisese despre el, cum subliniam, Karl Marx, dar nu faptul că a fost „revoluționar socialist *avant la lettre*” ar fi trebuit să conteze în receptarea noastră. Nici că a luptat de partea rușilor în cumplitul război dintre 1806 și 1812, când am riscat să pierdem toate teritoriile, nu numai Basarabia, după cum se înțeleseseră țarul Alexandru I cu Napoleon în Prusia. Nici că ura pe îmbogății. Când apare în cartea lui Radu Oltean dezbrăcat de toate straiile ideologice și îl descoperim ca om viu, cu defectele și inabilitățile sale, cu îndârjirea și severitatea cu care devenise cunoscut, pare mult mai simpatic decât eroul din cărțile de istorie din urmă cu patru decenii, din care am aflat pentru prima dată că ar fi pus capăt epocii fanariote.

Cartea lui Radu Oltean are rolul nu numai de a reface, printr-o amănunțită aplecare asupra surselor disponibile, profilul unui personaj istoric interesant, important prin îndârjirea sa, dar naiv din punct de vedere diplomatic și inadapdat negocierii cu boierii munteni care trecuseră munții, la Brașov, unde înființaseră o societate literară – prima asociație scriitoricească din teritoriile românești, în care cei bătrâni, măturisește undeva Ion I. Heliade Rădulescu, fiul scriitorului și omului politic român cu același nume, discutau politică, fiind filoruși, iar cei tineri discutau literatură. Ea are rolul și de a expune sau în primul rând acesta este obiectivul pe care și-l propusese autorul ei, vremurile demne de sintagma „western balcanic”, evocate și prin textul ce însoțește imaginile care reconstituie în amănunt chipuri de oameni, îmbrăcăminte, arme, scene diverse aduse în fața lectorilor cu grijă și în baza izvoarelor istorice.

* Radu Oltean, *Din vremea lui Tudor*, București, Ed. Humanitas, 2024, 152 p.

Anuala 2024

La Galeriele „Frunzetti”, artiștii plastici băcăuani și-au expus lucrările în cadrul expoziției lor anuale, care a avut vernisajul în data de 19 decembrie. Cu acest prilej au fost acordate și distincțiile breslei pentru cei mai merituoși artiști, Premiul Consiliului director fiindu-i acordat Biancă Rotaru, în timp ce Premiul filialei UAP Bacău i-a revenit lui Victor Eugen Mihai – VEM, „Pentru rezultatele de excepție naționale și internaționale din anul 2024”.

Și la Galeria „Nouă” a fost deschisă, în perioada premergătoare Crăciunului, expoziția „Artă în dar de Sărbători”, cu atractive lucrări de pictură, grafică, cu accesorii, design vestimentar, decorațiuni specifice sărbătorilor de iarnă. (A)

pentru limba noastră

Ioan DĂNILĂ

Bacăul (pre)primar* (LXVII)

Cuvântului i-a stabilit, liric, extremitățile Geo Cristea (n. 1952), într-una din filele cărții „Poveștile Drăgugeștiului și poeziile mele” (Bacău, Egal, 2020), cel pentru care acesta e „cunoscutul și necunoscutul”, „durere, dar și frumoasă floare”. Absolventul din 1973 al Liceului Pedagogic Bacău, *învățător emerit* (din 1989), s-a văzut „Însetat la izvoarele iubirii” (titlul primei sale cărți, din 2018). Bucuria supremă pentru el – transmisă fiicei, Raluca, dascăliță în Capitală – era

munca la catedră. „Dacă ar fi să caut un cuvânt care să-l îmbrățișeze cu căldura lui, acela nu e altul decât pasiunea. Degeaba știi o mie de lucruri (mai nou, le poți afla de pe internet), degeaba ești titularul unui certificat profesional cu note mari sau (de ceva ani) foarte mari ori al unui post garantat până la pensionare dacă în fața școlărilor nu arăți încredere în ceea ce spui și dacă nu te jertfești pe tine în folosul lor”, declarăm în prefața cărții. Mărturiile de mai jos îi confirmă crezul.

Geo Cristea

Cuvântul e „începutul și sfârșitul”

A fi învățător este un lucru uriaș și înalt, iar educația completă a acestuia depinde în mare măsură de însușirea limbii materne (în cazul de față, a limbii române). Liceele pedagogice au o imensă răspundere față de cei în mâna cărora ajunge cartea de limba română, față de cei care trebuie să comunice cu elevii lor în limba maternă. Aceasta este regina disciplinelor școlare, și fără ea nu se poate concepe realizarea frumosului edificiu numit cultură. Modelul de la catedră este ca o biserică aspectuoasă care se pictează singură prin coerența de culori și imagini lingvistice, pedagogice, științifice. Așa cum un viitor medic nu se poate pregăti practic dacă-i

lipsește stetoscopul, așa cum unui viitor preot nu-i poate lipsi crucea din mână, la fel și viitorului învățător nu-i poate lipsi limba maternă, ca o făclie aprinsă în liceul pedagogic, pentru ca mai târziu să lumineze cu energia proprie. Gramatica te învață să gândești clar, să te exprimi logic, să ordonezi ideile într-o manieră coerentă; felul în care ne exprimăm oral și în scris spune totul despre educația și instrucția noastră, dar și

despre respectul pe care-l avem față de limba maternă și față de noi. Vorbirea și scrierea corectă presupun cunoașterea și aplicarea regulilor gramaticale, care implică cunoștințe fundamentale și indispensabile pentru viitorul învățător. Peste ani, profesorii elevilor săi nu ar mai fi oripilați de greșelile grave de la examenele de bacalaureat, din cereri, S.M.S-uri, de pe Facebook și de la TV.

Nu pot să cred că după atâta vreme de la greșeala impardonabilă a Ministerului Educației de a retrage studiul limbii române în liceele pedagogice nu s-a revenit nici astăzi. Este un atentat la adresa viitorului limbii române, la libertatea de expresie a profesorilor și chiar a elevilor de a se forma pe seama propriilor dorințe, a unor tropisme pozitive.

Socrate vorbea despre dreptul cetății de a legifera acum mai bine de 2400 de ani. Aș vrea să retrăiesc reînvierea acestei necesi-

tăți, recuperarea unor principii pedagogice și științifice eludate. Simpla amintire a aceluia timp mă determină să mă întâlnesc cu mine însumi și cu cea mai frumoasă și mai distinsă doamnă pe care am cunoscut-o în viața mea: Limba Română. Închid ochii și o văd aievea plimbându-se la braț cu un domn cordial ce purta numele sfântului Andrei. Și dacă acesta a fost ocrotitorul României, domnul Mihail Andrei a fost protectorul limbii române. Pe unde trecea el, totul se sfințea cu limba română, încât vorbeau frumos și corect și copacii, și florile, și aleile Liceului Pedagogic. Sunt mândru că mi-am adus contribuția și eu la realizarea de către marele profesor a două lecții consecutive, de pus în ramă, atunci când a avut inspectia pentru obținerea gradului didactic I. Președintele comisiei a mers la catedră, în fața clasei, l-a felicitat sincer pe domnul nostru, l-a sărutat pe ambii obraji și ne-a spus: „Sunteți o clasă norocoasă, străină în acest liceu, în acest județ și îndrăznesc să spun în această țară, datorită marelui vostru profesor. Ceea ce a făcut astăzi cu voi la limba română nu pot face eu cu studenții mei, la Iași”.

Așa era odată limba română, așa erau profesorii și așa arăta învățământul!

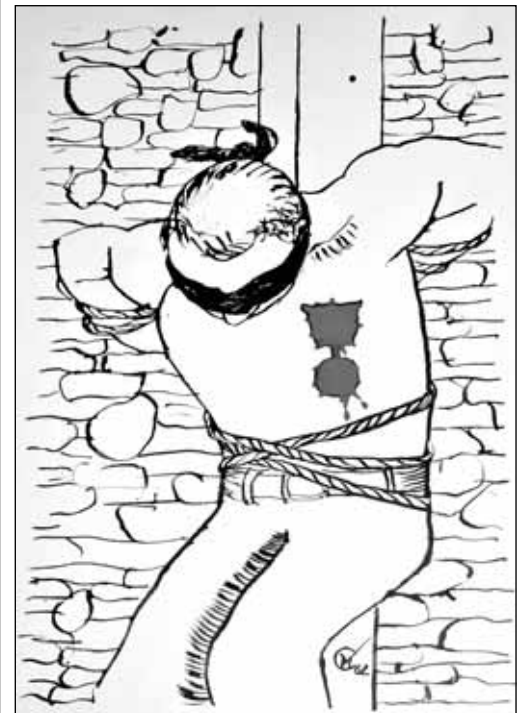
Culegere text stud. **Nicoleta Ceapa**, Facultatea de Litere Bacău (activitate în cadrul practicii de specialitate)

* Serie de materiale menite a pleda pentru reintroducerea limbii române în programa de specialitate a liceelor/claselor cu profil pedagogic, inclusiv la bacalaureat

Litere și cifre băcăuane

• A-ul (n. 1818)... .. și B-ul (n. 1881) •

Istoricul literar Ion Rotaru (1924-2006) găsește că Vasile Alecsandri („21.VII.1821 sau 14.VI.1818, Bacău” – „O istorie a literaturii române”, II, 1994, p. 270) „acoperă prin activitatea lui aproape toată epoca de la 1848”, iar pe G. Bacovia îl vede continuat de Adrian Păunescu.

• Vasile Crăiță-Mândră

Paranteze deloc utopice

Una dintre ele privește limba latină în școală, care „ar trebui să fie materie de studiu nu pentru deprinderea în detaliu a gramaticii ei, ci pentru a putea urmări, comparativ, poziția limbii române ca limbă romanică între celelalte limbi derivate din latină” (Irina Petraș, în „România literară”). Gândim la fel.

Revista presei, în post-scriptum

• Nicolae Manolescu – 85, într-un număr special al „României literare”, adică „Firescul, generozitatea, calmul” (Al. Călinescu) sau „Un aristocrat al spiritului” (Angelo Mitchievici).

• Poezie (Violeta Savu) și cronică plastică (la expoziția lui Aurel Stanciu), în „Familia” orădeană.

• „Așa cum pot scrie uneori / la două mâini, / așa pot scrie acum / la două nume: Bacovia / și Constantin Călin” (Marcel Mureșeanu, în „Bucovina literară”).

Pagină realizată de Ioan DĂNILĂ

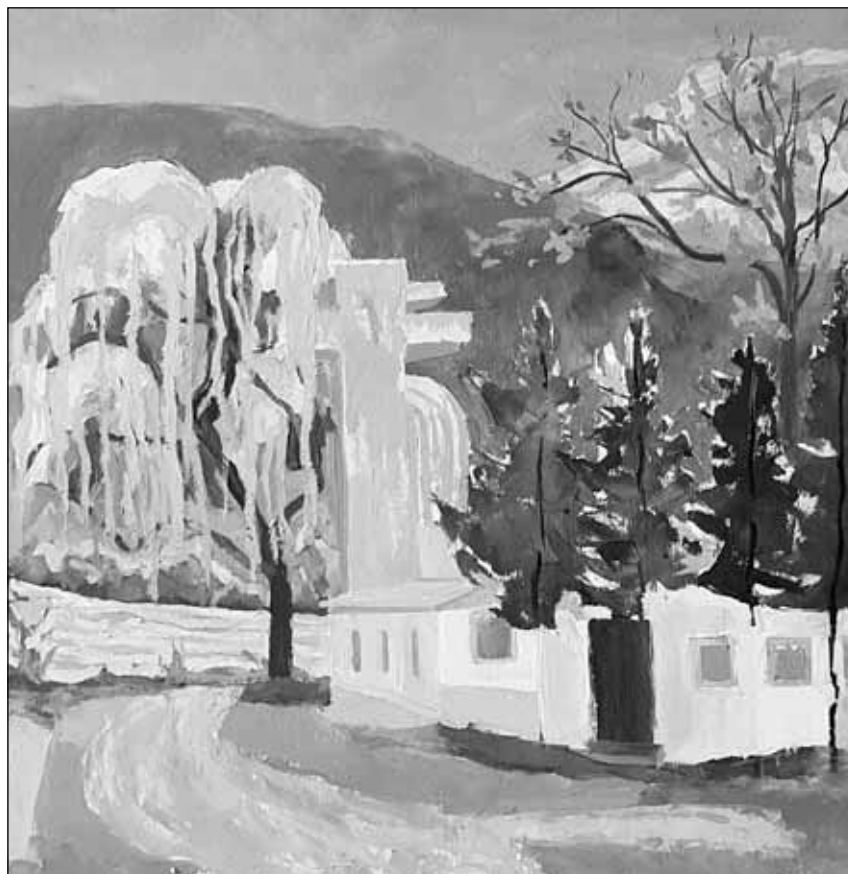
După plecare...

Profesorul-scriitor

Apropiată de cuvânt pentru a-l potrivi în scrieri (proză și eseu) ori pentru a-l dăruia preadolescentului, Cornelia Ichim-Pompiliu îmbogățește galeria profesorilor-scriitori din Bacău și din țară. „Duiosă ignoranță” (Ateneu, 2002) și „Textul narativ – structură și receptare” (Convorbiri didactice, 2009) stau alături de o proză cu mijloace moderne, pe placul multor cititori.

A fost Învățătorul

Performer biologic și profesional (la 96 de ani avea suflul și patima adolescentului devenit de curând dascăl), Gheorghe Crihan și-a construit un destin „care a rodit bogat în sufletele multora” (Elena Abageru). Suspinăm odată cu el: „Hei, viață...”

• Vasile Crăiță-Mândră

Caracterul inovativ al studiului cu titlul *Doina Ruști, un personaj în propria carte* (Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2025) este de găsit în efortul Pompiliei Chifu de a aplica grila criticii autoficțiunii combinată cu aceea tematică, în scopul de a detecta sensuri profunde ale prozei scriitoarei supuse analizei și pentru a i se contura acesteia un posibil profil identitar. Autoarea și-a propus cinci obiective pentru demersul său critic: explorarea principalelor linii de receptare a scrierilor Doinei Ruști în spațiul românesc, dar și în acela extern; lămurirea contextului cultural-istoric și literar în care au fost publicate scrierile respective; punerea în evidență a aspectelor esențiale care au condus la apariția scrierilor; conturarea trăsăturilor specifice și a elementelor de originalitate ale prozei scriitoarei; determinarea locului și a rolului pe care îl ocupă scriitoarea în peisajul romanului românesc actual.

Două capitole preliminare reconstituie contextul literar al formării Doinei Ruști, a cărei evoluție creatoare a fost încununată de o bogată receptare critică, nu numai în țară, ci și în străinătate (în jur de 120 de studii și cronici). Structura cărții cuprinde trei ample părți: contextul și receptarea critică, descrierea în ordine cronologică a aparițiilor editoriale și analiza fiecăreia în parte, cu atenția distribuită pe tipul de imaginar din spațiile ficționale. Sigur că nu sunt neglijate în analiză temele care garantează coeziunea universului creator, întrucât numeroasele și diversele povestiri, redactate în registru fantastic, dezvoltă aceleași teme obsedante ale universului romanesc, ele camuflând ipostazele identitare ale autoarei.

De asemenea, din confesiunile autobiografice prilejuite de numeroasele interviuri acordate se răsfrîă același mănunchi de teme identitare migratoare, ficționalizate în romane și în povestiri. Reperele acestei lumi din *background*-ul scriiturii își au sorginea în temele camuflate sub forma unei scriituri autoficționale și sunt transfigurate la nivelul subtil, simbolic, al mesajului prozastic. Miza pe care se sprijină întregul studiu rezidă în identificarea obsesiilor tematice, a temelor recurente, care dezvăluie profilul auctorial, evidente atât în romane, cât și în povestiri. Este motivul pentru care multe dintre personaje sunt orfane, precum Pâtca, din *Mâta Vinerii*, Adela, din *Fantoma din moară*, Licia (din *Patru bărbați plus Aurelius*), ori abandonate de părinți (Carina din *Mămica la două albastrele*, personajul principal din *Lizoanca*).

Pentru Pompilia Chifu, înțelegerea contextului social și cultural în care și-a conceput

Vasile SPIRIDON

Sedentarizarea temelor migratoare

Doina Ruști scrierile este hotărâtor și, drept consecință, ea își canalizează exegeza înspre o cercetare a creației respective la nivelul structurilor narrative în care se află metamorfozată realitatea cotidiană. Căutarea amănuntelor din biografia scriitoarei, de găsit atât în interviurile acordate de aceasta, cât și în scrierile ce pot fi considerate autoficțiuni, devine prioritară pentru cercetătoare. Din înlănțuirea acestor date biografice se identifică nu numai răscrucile existențiale ale scriitoarei, ci și șirul persoanelor care au avut o influență asupra traiectului din viața ei. Nu sunt ignorate nici evenimentele majore care au determinat-o pe Doina Ruști să se refugieze într-o lume imaginată, a spațiului ficțional.

Temele obsesive reprezintă constantele literare ce sunt detectate de Pompilia Chifu în scrierile supuse analizei, criza identitară prin care trec personajele într-o societate erodată de tarele sistemului comunist, schisma identitară extinsă în manieră parabolică asupra aceleia sociale, singurătatea creatorului, căutarea sinelui camuflat sub numeroasele voaluri identitare, tema recurentă a identității fluctuante, interogația și miracolul autocunoașterii, rețelele de imagini și ipostazele variate ale propriei ființe, repudierea comportamentului conformist și a încorsetărilor de orice fel, exercițiul scriptic drept metodă de regenerare a datelor existențiale. Toată această configurare tematică de factură

obsesivă este asimilată subtextual, prin simboluri care converg spre creionarea unui profil identitar al Doinei Ruști înseși.

În „desenul din covor“ din textura scrierilor, se întrevăd pentru Pompilia Chifu nodurile și semnele ce leagă itele ficționale de tip simbolic, acreditate de parcursul biografic și de proiecțiile auctoriale. Convinsă, în mod justificat, că orice creator realizează prin scrierile sale autoproiectii narrative, autoarea studiului urmărește descoperirea rețelelor tematice care asigură coerența internă a operei, aceasta urmând a fi acreditată autoficțional. Ea reușește astfel să ne convingă că întreg corpusul scrierilor Doinei Ruști exprimă o amplă și complexă autoficțiune. Metoda hermeneutică, în latura ei psihanalitică, dublată de analiza interstițiilor tematice îmbrăcate uneori în haină autobiografică, i se pare Pompiliei Chifu a fi cea mai potrivită demersului său. Au fost însușite din partea cercetătoarei contribuțiile teoretice referitoare la autoficțiune realizate de nume de autoritate, precum Philippe Lejeune, Serge Doubrovsky, Jacques Lacan, Georges Gusdorf, Thomas Clerc, Philippe Gasparini și Vincent Colonna. Întrepătrunderea instrumentelor specifice criticii autoficțiunii cu acelea ale investigării tematice, prin recursul îndreptat la datele autobiografice (spicuite și din corpusul generos de interviuri acordate de scriitoare), a fost realizată în

intenția surprinderii cât mai multor ipostaze creatoare ale Doinei Ruști.

Acest profil al scriitoarei este conturat și în manieră autobiografică de Pompilia Chifu și din punerea cap la cap a interviurilor acordate de aceasta în ultimele două decenii. Ele scot în lumină detalii semnificative ce țin de biografia scriitoarei, momente-cheie din viața ei, observații utile ce se raportează la ungherele laboratorului creator, precum și informații utile referitoare la contextul sociocultural în care au fost concepute scrierile. Totodată este remarcată și caracteristica Doinei Ruști de a nu putea fi încadrată niciunei grupări literare, prin talentul scriitoricesc de a crea un spațiu epic original, ce se poate distinge printr-o imagerie de factură fabuloasă ce se îmbină fără discrepanțe cu structuri ale realismului magic, dar și neogotic, de extracție balcanică.

Pompilia Chifu demonstrează cu pertință că Doina Ruști se delimitează, în cadrul generației sale, de orice grup sau orientare literară, ea fiind posesoarea unei formule narrative personalizate ce nu poate fi încartiruibilă vreunui canon generaționist. Deși se încadrează din punct de vedere biologic promoției optzeciste, Doina Ruști nu a fost ispitită de promisiunile postmodernismului, atât cât va fi existat el la acea vreme. Dar trebuie să ținem cont și de faptul că scriitoarea a debutat mult mai târziu decât congenerii ei. Perioada respectivă, douămiiști, s-a remarcat, în peisajul nostru literar, prin apariția manifestelor, de obicei efemere, între care a făcut dată „fracturismul“ detonator al faliei dintre generații. Sectorul prozastic a fost dominat de ficțiunea confesivă, unde este afiliat romanul *Fantoma din moară*, care legitimează pentru demersul de față o autoficțiune ce depășește prin valoarea ei artistică multe dintre scrierile perioadei. În câteva rânduri se aduce aminte de critici care au analizat aparițiile editoriale ale Doinei Ruști sau care au scris despre generația din care ea face parte. Dintre toți criticii enumerați, de obicei cam aceeași, puțini sunt de prestigiu, nu așa cum susține Pompilia Chifu.

În anii debutului Doinei Ruști, se configurau noile direcții ale prozei, preponderentă fiind predilecția pentru povestire, cu următoarele teme și motive recurente: vidul existențial, obsesia eșecului, metamorfozarea realității crude prin intermediul parabolei, căutarea și regăsirea sinelui. Refugiul din cotidian în lumi ficționale s-a înfăptuit îndeosebi în spațiul realismului magic, prin cultivarea fabulosului, a fantasmagoricului, a oniricului, uneori, abordat în cheie *fantasy*. Or, arată cu îndreptățire autoarea studiului, Doina Ruști a deschis prin romanele *Omul roșu* și *Zogru* tocmai această direcție novatoare, fiind printre primii scriitori postdecembriști preocupați de fantastic și de evadarea din real prin plonjarea în tărâmurile imaginare. Treptat însă, nucleul dur al spațiilor imaginare s-a aflat tot mai mult sub influența mediilor online, cărora le este afiliat de Pompilia Chifu romanul *Omul roșu*, unde este configurat un asemenea univers, numit simbolic „alazar“, dispus paralel cu realitățile unui București din continua noastră tranziție.

Este urmărit cu atenție de Pompilia Chifu eșafodajul teoretic al prozei românești actuale, împreună cu direcțiile, reprezentanții și temele literare abordate de scriitorii douămiiști, cu specificitatea perioadei în care a scris și a publicat Doina Ruști. Cercetătoarea analizează cu sagacitate maniera în care Doina Ruști proiectează scriptural universul intim al personajelor sale, care traversează experiențe traumatizante, în urma cărora are loc deconstrucția Sinelui, fragmentarea identitară și căutarea entității recuperatoare. De asemenea, au fost avute în vedere relațiile autor-narator-personaj, tematicile focalizate asupra proiecției identitare, evidențiind mecanismele scripturale de „punere în scenă“ a unui sine supus reflecției autolegitimatoare, într-o ficțiune care poartă mărcile distinctive ale scriitoarei. În opinia autoarei studiului cu titlul *Doina Ruști, un personaj în propria carte*, scriitoarea supusă privirilor critice creează o formulă literară novatoare, care va genera o literatură epigonă. Dacă acest prognostic se va adevăra, Doina Ruști își va reconfirma locul pe care îl ocupă în literatura actuală și va confirma aprecierile care s-au făcut asupra scrierilor sale, inclusiv ale Pompiliei Chifu, prin apariția studiului său.

• Vasile Crăiță-Mândră

Este binecunoscut faptul că dacă îți dorești cu adevărat să ai o societate puternică, trebuie să prețuiești în primul rând valoarea autentică și nu substitutul acesteia. Să-ți permiți să înlături kitsch-ul de cum apare și să condamni cu toate posibilitățile ceea ce nu se împărtășește din tripticul bine – frumos – adevăr. Să ieși din „ceea ce se poartă” nu dintr-un paseism inoperant, ci pur și simplu din nevoia unei comuniuni organice cu armonia și echilibrul unei lumi corect orientate. Nu știu cât greșesc, dar devenirea mi se pare echivalentă cu o întoarcere îndeosebi spre tine însuși, mediind aproape în permanență, cu oareșce inteligență, între „cuceririle” prilejuate de activitățile desfășurate în societate și descoperirile care urcă dinspre coridoare proprii. Mi-aș dori ca undeva la vremea bilanțului să constat că „am lucrat” și pentru mine dar și pentru alții, că nu am părăsit calea dreaptă, că nu m-am aventurat irațional de dragul oricărui experiment abia ivit.

Am fost atent până la vârsta la care mă aflu (sper că și de aici încolo!) la oamenii frumoși pe care i-am întâlnit. Nu știu dacă neapărat lista ar fi una lungă, dar evident, sunt convins, nu un număr mare ar fi fost merit să (mă) impresioneze, ci aproape exclusiv calitatea oamenilor. Nu m-au interesat modelele sub nicio formă, ci am fost mai degrabă atent la comportamente, atitudini, pentru că abia de-a lungul unor asemenea paliere îți poți da seama de voiciunea unui caracter nobil. Nu am trăit printre sfinți, dar am fost destul de norocos să pot „înregistra” gesturi coborâte parcă din Pateric. Și da, pot spune cu mare bucurie că am avut repere minunate. Nu-mi plac superlativale, tocmai de aceea voi evita să aplic etichete unor nume; le voi păstra în taina inimii mele. Oamenii mari au un soi de elocvență pe care nu o poți da

vox humana

Marius MANTA

Gheorghe Crihan – „Hei, viață...”

uitării. Immanuel Kant spunea minunat că „elocința este un atribut al înțelepciunii însuflețite de sensibilitate”. Pe unii i-am întâlnit aievea, pe alții i-am dibuit grație paginilor volumelor ce mi-au amprentat devenirea. Despre mulți am auzit vorbindu-se.

Pe Gheorghe Crihan îl voi fi întâlnit într-o și dintr-o întreită postură: mai întâi, îmi aduc aminte de prezența domniei-sale de-a lungul Aleii Parcului, în Bacău. Locuind în anii copilăriei în același bloc, întorcând cu susul în jos câmpul de joacă alături de prietenii de-atunci, altfel spus mai tot timpul afară mai ales în vacanța de vară, figura lui Gheorghe Crihan mi-a rămas întipărită ca fiind aceea a unui om cu un simț deosebit al umorului, care știa să strecoare – de multe ori în treacăt – câteva „cuvinte de duh” cu rolul de a înveseli atmosfera. Un om care acordă atenție copiilor

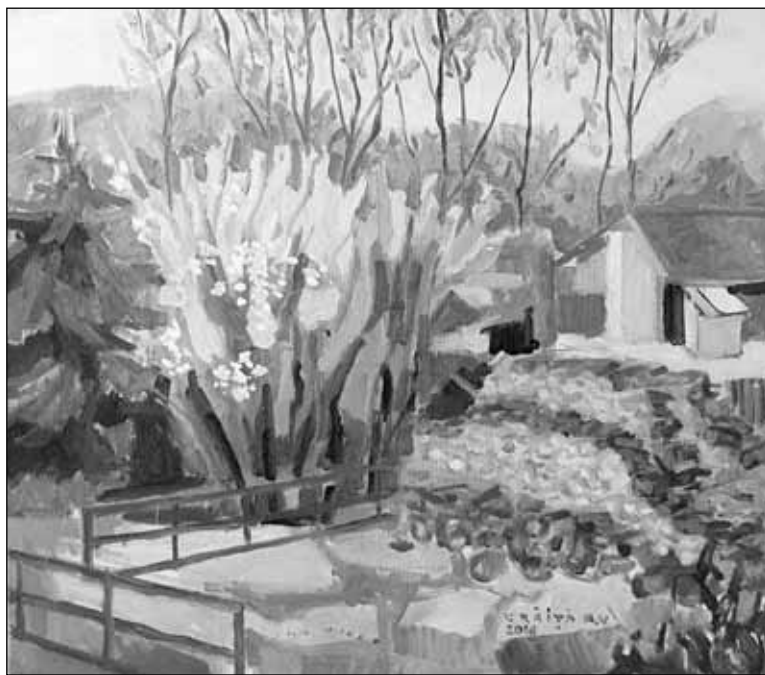
are cu siguranță o fire deschisă, plină de bunătate și de o solitudine care nu are cum să rămână nerecompensată. Nu m-am înșelat! Apoi, l-am cunoscut pe domnia-sa oarecum mediat, datorită faptului că am avut șansa de a o avea ca învățătoare pe soția dumnealui, Natalia Crihan. De-a lungul celor patru ani ai claselor primare, într-o formă sau alta, am înțeles că familia Crihan era aceea a unor oameni dedicați faptelor duse până la capăt, că sunt din stirpea rară a celor care nu umblă cu judecăți de măsură. Și da, oricât aș vrea să ocolesc un ton plin de patetism, mi-a rămas printre amintirile cele mai dragi și chipul învățătoarei care a stat în câteva rânduri aplecată peste neputințele unui copil cu scris urât ori care mai avea de lucrat la capitolul încredere. În sfârșit, acum, după atâția ani, iată, îmi e dat să-l cunosc pe

Gheorghe Crihan printre și mai multe amănunte, grație unui volum autobiografic care a ieșit la lumina tiparului către sfârșitul anului 2022, la Editura Egal.

Paginile cărții ne poartă de-a lungul unei vieți cu „urcușuri și coborâșuri”, cu nevoite deosebite ale unui om care a știut cum să-și gestioneze până la perfecțiune abilitățile și datele-i specifice. Urmărind o desfășurare cronologică, semnatarul rândurilor ne contrapunctează câteva din highlighturile acestei peripeții frumoase: plecăm dinspre anii copilăriei fericite (deși privată de toate bunurile ori jucăriile unui copil de-acum), apoi simțim fiorul monstruosului război, întâlnim seceta cumplită din 1946, devenim tovarăși odată cu prezentarea stagiului militar, pentru ca mai apoi să-i urmărim cariera desfășurată sub auspiciile unei activități culturale-pedagogico-didactice. Etapă de etapă, Gheorghe Crihan își etalează (spre cinstea lui!) toate atuurile pentru a ocupa fie un prim post de învățător, fie pe cel de îndrumător cultural la Secția de Artă și Cultură Bacău, inspector școlar, secretar la Comitetul pentru Cultură și Artă al orașului Bacău, susținător al proiectului dedicat Universității Populare ș.a.m.d. Atent la drumul pe care și-l asumă, la rândul său autorul rămâne sensibil la prezențele ce îi vor deveni benefice și cărora le întoarce câteva rânduri de mulțumire și apreciere, prin cele câteva pseudoportrete creionate în tușe destul de fine. Surprinzând deopotrivă

aspecte fizice dar mai ales morale, semnatarul se simte din aceeași albie cu Iulian Antonescu, Constantin Bordeianu, Dumitru Fânaru, Corneliu Berceanu, membrii familiilor Mihai Borcea și Luncanu; desigur, nu sunt singurele nume care apar! Un capitol aparte este consacrat tovarășei de-o viață, Nataliei Crihan, cartea devenind măcar metaforic în acest punct curajoasă epopee a unei familii ce și-a dedicat existența învățământului băcăuan. Urmează o serie de anexe, fotografii, dar și câteva observații fine adresate Ministerului Învățământului. Of, mă întreb retoric: despre care minister să fie vorba? Despre cel care își schimbă politicile de câteva ori pe an? În fine, să revin: toate acestea nu sunt prezentate sec, fără „lichid sinovial”; dimpotrivă, o serie de întâmplări amuzante, pline de ironie ori invers, de-a dreptul dramatice (a se vedea episodul cu cel salvat de la moarte prin spânzurare) inundă paginile volumului. Să fiu înțeles: nu am căutat neapărat veleități literare ieșite din comun, nu m-au interesat nici arhitecturi complexe, conștient fiind de faptul că o asemenea carte e mai degrabă o cărămidă bine așezată în temeiurile unui construct moral. Ce surprinde în chip deosebit e faptul că peste și dincolo de toate, Școala rămâne marea familie în care Gheorghe Crihan se simte în largul său. E preocupat în permanență de largirea orizontului elevilor, de vizitarea acestora la domiciliu pentru a stabili varii măsuri remediale, de lecturile suplimentare pe care le poate oferi, de mijloacele moderne (raportate la acele momente) pe care le poate întrebuința (mai ales diapozitivele și „multifuncționalul”, propria sa invenție). Și altele, și altele...

Un volum care a fost scris din aceeași convingere că totul trebuie făcut pentru oameni dintr-un soi de afinitate motivată direct, cu plin de energie și avânt, așa cum aflăm din „N-am știut toate acestea de la începutul vieții mele, dar instinctul meu m-a călăuzit tot timpul. Prin urmare, în toată lucrarea mea se oglindește acest mare adevăr: curajul!” „Hei, viață...” e o melancolică așezare în ramă a unei profesii de credință, a unei depline încrederi în câteva dintre cele mai profunde date ale omului dintotdeauna. Gheorghe Crihan va fi avut curajul să creadă până la capăt în om și mult mai puțin în „timpurile” acestuia!

• Vasile Crăiță-Mândră

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

Numărul 505/2024 este unul special, cu ținută festivă, marcând treizeci de ani de existență a Fundației Culturale „Georgeta și Mircea Cancicov” și a revistei. Ediția aniversară este una cu un conținut dens și divers, cu o bogată iconografie color. Semnalăm, din cuprins, un interviu cu jurnalistul și scriitorul Cornel Galben, care discută deschis, sincer, despre lucrurile importante din viața lui, interlocutor fiindu-i directorul revistei, Victor Munteanu, care este și autorul unei bune anchete de sfârșit de an, cu întrebările: *Ce întâmplare/eveniment din viața anului 2024 v-a marcat cel mai mult? Ce credeți că va fi în anul 2025 și n-ați vrea să fie?*

Participă mulți scriitori (poeți, prozatori, traducători, șefi de reviste și de edituri) Cristian W. Schenk, Simona Grazia Dima,

Viața periodic de atitudine, cultură și informație
băcăuană

Nichita Danilov, Ștefan Mitroi, Gheorghe Schwartz, Balázs F. Attila (Ungaria), Liubița Raichci, Adrian Dinu Rachieru, Carmen Bulzan, Paulina Popa, Dan Gabriel Arvătescu, Mihai Vladu, Virgil Diaconu, Petre Isachi, Trifan Nicolae Toma, Petre Rău, Simona Modreanu, Olimpiu Nușfelean, Nicolae Silade. Cu toții au rememorat împliniri, întâlniri din plan profesional din anul trecut, pentru viitor dorindu-și normalitate și pace.

Mai aflăm, din cele semnate de Alina Munteanu, că 2024 a fost fructuos și în plan personal pentru poetul Victor

Munteanu, care a luat premii pentru întreaga activitate, cât și Marele Premiu la Festivalul Național de Literatură de la Vișoara. În plus, o mare bucurie a fost apariția în limba franceză a volumului *Alte răni ale nopții în afară de stele (D'autres blessures de la nuit sauf les étoiles)*, la Editions Unicité din Paris (traducător, prof. univ. dr. Simona Modreanu, directorul Editurii Junimea, Iași), și a volumului *Rănirea vederii* în limba germană (*Sichtverwundung*), la Editura Dionysos (traducere semnată de scriitorul și traducătorul Christian W. Schenk).

Urmează să apară și alte volume ale lui Victor Munteanu, traduse în alte limbi.

La mulți ani, cu frumoase izbânzi culturale, literare *Vieții băcăuane!* (A.)

Ecaterina PETRESCU-BOTONCEA

Bâlciul deșertăciunilor

De ce credeți voi că acestea sunt manuscrise pierdute, cum nu vedeți că sunt burți răsucite de pești, marea aruncă pe țarm dinți de fierăstrău, cântărețul plânge cu ciocul de pescăruș, de mult nu mai aud, de mult nu mai văd, scormonesc doar în nisipul înghițit de scoici, înnoptând într-o gură de crocodil.

Nu plângeți, fete frumoase, sufletul vostru nemărturisit respiră odată cu algele carnivore, risipitori sunt norii care aruncă extrasistole peste umerii voștri fosforescenți, adâncă e durerea în obscuritatea viitorului, cum aș vrea să nu rătăciți printre Ofelii...

Și nu doar pescarii se preschimbă în lilieci, și călătorii povestesc că au trăit pe aici niște uriași care locuiau în coji de ou, dar și bondari răspândiți în agoră precum într-o pandemie nelimitată, e din nou vară, luni marți miercuri, iar tu, chip de lut, ieși din forma ta și preschimbă-te într-o inimă, nu mai aștepta Apocalipsa.

Osteniți sunt genunchii care așteaptă minunea, ostenit e profetul care cutreieră deșertul, plasa pescarilor s-a preschimbă în plasă de păianjen, aicea sunt prinse speranțele lumii, tot mai rare stelele pe cer, tot mai îndepărtate feericele amurguri...

Cum aș vrea să fiu un vâslaș peste ape line și curate, fiecare rază din cer să-mi clipească sub lopeți, iar lumea de dincolo de ape să se deschidă în povești trăite cândva, cu iubiri neterminate, rochii de seară din mătăsuri foșnitoare și exaltări de aripi, să-mi privesc soarele drept în ochi și să-i spun că îl iubesc, iar el să coboare în barca mea, vesel și șerpuitor, și nimeni să nu ne stea împotriva, dar vai, degetul arătător al vântului îmi schimbă privirea spre haos...

Hăitași ai timpului prezent, nu mai tulburați cimitirele, alături-rați-vă găngăniilor, întunecaților, bezmeticilor și schilozilor, ziceți Tatăl Nostru și așteptați-vă mântuirea, nu mai jucați în jurul focului, nu vă mai numărați, seara, la buletinul de știri, prădălniciile, aruncați dintre degete trandafirul cu care împușcați căprioare, e vară, e marți, iar focul mistuie lumea...

La masa de lucru stau aplecate spiritele nopții, în mijloc este aprinsă o lumânare, pe hârtie este desenată o hartă, pe hartă se caută o cale, calea care duce spre discordie, cineva întrebă unde sunt vorbe bune și unde sunt vorbe rele, altcineva răspunde, dacă presăram cărbuni aprinși aflăm unde sunt ciulinii, dacă semănăm pietre de mărgăritar aflăm unde sunt arborii biblici sub care Iisus demasca fariseii, terminați cu Iisus! a strigat Igor, terminați cu balivernele iubirii în deșertăciune...

Degetele mele pipăie dincolo de sfârșit, ochii mei văd dincolo de curcubeie, cărciuma și cele două fiice ale cerului așază la mese boabe pentru păsările verzi, întind mâna să prind cana cu fructe de foc și nebunia epocii, dar ating umerii fetelor cu aripile frânte, la masa vecină cartoforii vor să restabilească ordinea lumii tăind din patru în patru ani panglicuțe roz...

Ați văzut ghilotina? Așezată în piața publică, printre tarabele de fructe și de legume, o feronerie, masa cu peștii încă vii, care se zbat asfixiați printre cuburile de gheață, alături, dugheana măcelarului și mieii înșirați pe tejgheaua năclăită de sânge, patronul restaurantului vecin trage zdravăn din marijuana, femeii și bărbații despuiați, cu tatuaje pe săni, pe brațe, se plimbă legănându-și fesele, fără treabă, dar câinii flămânzi, i-ați văzut?, încăierându-se pentru un os aruncat de la etaj, lumea se adună în valuri la chemarea gornistului care anunță începutul spectacolului, cine, ce, de ce, bine îi fac, să plătească, așa îi trebuie!, gădele rânjește perfid, dar ce a făcut?, a gândit, a vrut, a știut!, și ce a gândit, a vrut, a știut?, nu se știe, dar se va afla!, bine, dar se aude că știa să salveze, să mângâie, să repare, să transforme! păi era o vrăjitoare! tensiunea crește, umbra se apropie, își potrivește singură grumazul, lumea aplaudă, ghilotina cade peste presupusa intenție, ovații de bucurie, se încinge jocul, se bea, se mănâncă, o zi reușită, satisfăcuți se îndreaptă toți către case, un pic mai departe, între sticle de whisky, câțiva bărbați cu burtă și ceafa groasă joacă poker, și care e miza?, cum care? destinul celor din piață!

Pentru cei ce au ochii încă deschiși, mulți la număr, mulți și triști, pe cer se vede atârnat un orologiu care arată timpul și ora exactă a Evului Mediu... apoi orologiul sună strident, mă trezesc și mă pipăi, sunt vie, deși între timp au trecut secole... îmi spăl fața, ușor tulburată, și pornesc spre o nouă zi, așteptând pe cer o nouă oră exactă!

Dina vorbește cu Dina

iar am o zi proastă mă gândesc dacă
pretextul că *la vie en rose* e doar un concept
cinematografic

poate fi de folos
când am o zi proastă înseamnă că Dina
face o criză

Dina vorbește cu Dina
stă lângă fereastră vede pe maică-sa cum
împarte colaci
în spatele ei sfinți cu niște crengi înflorite
în loc de mâini

Dina are viziuni nu dă importanță foamei sau
setei/orelor care trec
nici doctorului care i-a prescris anxiolitice
foamea Dinei se chircește sub salivă
o pietricică de culoarea veninului
ori se alungește de sub bărbie până la tălpi
ca o reptilă solzoasă care deșiră
carnea în franjuri vineții

Dina inventează sisteme de efracție/refracție
acum e aici peste trei secunde traversează
Oceanul Înghețat pe patine de aur
face piruete
spume
orgii
cade și se ridică
teama mi se aprinde sub frunte intermitent
asemenea unei instalații electrice
în pomul de iarnă
mă autoexilez pe balcon mărunțind
restul țigării în gură

bucata mea de tăcere se coase de bucata ei
de agitație
facem un steag în bernă pentru refugiile minții
în balcon Dina continuă delirul
despre iubitul fugar

în ziua nunții despre directorul care s-a dat la ea
sau despre avortul spontan ce i-a furat pruncul
inima Dinei hăulește ca o cățea priponită de gard
în ea se aciuiază șobolanii trecutului
îi rod cu hârnicie memoria de lungă durată
Dina vorbește cu Dina
Dina intră în conflict cu Dina
o lovește cu capul de ziduri într-o legănare
de copil crescut la orfelinat

Dina nu trebuie întreruptă că iese scandal
violență
poliție
spital
inima Dinei dezlipește vis după vis sângerează
și prinde coajă

are ochi inima Dinei are picioare inima Dinei
dar ce spun inima Dinei ține în ea altă inimă
una de piatră
când intră în funcțiune această a doua inimă
Dinei nu-i mai pasă

dacă exploziile desfac pământul în răni și puroi
scuipă ecranul înjură până i se vindecă
cealaltă inimă
de sub coaja ei începe să curgă un firicel
de realitate ca o gură știrbă de bătrână

căreia i-au căzut toți dinții și nu mai râde

nu mai râde din cauza rușinii
mă uit la fața de pergament gălbui a Dinei
ea coboară privirea semn că
iese din criză și se va ascunde în somn
ca într-un mormânt
eu bifez încă o zi proastă

când îl văd

în biroul nostru/mica noastră cetate
de unde poveștile ies pe țeava bărfei
și ți se-nfig în inimă
cu palmele fine peste litere negre provocând
un fâșăit sincopat și declicul autosugestiei
că acum e momentul
m-așez cât mai aproape să-i tulbur respirația
ostentativ
cu privirea aia de cerșetoare
îl invit la cină dac-ar vrea într-un restaurant
vietnamez

că nu-s occidentală nici măcar în idei
el nu-mi răspunde
își rotește apatic globul pământesc primit cadou
se uită prin mine ca printr-un geam plin de praf
și rotește și rotește
globul
pune degetul pe câte-o țară
un ocean
un munte
apoi ridică degetul lăsând în urmă o pată albă
să fi orbit eu/mă gândesc
sau
am în față cel mai tare sadhus
capabil să șteargă ape și munți
metropole
cătune și oameni
să mă șteargă pe mine
ce puteri ascunde ritmul lui franjurat
în obiective precise

încât nu-și permite timpi morți dacă timpi morți
sunt cei în care
te înșurubezi într-un alt trup cald și primitor
dragostea mea de creștină nedusă la biserică
îmi mai dă un impuls

ambalez mesajul în gesturi yoghine
mă șerpuesc
mâinile configurează geometria unei așteptări
inutile
fac doi pași până la poșetă
scot pudra
rujul carmin
scot oglinda
pentru cearcănul obraznic de sub ochi
puțin fard
el rotește și rotește
globul
multiplică petele albe
simt cum un neica nimeni de care n-am știut
pân-acum

clădește în mine adăpost pentru femeia ușoară
înghit refuzul ca și borgia veninul
scenariul cu *je m'en fiche* se scrie singur

**Georgiana
MARCUS**

Ce știe fătul

Ce știe fătul dincolo de uter?
Deplânge starea sa de dinainte
Necorporal, strălucitor, dumnezeiesc;
Îmbrățișarea sa cuprinde infinitul
Totuși, privirea sa e-n jos.

Apele spațiului se umflă, cresc, dau pe de lături.
Îi șoptește.
Oul naiv se-ncrede într-o scamă de lumină,
soarbe din ea.

Fătul se-mpiedică, stângaci, de propria-i ființă,
vrăjtit de masca din oglindă,
scârbit de gustul existenței
și surd la strigătul din cer,
el a uitat...

Miezul de nucă încuiată este imun la orice rază,
Se-nchină trist și evlavios în fața zidului tăcerii.

Îmbrățișați într-o cutie mică de chibrituri,
Mama, Tatăl și Fiul ard.
Apoi se sting ușor,
rămâne unul.

Vizibilul și Invizibilul se rățăcesc în neființă
Durata se sufocă-n vidul fără margini,
Iar timpul zace adormit,
Vreme de șapte eternități.
Se-ntoarce fătul înapoi în uter.

Drumul

Iubirea noastră nu începe corporal,
ea e sădită-n noi dintotdeauna, însă, nebună,
m-am desprins de tine,
am vrut dovezi.

Tu ești eu însămi, nerostită încă;
Eu redevin tu însuși, necunoscut nici ție.
Ne-nfășurăm în prima noastră formă,
Cioplită-n gând de fluture albastru.

Veghind de sus asupra noastră,
Iubirea ne spunea povești, ne săruta pe frunte
și ne mângâia.

Dar învelindu-mă în carne, basmul a tăcut.
Închid strâns ochii și mă întorc în noi,
Ca să mă aflu.

Acum, uitat în lumea oamenilor singuri,
Păcatul orb se sperie și fuge.

Oul bolnav

Gândul e unul, iar noi firimituri din el,
Rupte la infinit... de două ori,
În cer și pe pământ.

Ne înșirăm pe firul vieții,
În noduri, spre nimicul nesfârșit;
Iar tot ce-i umbră piere în tot ce-a fost,
ce este și va fi.

Cei șapte stâlpi ai lumii dedublați
Sufală din lumea siderală
Și-nsuflețesc țărâna cea curată.
Omul durerilor coboară din oceanul cel de sus,
Rostind din ghicitoarea vieții și a morții,
Sădind invidie în neamul îngeresc.

Lumina logosului nemanifestat visează
la un ou bolnav,

Murdar de-atingerea de jos
A mâinii curioase de bine și de rău.
El neștiind că viața, prin razele-i nenumărate,
precedă forma și supraviețuiește ultimului om.

În timp ce bate ceasul șapte,
Primul strămoș uman, zeul lunar,
se stinge-ncetșor, firesc,
Vărsându-și apa vieții în făt-frumos pământ.
Cadavru viu, plutește în derivă;
Umbră târâtă de propriul copil,
Cu partea nevăzută-n întuneric.
Apa clocită de Lumină îneacă oul de trei ori
Și-l strânge în crâșma sa de mir.
Sufându-i numele dintâi,
Pe care el oricum nu-l poate desluși.
Și îl aruncă-n sus, dar el greșește drumul.

Ușa

Deși mă arde când îl sorb, paharul e aproape gol.
S-a oțetit fructul iluziei și-al speranței,
de când tot torn, cu mâna stângă.

Respir adânc chemarea și-nchid ochii, fermecată:
Cobor încet, pe trepte roșii, purpurii și negre,
Neprihănite de picior de om;
Pentru a vedea momentul întâlnirii mele
cu păcatul,

Când s-a făcut cuvântul carne.
Zdrobesc sub tălpi dorința aprigă să fug departe,
Fără a privi în urmă la bucațile căzute.

Mă las purtată într-un somn adânc
și-mbrac o mantie albastră de lumină,
Care mă poartă în oceanul cel de sus,
Unde arheul soarbe focul cel lăuntric
Și suflă-n gând spre oul de lumină;
Incandescentă, coaja lui subțire naște;
Iar eu orbesc.

Zadarnic scotocesc în minte după descântecul
aflat acolo,

Care mă duce dincolo zi și noapte, de viață
și de moarte.

Sunt singură.
Privesc la fereastră și văd cum râde hidos
și verde Răul.

Mă-ngheață cu privirea sa și urlu fără glas,
Amar, în întuneric.
Atunci te văd cu mine-n casă;
Ține de ușă și roagă-te cu mine!

lumi anglo-saxone

Elena CIOBANU

O lume care nu se mai poate salva de ea însăși

„De acum înainte vor fi doar două sexe: masculin și feminin“, a hotărât oficial Donald Trump, la scurt timp de la recenta sa ceremonie de investire. Asta nu este decât o părticică din ceea ce se preconizează a fi o schimbare radicală de perspectivă. Trump este, să nu uităm, exponentul unui procent considerabil din populația Statelor Unite care gândește similar, în ciuda ideologiei corect politice impuse în spațiul public în ultimele decenii de către elitele stângiste instaurate în majoritatea campusurilor universitare americane.

Hotărârea legată de politica de gen a noului președinte american mi-a adus aminte de amănuntul grăitor că în America, în momentul când vrei să-ți faci cont pe Facebook, ai de ales între nu mai puțin de 58 de posibilități. Termenii „masculin“ și „feminin“, mai degrabă dezavuați pentru potențialul lor „ofensator“ față de puzderia de minorități sexuale de azi, abia dacă se mai văd în lista de denumiri care mai de care mai ciudate. Mă îndoiesc că sensurile unor cuvinte precum *pangender*, *transperson*, *intersex*, *cisgender*, *neutrois* sau *two-spirit* sunt cunoscute în totalitatea lor chiar și membrilor minorităților sexuale înșiși. Probabil că nici nu-și bat capul prea mult cu asta, atâta vreme cât propria decizie legată de identitatea de gen, bazată sau nu pe o realitate demonstrabilă științific, s-a transformat în criteriu infailibil de clasificare sau denotație oficială.

Sigur, nu se reduce totul la simple și inofensive reformări de documente administrative. Teroarea așa-zisei „corectitudini“ politice, noua ortodoxie culturală din spațiul occidental și nu numai, a făcut deja nenumărate victime, pentru că îndrăzneala de a o contrazice se pedepsește aspru. Așa cum argumentează strălucit Gad Saad, un universitar canadian de origine libaneză, într-o carte despre ceea ce el numește „mintea parazită“, azi nu mai ai decât două opțiuni morale: fie ești victimă, fie bigot detestabil. Zeloții „justiției sociale“, plătiți, se pare, regește pentru acțiunile lor represive demne de o veritabilă poliție a gândirii (și care nouă, celor care ne amintim bine de comunismul prin care am trecut, ne sună oribil de cunoscut), au grijă scrupuloasă ca „inculpații“ să fie condamnați exemplar.

Societățile vestice avansate oferă numeroase exemple de derapaje grave de la adevărul pe care o știință lăsată să-și facă treaba fără injoncțiuni politice ar putea să-l afirme și să-l exploreze încontinuu într-un climat echilibrat în care să prevaleze inteligența onestă. Preiau din cartea lui Saad câteva exemple relevante. Un profesor reputat de la Harvard a fost silit să demisioneze pentru că a afirmat, la o conferință, că diferențele evidente dintre cele două sexe (idee ce le repugnă complet activiștilor corectitudinii politice) ar putea fi o explicație pentru faptul că femeile nu sunt bine reprezentate în anumite domenii de activitate. Într-o școală gimnazială din Florida, o fată autodeclarată de sex masculin (adică un „transindivid“, în jargonul de rigoare) a primit permisiunea de a beneficia de vestiarul băieților, fără ca aceștia sau părinții acestora să fie măcar întrebați. Profesorul (bărbat) care supraveghea vestiarul cu pricina a refuzat să mai intre acolo, din motive evidente, ceea ce nu a schimbat situația în niciun fel (mai degrabă putea el fi acuzat de transfobie...). Un elev de clasa întâi dintr-o școală din California a fost supus unei investigații disciplinare în biroul directorului pentru „delictul“ de a fi desemnat greșit identitatea sexuală a unui coleg, folosind pronume nepotrivite. Un transsexual (bărbat biologic) a câștigat competiții sportive participând la ele ca femeie, ceea ce pentru comitetele decizionale în cauză nu a constituit o problemă.

Nu e de mirare că autori precum Saad, care vorbesc deschis despre aceste încălcări flagrante ale adevărului și bunului-simț, au un succes fulminant la public. Nu e de mirare că o dreaptă radicalizată e în ascensiune peste tot în lume. Însă ce se întâmplă când omenirea aflată în degradingoladă autoindusă nu mai poate să-și producă liderii vizionari care s-o salveze de ea însăși? Și cine sunt mai vinovați pentru această situație îngrijorătoare: aceia care au creat și au aplicat draconic politici alienante, în disprețul adevăratelor valori, sau aceia care, profitând facil de dezastruoasele consecințe ale acelor politici, se urcă acum pe val și-l conduc în direcții imprevizibile?

Kathrine Nedrejord:

„Mă îndrept spre literatură pentru a aprofunda ceva mai mult decât o poate face un film sau un ziar”

Kathrine Nedrejord (n. 1987) este o scriitoare și dramaturgă norvegiană de origine sami, născută în Kjollefjord, Finnmark. Din 2011, locuiește la Paris.

A debutat în anul 2010 cu romanul *Tranzit* (Transitt), iar de-a lungul timpului a scris atât piese de teatru și literatură pentru adulți, cât și cărți pentru copii și adolescenți, precum *Cine sunt eu când dispari?* (*Hvem er jeg nar du blir borte?*, 2016), *Dă-mi drumul* (*Slepp meg*, 2018), *Ce ascunde Sara* (*Det Sara skjuler*, 2019) și *Totul pentru turmă – Eallu mu váimmus* (*Alt for flokken – Eallu mu váimmus*, 2024). Dintre romanele destinate publicului adult, *Transformarea* (*Forvandlinga*, 2018) a câștigat Premiul Havmann în 2019, iar continuarea sa, *Criminal și pedeapsă* (*Forbryter og straff*, 2022), a fost nominalizată la Premiul pentru Literatură al Consiliului Nordic în 2023.

Piesa *Pământ ars* (*Brent jord*) a fost nominalizată la Premiul Ibsen în 2016. Între 2018 și 2020, Nedrejord a lucrat ca dramaturg al Teatrului Național din Oslo, fiind prima femeie și persoană de origine sami care a ocupat această poziție. În septembrie 2024, a publicat romanul *Sameproblemet* (*Aceeasi problema*), care, la finalul anului trecut, a fost încununat cu Premiul Brage. În luna octombrie a aceluiași an, a vizitat pentru întâia dată România, când a participat la Festivalul Internațional de Literatură desfășurat la Iași.

– „Vreau doar să încep și să încep..., să călătoresc mereu și în avionul către..., să călătoresc mereu către ceva nou...”, își spune personajul din romanul *Trengsel* (Aglomeratie), apărut în 2014... Vă plac începuturile? Ce rol joacă acestea în viața dumneavoastră?

Kathrine Nedrejord: – Eram obsedată să o iau mereu de la capăt, dar asta se întâmpla la douăzeci de ani. Am plecat să locuiesc în Argentina timp de un an, apoi în Franța. Am crezut că aventurile înseamnă să mergi într-un loc nou tot timpul, dar am ajuns să înțeleg că există și aventură în a rămâne. Am început să iubesc continuarea abia acum!

– În romanele dumneavoastră, personajele pendulează între Paris și Oslo... Vă regăsiți în tot ce scrieți sau vă imitați personajele precum o face cel din romanul *Forvandlinga* (*Transformarea*), apărut în 2018? Cât v-a influențat biografia propria bibliografie?

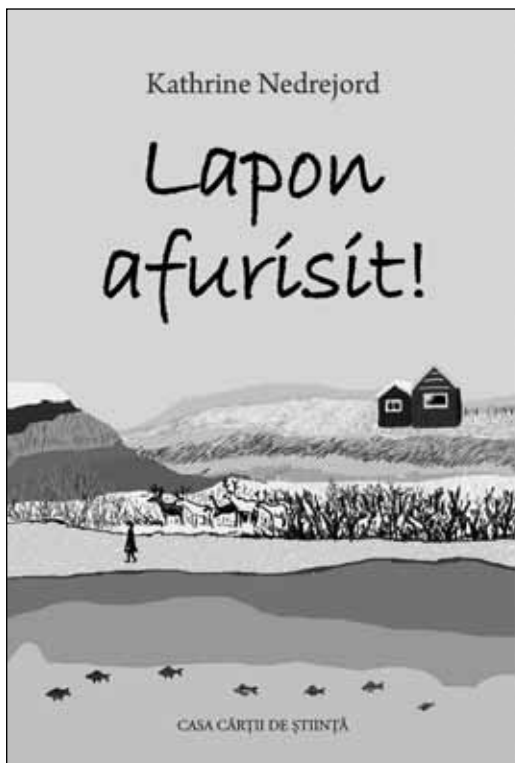
– Primul meu roman a fost o ficțiune completă. Am scris despre Paris și Franța și despre a avea un copil fără să fi făcut asta vreodată. După aceea, am scris câteva lucruri mai apropiate de propria mea viață. *Trengsel* și *Forvandlinga* sunt scrise la persoana a treia, există o ea – și nu un eu – și o modalitate bună de a mă distanța, în timp ce mă apropiu de propria mea viață. Am scris despre propria mea suferință și despre un viol pe care l-am trăit la Paris în 2017, dar este încă ficțiune, iar emoțiile sunt partea cea mai adevărată. Trebuie să inventez și să editez realitatea ca să-mi pară interesant ce scriu. Cumva, frământarea emoțiilor despre care scriu mi se pare mai reală când schimb oarecum scenografia.

– Recent, romanul publicat în 2020, *Lappejvel!* (*Lapon afurisit!*), a fost tradus în limba română (singurul de până acum transpus în românește)... S-a bucurat de un mare succes în rândul cititorilor. E un roman al deznaționalizării, al traumei la care a fost supusă o colectivitate. Trăim o dictatură a majorității?

– Ei bine, ca minoritate, nu poți câștiga niciodată într-o democrație, vei fi mereu depășit la vot, la fiecare alegere, așa că acest lucru e un mare neajuns, fără vindecare. Dar poți crea o democrație care să facă mai simplă audierea minorităților și vocea lor să se audă într-adevăr. Poți crea legi – cum ar fi Legea drepturilor omului – care te obligă să le ascuți și să schimbe politicile neîndurătoare cu cei aflați în minoritate... Și tot nu e suficient! Mai trebuie să speri că majoritatea armează aceste legi, că o mare parte a acesteia vrea să fie un aliat și îi pasă de cel aflat dincolo de baricadă...

– Autoizolarea nu e la fel de dureroasă și... periculoasă?

– A fi o minoritate poate însemna o experiență colectivă. Ai un grup de oameni cu care împărtășești ceva esențial și aproape niciodată nu ești singur în asta. Autoizolarea este, în acest caz, o plasă de siguranță. Când

întâlnesc o persoană sami pe care nu o cunosc, încă simt că o cunosc puțin mai mult decât alții, străini, pentru că împărtășim aceeași istorie. Chiar și atunci când suferi ca minoritate, știi că nu o faci singur și te înrădăcinezi unul pentru și către celălalt, precum arborii seculari, care își unesc rădăcinile și se hrănesc reciproc. Cine altcineva o va face, dacă nu o faci singur?!

– Lupta dintre culturi e un conflict nerezolvabil? Personajul din *Lapon afurisit!* nu dorește să învețe norvegiana, de teamă să nu-și piardă tradiția și limba. El vrea să rămână *Sammol*, nu *Samuel*... E posibilă conviețuirea culturală, putem tinde spre un *Ateneu polifonic*?

– Da, așa cred. Există exemple de state care au încurajat culturile să trăiască împreună în pace și au avut succes. Nu cred că o cultură trebuie să o domine pe alta. Este posibil să se găsească un echilibru. Trebuie să cred asta și chiar cred asta! Există exemple în acest sens. Reprimarea nu este o lege a naturii. Este o alegere. Există și culturi în care înveți că ar trebui să fii mai amabil și mai generos cu străinii, pentru că nu știi niciodată ce pot aduce ei la masă.

– În romanele publicate, schimbările de situații sunt bruște și frecvente, ca într-o piesă de teatru povestită. Nu poți anticipa nimic. În romanul tradus în românește, *Invățătorul Pedersen dispare; se bănuiește că ar fi fost arestat, dar nu, aflăm mai încolo; s-a certat cu directorul, a vorbit în limba sami și a fost demis. Iusko, personajul profund negativ, devine un băiat chiar de treabă în ultimele capitole, după ce l-am tot detestat până atunci. Samuel reușește, în sfârșit, să evadeze din spațiul ostil și auster în care fusese limitat, dar, până la urmă, nu-și găsește liniștea nici acasă. E ultima fază a deznaționalizării, pentru că personajul pare că și-o acceptă, ca pe o fatalitate. E un învins, ca într-o cursă athletică. Sau un învingător, fără să-și dea seama, așa cum i s-a întâmplat lui *Sammol*... Pieseile dumneavoastră sunt un reflex al romancierului sau, mai curând, invers?*

– Gândesc diferit când scriu o piesă, altfel decât atunci când scriu proză. Las un spațiu gol pe care criticii să-l umple cu interpretările lor. Desigur, este loc și pentru cititor să facă exact același lucru, dar nu doresc să intru în detalii mult mai mari. Bineînțeles, folosesc și mici trucuri din proză când scriu teatru

sau invers. Cred că este bine pentru mine, ca scriitor, să nu fiu blocat într-un singur gen, să mă schimb în mod regulat pentru a nu intra într-o rutină prea mare. Evadez din lumea narativului în cea a dramaticului, purtând mereu cu mine nostalgia pasului anterior.

– Există o literatură norvegiană, dar se discută mai mult despre o literatură scandinavă, nordică. Asimilează această valorile identitare, așa cum se întâmplă și în spațiul latino-american?

– Nu cred că scriitorii norvegieni se consideră scriitorii scandinavi în fiecare zi. Vezi diferențele dintre țări și te inspiri din ele, dar odată ce ieși în lume, înțelegi că există multe asemănări între țările noastre. Cu cât te îndepărtezi de Norvegia, cu atât devii mai scandinav. Și nu cred că deranjează asta pe cineva... Cu cât societatea încearcă să împingă individualismul asupra noastră, cu atât îmi doresc mai mult să fac parte dintr-un colectiv, să fim un singur NOI.

– Să acordăm dialogului un final deschis, ca în ultima secvență a romanului tradus în românește... Aveți chef de o nouă tură? Nu ați rămas captivă unor anumite teme?

– În luna octombrie, am publicat un roman intitulat *Aceeasi problema*, tot despre politica de asimilare și discriminare cu care se confruntă populația sami, și cred că voi merge și mai departe în următorul meu roman, fără să vorbesc prea multe despre cum o voi face, pentru că încă nu am început să-l scriu.

– Dacă deschidem sertarul secret al scriitorului din dumneavoastră, ce găsim? Ce ascunde?

– Cred că, în zilele noastre, dacă aveți această curiozitate, veți găsi pe cineva care este mai puțin conștient de sine și foarte departe de interesele personale. Cineva care își face mai puține griji să mulțumească publicul și mai multe să ajungă la fundul subiectelor de care este interesat...

– Ce bătlăii mai poate duce astăzi scriitorul? Mai există câmpuri de luptă?

– Situația noastră, a populației sami, aici, în Norvegia, este influențată de evoluțiile sociale constante și, de obicei, de mijloacele de trai tradiționale – cum ar fi pescarii sau păstorii de reni din Sápmi, care își pierd pământul. Aceasta se întâmplă adesea în numele unei treceri către o economie verde. Am văzut cum familiile se pot confrunta în lupta pentru existență. E greu; conflictul poate părea de nerezolvat. Cine și-ar dori să renunțe la o sursă de venit – fie în viitor, fie aici și acum? Și nu numai, dar cine și-ar dori să piardă o cultură și o limbă în luptă? În calitate de sami și cu multe rude care se izbesc de aceste probleme, în diferite moduri, este ceva la care mă gândesc destul de mult. Conflictele de nerezolvat sunt o povară în viața de zi cu zi, dar pot fi și un potrivit punct de plecare pentru o carte. Nu am neapărat ambiții de a rezolva aceste conflicte; vreau doar să arăt cât de dificil este să fii blocat în mijlocul a două laturi neînduplecabile. Luptăm pentru atenție într-o lume care este din ce în ce mai puțin capabilă să se concentreze. Ca scriitor, trebuie să ne arătăm importanța, să ne exprimăm nevoia de timp și spațiu pentru a ne afirma o idee. Nu tot ce se spune în câteva rânduri sau paragrafe e exhaustiv. De aceea mă îndrept spre literatură, pentru a aprofunda ceva mai mult decât o poate face un film sau un ziar.

Dialog de **Leonard POPA**

Cartea de teatru

Explorând lumile afrimiene

O carte cu un titlu ciudat, enigmatic a scris Ada Lupu, actriță a Naționalului ieșean, urmare a unei cercetări doctore: „Radu Afrim, picătura prințului Rupert“, ea oferind cititorului explicații într-un cuvânt-înainte. Aflăm că picăturile la care se referă se mai numesc și *lacrimi batavice*, ele rezultând dintr-un proces de fabricare a sticlei. Caracteristica lor este că sunt rezistente, la bază având însă și o prelungire subțire și extrem de fragilă, vulnerabilă. Sub presiune, aceasta cedează imediat, ceea ce duce și la distrugerea bazei. Ei bine, Adei Lupu i se pare că a găsit aici, în acest „paradox și sublimă metaforă“, o expresie a condiției artei și artistului, a relațiilor din interiorul profesiei. Cu adresă specială la profesiile legate de teatru, care este o artă colectivă.

În structura bine gândită a cărții, având la bază o teză de doctorat (coordonată de universitarul Călin Ciobotari), sunt mai multe „priviri“, așa cum le numește autoarea: cea a actriței, a spectatorului și a cercetătoarei, toate topindu-se într-un întreg captivant la lectură. Poți să citești, nu neapărat în ordine, capitolele intitulate *Radu Afrim – etapa „ereziilor teatrale“*, *Evoluția esteticilor afrimieni*, *Lumi ce se văd și se aud*, *Radu Afrim și actorii*, *Întâlnirea cu Radu Afrim*, *Cuvântul actorilor*, cu multe subtitluri, care se opresc la fapte, la lucruri concrete, aducând precizări, interpretări personale, nuanțe. Sigur, interpretările, „filtrele“ Adei Lupu sunt cele care interesează cel mai mult, pentru că sunt argumentate și au finețea percepției celor mai mici detalii. Și apoi, este vorba despre experiența actriței, cea directă, din cursul „facerii“ unui spectacol în regia lui Radu Afrim.

Creația regizorului, care a început ca un „enfant terrible“ (*maverick*-ul teatrului românesc), este atent urmărită, de la examenul de licență, de la debut, fiind minuțios analizată. Ada Lupu a parcurs cronicile de la reprezentatii și reproduce pasaje semnificative din acestea. Îndrăznelile lui Afrim nu au fost bine primite, au contrariat, au scandalizat, dar ceea ce îmi amintesc este că am admirat deschiderea și fina intuiție, tinerețea de spirit ale unui senior al criticii, Ion Cazaban, care a definit exact acel „free style“ al regizorului, atât de original. Stil eteroclit, de tip colaj, în care se amestecă, în proporții variabile, mai multe formule estetice, pentru că artistul nu este atras de „genul pur“. Afrim are o bogată cultură vizuală, artele plastice l-au fascinat din copilărie, a scris poezie în adolescență, a urmat studii de filologie, urmate de cele de regie, e pasionat de fotografie,

de film, citește mult, căutând piese de teatru contemporane, vii, proaspete. Personalitatea lui este polifloră, plurivalentă, multicoloră, așa cum îi este și opera. Ale cărei mari teme, obsesive, sunt inventariate de cercetătoare: inocența, iubirile ciudate, semnele timpului, trecutul, boala, moartea, familia disfuncțională, sexualitatea incertă, marginalitatea, zonele dark, fragilitatea, vulnerabilitatea ființei. Original este și felul în care regizorul topește în retortele lui speciale ludicul, umorul, ironia, tandrețea, tragicul, fantezia, oniricul, parodia, suprealismul, creând o anume atmosferă, ambiguă, misterioasă, foarte afrimiană. De la începutul anilor 2000, de la *Trei surori*, un scenariu (*ne*) *firesh de liber*, au trecut două decenii, timp în care iconoclastul a ajuns să monteze pe scena Naționalului bucu-reștean („Năpasta“ și „Pădurea spânzuraților“), să ia premii UNITER, continuând să fie cel mai popular regizor, urmărit de numeroșii săi fani peste tot în țară unde montează spectacole, show-uri, cum le numește el.

„Texte puternice despre oameni slabi“

Ada Lupu a întreprins o vastă cercetare și s-a oprit la toate spectacolele, deloc puține, pentru că vorbim despre un regizor care lucrează neobosit, ea insistând asupra celor de la Iași, în care a fost implicată. Toate observațiile sale sunt precise și interesante, relevând esențialul. Și anume că Radu Afrim este atras de dramaturgia contemporană, mai ales din spațiul

europen, descoperind multe texte de azi, traduse în colaborare cu specialiști de la facultățile de limbi străine, din unele secretariate literare sau chiar de el, îmbogățind astfel fondul repertorial al teatrului românesc. Făcând, carevasă-zică, un valoros act de cultură. Pune în scenă dramaturgi „din camera de alături“, gestul însemnând afinități cu aceștia. În vremea din urmă, a făcut admirabile scenarii de tip colaj din creația unor scriitori români contemporani, poeți, prozatori, și le-a pus, cu mare succes, în scenă. Are și multe creații proprii, care s-au jucat pe scenele teatrelor cu care colaborează, dar nu le adună într-un volum, pentru că le consideră doar variante „de lucru“, deocamdată.

Lui Afrim îi place să „epateze burghezul“, să cultive antifraza, așa că declară net că nu are nevoie în CV-ul lui de regi shakespearieni (nu e asta „parcela“ lui) și că este interesat de „texte puternice despre oameni slabi“. Despre „cei care pot fi vulnerabili până la sublim, până la transparentă“, oameni față de care simte multă empatie. Autoarea pune în lumină și faptul că regizorul manifestă o atenție deosebită pentru personajele feminine, pe care le înțelege, considerându-le importante. De fapt, nici nu-i place să vorbească despre personaje, ci despre oameni. Despre cei pe care-i simte apropiați lui, din lumea în care trăiește (trăim).

Spectacolele sunt privite în întregul, în complexitatea lor, cu observații judicioase despre scenografie, cu referiri la mixajul (folosit adesea) dintre indoor și outdoor, la muzica live sau ilustrativă, la songurile care configurează și intensifică un anumit tip de atmosferă.

Aflăm cum scenografiile sunt prezente la repetiții și cum se fac schimbări rapide, în decor, în recuzită, pentru că Afrim e imprevizibil și are mereu noi idei. De asemenea, despre vizual, un adevărat „brand afrimian“, găsim notații pertinente, și apoi despre felul în care lucrează regizorul cu echipa de colaboratori. Și așa alunecăm spre a doua parte a cărții (prima ține cont de niște cerințe ale unei lucrări de doctorat), care este cea mai atrăgătoare, cu un timbru personal, pasional și pasionant.

La lucru cu Afrim

Despre regizorul de la Bistrița se spune că este „cel mai bun director de casting“ de la ora actuală. Făcând castinguri deschise, cu numeroși participanți, a descoperit și a lansat talente (tineri, în special, încă studenți), artiști cărora le-a influențat parcursul profesional. Unii dintre ei au fost o veritabilă revelație, Diana Vieru, de pildă, care a luat Premiul UNITER pentru cea mai bună actriță în rol secundar (*Marusia*, din *Orașul cu fete sărace*), „un eveniment unic în peisajul teatral românesc“.

Ada Lupu descrie, meticuloasă, cu amănunte, cum decurg repetițiile cu regizorul, intrând în detaliile unui proces de laborator. Notează atent situații, reacții, mai pulberă și câteva mituri (asta și-a dorit) în legătură cu modalitățile de lucru ale regizorului, incomod, adeseori imprevizibil, dar având extraordinara calitate (așa mi se pare și mie) de „a renunța imediat la o idee care creează disconfort actorului“. Nu sunt deloc

ușoare repetițiile cu el (pentru că, spune autoarea, are o anume cruzime, pe care ea o corelează cu sinceritatea debordantă a copiilor, „o lipsă de menajamente și un spirit critic, uneori foarte critic“), dar cum spiritul său ludic, umorul rămân esențiale, există și multe momente de bucurie.

După ce face o schiță de profil a „actorului afrimian“, cu observația că regizorul „intervine discret asupra actorilor, la niveluri de profunzime insesizabile de multe ori“, actrița reconstituie etapele întâlnirii ei cu Radu Afrim, o întâlnire destinată, care a contaminat-o ireversibil, transformând-o, după cum mărturisește, într-o „lacrimă batavică“. E un capitol scris la o mare temperatură a trăirii, cu un tumult de sentimente și idei, cu o autoscopie dureroasă, pentru că Ada a trecut prin dese stări contradictorii, părând să traverseze infernul uneori, atât de mari erau neliniștile, nesiguranța, îndoielele, gândurile care o bântuiau, chinurile de a da viață unui personaj, dar și îndârjirea de a reuși să-l împlinească. Au fost repetiții cu zbcium, cu plânsete și genul acela de roluri, de interpretări care „smulg hălci din carnea actorului“. S-a întâlnit cu regizorul în primul an de master, la *Femeia mării*, apoi la Gala HOP (unde a și câștigat trofeul, în 2014) și la Naționalul ieșean, unde a jucat în spectacolele *Măcelăria lui Iov* (luând Premiul UNITER pentru cea mai bună actriță în rol secundar), *Dansul Delhi*, *Orașul cu fete sărace*, *Trei piese triste*, *Masaj*. Ea relatează despre aceste experiențe într-o scriitură nudă, de o frisonantă sinceritate, care te impresionează.

La fel de sinceri și direcți sunt și confrății ei, actorii pe care-i convoacă la un chestionar despre cum a decurs colaborarea lor cu regizorul: Alex Calagiu, Natalia Călin, Erzsébet Fülöp, Flavia Giurgiu, Raluca Păun, Elena Popa, Vlad Udrescu, Diana Vieru, Emil Coșeru, Pușa Darie și Rodica Mandache, ea preferând să răspundă într-un interviu separat („Radu Afrim e un motor de supersonic“), absolut savuros!

Volumul (la final sunt și câteva ilustrații color cu scene din spectacole) face parte din seria „Galeria Teatrului Românesc“ a Fundației Culturale „Camil Petrescu“, iar de ediție s-a îngrijit criticul Maria Zărnescu. Cartea Adei Lupu este o valoare și inedită cercetare, în plus, o mărturie „în priză directă“, autentică, palpantă, a unei actrițe care are și talent literar, câștigând, necondiționat, cititorul.

Carmen MIHALACHE

Constantin GHERASIM

Spiritualitate românească în inima Europei

Am ajuns la biserica lui Sturdza din Baden-Baden în jurul prânzului. Câteva grupuri de oameni coborau pe aleea pietruită, vorbind evident românește, pentru că la Biserica „Sf. Arh. Mihail” (sau Capela lui Sturdza) se rostesc rugăciuni și se vorbește doar în limba română. De cum urci, până în fața acestui lăcaș, printre copacii seculari ai parcului care-l înconjoară, te impresionează arhitectura și simbolistica înscrisă pe zidurile exterioare. Astfel, în latura de nord se poate vedea clar stema Moldovei din timpul domniei lui Sturdza, respectiv capul de bour cu stema între coarne și leul purtând o spadă înfășurată într-o ramură de măslin, sub care stă scrisă devisa familiei Sturdza, „Utroque clarescere pulchrum”, tradusă diferit: „Frumos (este) a străluci în împre, adică în război cu spada și înțelepciunea cunună” (Gheorghe Asachi), „Strălucește peste tot într-un mod special” (Marcel Sturdza-Săucești), „Pretutindeni strălucește în mod deosebit” (Maria Dogaru) sau „Este frumos să strălucească în una ca în cealaltă” (Jean Nicolas Mănescu).

Parcă-l vezi pe marele Dostoievski livid la chip, ieșind în lumina felinarelor din celebrul cazinou situat la vreo 350 de metri distanță, oprindu-se pe malul râului Oos, care curge aprig în apropiere, înălțându-și privirea spre turla aurită a biseriței ortodoxe, gândindu-se cum să-i mai explice Annei că a pierdut și ultimii taleri cu care ar fi trebuit să-i cumpere cercei. Pentru că e greu de crezut că, cel puțin în 1867, genialul scriitor, fire mistică binecunoscută, nu a ajuns până la capela lui Mihail Sturdza, singurul lăcaș de cult ortodox din stațiunea de la poalele munților Pădurea Neagră. Mai ales că, prin frumusețea și strălucirea sa, se impunea atunci, ca și astăzi.

Cu siguranță că nobilii ruși, nu puțini la număr, care petreceau timpul acolo, între care și familia prințului Konstantin Aleksandrovici Gorceakov, care se va încuscri în 1868 cu fostul domnitor prin căsătoria Mariei Sturdza cu Konstantin, vorbeau cu patimă despre ctitoria ortodoxă românească într-o regiune impregnată de catolicism și protestantism. Dovadă este și faptul că prima biserică rusească a fost construită abia în 1882.

Capela familiei Sturdza sau „Stourdza Kapelle”, inclusă pe lista monumentelor istorice din Germania, este în administrarea orașului Baden-Baden din anul 1923. Prin dimensiunile sale este o adevărată biserică, impresionantă ca arhitectură, în care

pot încăpea o sută sau chiar mai bine de oameni. În fiecare duminică, și la sărbătorile specifice Bisericii Ortodoxe Române, aici se slujește doar în limba română. A fost construită după ce, în iunie 1863, Mihail, fiul lui Sturdza din cea de-a doua căsătorie cu Smaranda Vogoridi, a murit pe neașteptate, la vârsta de șaptesprezece ani, în condiții misterioase. „Însă în urma morții regretată a mult iubitului meu fiu Mihail în aceste țeri, am hotărât, pentru eterna memorie, de a zidi o biserică în orașul Baden-Baden a marelui Ducat de Baden, pentru a așeza în ea mormântul meu, al meu și al soției mele când A Tot Puternicul ne va chema spre El. În această sfântă biserică se vor face sfințele oficii rugăciuni conform cu canoanele Bisericii de Orient; acolo vor odihni corpurile noastre până în ziua resurecțiunii promise de Acel care prin propria sa putere a reînviat a treia zi”, a scris în testamentul său fostul domnitor.

Deasupra ușii de intrare în pronaos (în interior) se află inscripția votivă, în limba greacă, o adevărată rugăciune a domnitorului Sturdza: „O, Dumnezeu! Primește în milostivirea Ta, pentru slujba celor care vin la Tine, biserica aceasta clădită de inima nemângăiată a părinților, adică a Domnitorului Mihail Sturdza și a Doamnei Smaragda Sturdza, născută Vogoridi, închinând acest sfânt lăcaș memoriei prea iubitului lor fiu, principele Mihail Sturdza, născut la Iași în 19/31 decembrie 1846 și răposat la Paris la 18/30 iunie 1863. Primește, Atotputernice Doamne, rugăciunile aceleia care a fost chemat în locașurile cerești, pentru ca atunci când va veni plinirea vremii să fie și ei împreună cu el în viața viitoare, feri-

cită, așa cum se află acum inimile lor unite, fără să se despartă”. Mihail Sturdza a încredințat proiectul capelei din Baden-Baden unuia dintre cei mai buni arhitecți germani, Leo von Klenze, ale cărui realizări arhitecturale domină orașul München. Capela din Baden-Baden a fost ultimul proiect al marelui Klenze, care avea să se stingă din viață în anul 1864. Lucrările au continuat sub coordonarea mai tânărului coleg Georg Carl Heinrich von Dollmann (1830-1895), nu mai puțin cunoscut în acest domeniu. Interesant este faptul că lucrările la prima capela ortodoxă română din Germania au demarat în anul

când F.M. Dostoievski a început să frecventeze Baden-Baden și când, în Moldova, Alexandru Ioan Cuza provoca mare vâlvă cu legea secularizării averilor mănăstirești.

În stil neoclasic, cu acoperișul având ca model Catedrala „Sfântul Petru” din Roma, la intrare, în partea dreapta în interior, este înfățișat domnitorul Mihail Sturdza (1794-1884) alături de fiica sa Maria (1848-1905), căsătorită cu prințul rus Gorceacoff, iar în stânga, principesa Smaranda Sturdza, născută Vogoridi (1810-1885), alături de fiul ei Michael (1846-1863). De altfel, domnitorul Mihail Sturdza, a doua sa soție Smaranda și copiii lor Principesa Maria și Prințul Mihail sunt înmormântați în cripta de sub altar. În mijlocul bisericii, în partea dreaptă, se află un monument funerar înfățișându-l pe tânărul Mihail care studiază la Paris. Sculptura a fost realizată din marmură de Carrara de sculptorul italian Rinaldo Rinaldi. În partea cealaltă, se află monumentul care-i înfățișează pe părinții îndurerați, executat de francezul Thomas Jules Gabriel, profesorul de mai târziu al sculptorului Dimitrie Paciurea. Pe cupola capelei, a cărei pictură este executată pe foi de cupru de André Müller din München, care a pictat și icoanele din catapeteasmă, se află triumful treimic, cu ochiul lui Dumnezeu în mijloc, cei 12 Apostoli și cei 4 Evangheliști. În rest, biserica este pictată în tehnica fresco, de Wilhelm Hauschild.

Capela a fost sfințită la 1 noiembrie 1866 de un reprezentant al Patriarhiei Constantinopolului, fiind până în anul 1882 paraclis consacrat

greco-ortodox sub jurisdicția Patriarhiei Ecumenice. Anul 1866 a însemnat și abdicarea lui Alexandru Ioan Cuza care, asemenea lui Sturdza în 1849, a fost nevoit să ia calea exilului, legătura dintre cei doi continuând într-un mod tainic și mult timp după ce au părăsit Moldova. „O ironie a istoriei”, după cum o denumește Mihail Dim. Sturdza, strănepotul domnitorului, într-un interviu, pentru că prima ceremonie religioasă particulară care s-a oficiat în capela de la Baden-Baden a fost înmormântarea domnitorului Alexandru Ioan Cuza, care a murit în exil la Heidelberg, la 15 mai 1873. „Trebuie, în mod natural, să fie celebrată o slujbă într-o biserică ortodoxă română. Singura biserică de acest fel care exista în Germania și era aproape de Heidelberg era capela familiei Sturdza de la Baden-Baden. Pentru slujbă trebuia obținută autorizația fostului domnitor Mihail Sturdza, care trăia atunci la Paris. Bineînțeles, ei fuseseră adversari de fapt, pentru că Sturdza candidase în 1859 la tronul Moldovei pe care nu l-a avut, în locul său fiind ales Alexandru Ioan Cuza. Deci slujba de înmormântare a lui Cuza a avut loc la Capela Sturdza de la Baden-Baden. Singura ceremonie particulară de acest fel. În mod natural, capela servește de atunci drept biserică și – cu voia preotului – oricicine este de credință ortodoxă se poate căsători acolo ca în orice altă biserică. Din punctul de vedere al familiei, primul care s-a căsătorit acolo – și de atunci a rămas și ultima căsătorie – a fost vărul meu primar, Dimitrie Sturdza, om de afaceri în Elveția, care în 1968 s-a căsătorit acolo cu o germană”, a mărturisit urmașul lui Sturdza.

La 20 august 1882, prințul Mihail Sturdza l-a rugat pe mitropolitul Iosif Naniescu să ia capela de la Baden-Baden „în perpetuitate”, sub jurisdicția sa canonică, și să aibă dreptul, după ce ctitorii se vor fi săvârșit din viață, „de a recomanda și numi în urma cererii comisiei administrative din Baden-Baden persoanele bisericești al căror post ar deveni vacant”. În actul testamentar, Mihail Sturdza a menționat: „Această capelă fiind mausoleu, să nu devină sub nici o formă biserică parohială a vreunei comunități religioase. La slujbele religioase săvârșite în ea însă, pot lua parte creștini ortodocși și se pot oficia pentru ei botezuri, cununii, înmormântări sau alte ierurgii”.

În anul 1997 a început un proiect de restaurare care a durat șase ani. Prințul Dimitrie Sturdza și prințul Ștefan Dimitrie Ferdinand, respectiv strănepotul și stră-strănepotul ctitorului (descins direct din prima căsătorie a domnitorului Mihail Sturdza cu prințesa Elisabeta Rosetti) au adus o importantă contribuție financiară.

La 19 mai 2002, IPS mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, în prezent patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, a resfințit lăcașul de cult ridicat de familia Sturdzeștilor în Germania. Din ziua de 15 martie 2008, capela românească din Baden-Baden îl are ca slujitor pe preotul ieșean Ionuț-Bogdan Stavarachi.

Teatrul Municipal „Matei Vișniec” Suceava

Râsul ca antidot la impostură

Când lumea o ia razna, e bine să ne amintim un vechi dicton latin, *ridendo castigat mores*, și să nu ne luăm cu mâinile de cap, făcând predicții catastrofice. Iar în teatru, comedia satirică are acest rol major, făcându-ne să râdem terapeutic. Rol pe care și-l asumă, în sensul exact al cuvântului (nu în cel stupid, impropriu, larg întrebuințat acum, fiindcă sună trendy), cu deplină îndreptățire și cu o lungă, glorioasă tradiție, care a început cu Aristofan. E primul lucru care mi-a venit în gând văzând premiera teatrului sucevean cu „Pădurea asumaților” de Alexandra Felseghi. O autoare de teatru talentată, cu inteligență ascuțită, cu antene foarte fine, care „prind” teme sociale acute. Am mai spus și în alte rânduri că-mi plac tonul stenic al dramaturgiei ei, luciditatea, atacul curajos, frontal, al unor subiecte incomode, incisivitatea și, mai cu seamă, replicile scurte, haioase, rapide ca într-un joc de ping-pong, umorul ei. Sunt de acord cu ea când spune că „viața e mai greu de suportat, pentru că lumea își pierde tot mai mult simțul umorului”. Din fericire, nu toată lumea, pentru că mai sunt oameni raționali, cu discernământ și spirit critic, care știu să râdă de elucubrații, fantasmagorii, bazaconii, așa cum, admirabil, a arătat-o publicul de la spectacolul „Pădurea asumaților”, al treilea, după „La Academie” și „zeițe de categoria B”, în care Alexandra Felseghi a făcut echipă cu regizorul Andrei Măjeri (ideea cu „zeițele” a fost a lui).

Începutul noului spectacol, cu personajul rătăcit, care întreabă „cine-i acolo?”, mi l-a amintit pe cel misterios din „La Academie”, numit Prologul, cu interogațiile lui: „cine, ce sunt?” Iar Duhul de acolo este aici o verită, care bânuie prin „Pădurea asumaților”, neliniștită, speriată și uimită de ce fac oamenii. Sunt, evident, personaje-simbol, metaforă, aici verită fiind naturalul, în habitatul lui, pădurea. În timp ce indivizii și individele din cele două tabere, conduse de Arian și Galina, îi invadează spațiul. Cei doi sunt niște guru de dată recentă, trainerii în masculinitate și feminitate. Arian este masculul alpha, iar Galina, din Bălți, întruchiparea feminității absolute, „înger de lumină”. Din grupul lui fac parte bărbați beta, dintr-al ei femei nefericite, labile psihic, depresive, „în pragul crizelor de nervi”, traduse de parteneri, victime ale unor abuzuri. Pentru că nu și-au activat „energia din pântec” și nu și-au valorificat „feminitatea”, adică supunerea, asumarea rolurilor primordiale de mamă și soție, așa cum propovăduiește lidera de grup, în timp ce Arian, fecior de țaran neaoș, exaltând tradiționalismul fără ieșire, își pune cursanții,

„lupii”, la încercări dure, îi ține într-un ciubăr cu apă înghețată, îi învață tehnici de luptă, ca să-i întărească, pentru a fi bărbați puternici și a avea „mindset de învingători”. Ambii „trainerii” se aseamănă (va ieși la iveală și faptul că au fost soț și soție), fiind „promotori” ai unei spiritualități de mall, niște șarlatani puși pe înșelat, pe manipulat oamenii și pe îmbogățire fără scrupule, rapidă, pe baza vulnerabilității, naivității, prostiei acestora.

Dar cum ulciorul nu merge de multe ori la apă, în final cei doi vor fi demascați, foștii adepți îi vor părăsi și amenința cu justiția. Cel care se revoltă, pentru că se crede „normal la

cap”, este un bărbat beta, cu relief interpretat de Cătălin Ștefan Mîndru, dar și unele femei vor avea revelația înșelătoriei la care au căzut pradă ușoară.

Pentru trezire la realitate, luciditate, discernământ pledează întreg spectacolul construit de Andrei Măjeri în linii ferme, dar fin șlefuite, cu maximă atenție pentru orice acțiune scenică, gest, detaliu, nuanță, toate încărcate de semnificație. Minunat a lucrat regizorul cu actorii, întreaga distribuție, care, se vede cu ochiul liber, are bucuria jocului, urmându-l cu credință. Clara Popadiuc o întruchipează pe Galina, trăsnind cu siguranța mijloacelor

de expresie profilul unei impoatoare, așa cum face și Cosmin Panaite în rolul bărbatului vajnic, Arian. Doi actori „de greutate” ai trupei suceveane, cu multe roluri principale împlinite cu talent, cu profesionalism desăvârșit, cu pasiune. Așa cum au făcut și acum, adăugându-și o nouă reușită în conturarea unor personaje consistente. De asemenea, roluri foarte bune fac Cristina Florea, Diana Lazăr, Delu Lucaci, Maria Teșanu, particularizându-și exact personajele, cărora le-au descifrat, cu pătrundere, psihologia, redând-o sugestiv. Și „bărbații beta” au întruchipări credibile, inspirate, grație actorilor Bogdan Amurăriței, Răzvan Bănuț, Horia Butnaru, Alexandru Marin.

Am apreciat scenografia adecvată, inventivă, în notă parodică, a Sabine Reus, coregrafia lui Alice Veliche și, în mod special, muzica lui Magor Bocsárdi, un melanj surprinzător, în care au intrat arii de operă, sonorități stranii, ritmuri tribale, cântece populare, „Imnul suveranist” și tânguioase melodii spaniole, excelent interpretate live de actrițe.

„Pădurea asumaților” este clar o montare necesară, de atitudine, concepută cu inteligență, ironie, vervă satirică de un tandem creator: Alexandra Felseghi și Andrei Măjeri, care funcționează împreună „con brio”. Un spectacol de avertisment, în care râsul, comicul acționează ca antidot la impostură, la maladiile lumii contemporane.

Carmen MIHALACHE

Vasile Crăiță-Mândră și 80 de ani de așteptare

Arheologii vocabularului limbii române cred că există o legătură nelămurită între cuvântul *bucurie* și noțiunea de frumos. Cred ei că la început, într-o română de rai, *bucurie* desemna atât starea de spirit, cât și categoria estetică. Cu timpul, în chip nefericit, *noi* am început să le înțelegem și să le rostim separat pe cele două. Și am fost afară din Paradis.

Gândul operei lui Vasile Crăiță-Mândră acesta a fost și este... un drum lung, mereu inițiativ, înspre aflarea unui chip de pictură. Să fie un chip de pictură în care elementele de stil să aibă o secretă complicitate cu bucuria artistului de a picta. Să aibă punctul, ductul și pata unui anume fel de atingere, curgere și străvezime, care să fie congruente cu starea de eternă grație a pictorului. Artistul a metamorfozat, în decenii de lucru, mediile, tehnicile, temele și stilemele, le-a șlefuit, le-a dematerializat, le-a abstras până au devenit toate elemente pure în tabelul tabloului. Știa pictorul degustător de plăceri cu nume de crai că atunci când

bucuria și frumosul devin una, opera se va întrupa de la sine. E de ajuns să oprești ochiul și mâna, să nu lași să pătrundă în pliurile dureroase ale formelor, să le faci să gliseze peste asperități, presărând materie eterică. Și să îndrepti mersul norilor cerului spre ceva, spre orice.

Pictura, spun teoreticienii, e mai ales culoare. Pentru Vasile Crăiță-Mândră, pictura e discurs cromatic. E un discurs din care lipsesc stridențele primare. Lumea e recompusă, e reflectată din tonuri secundare și terțiare, bucata de lume e redată din violeturi, din smaralduri și din rozuri. Ceruri, mări și pământuri, cu cele acolo aflătoare, se fac agregând mai ales nuanțe și tente. În anii din urmă, pictorul a știut că va veni moment astral după care peisajele lui se vor închipui cu ușurință singure, că vor ști ele mai bine ce trebuie să fie și cum să se alcătuiască pe sine; mai știa că vor pleca neprefăcute din crăiasca curte a spațiului de creație. Bucuriile de a trăi pictând și de a picta trăind au devenit apoi bucuriile prietenilor, mai târziu, ale aceluia mulți care au vrut să-l cunoască. Nu michelangelesc, Vasile

Crăiță-Mândră e din felul rafaelit de a fi artist. Este acel conviv cu atelierul mereu pregătit pentru oaspeți, mereu deschis și pregătit dialogurilor de orice intensitate, miză sau temă. A făcut caricatură, compoziție murală, grafică, scenografie, pictură de șevalet; mai

puțin cunoscute sunt multele vorbe lăsate pe la expozițiile confrăților. Calitatea rară de a transforma spontan vederea și înțelegerea în cuvinte l-a făcut adeseori necesar în momentele delicate ale vernisajelor. Atelierele transformate în depozite, rafturile supraîncărcate cu pictură nu sunt cea mai fericită fotografie a studiourilor de creație. De mult nu am mai fost la Vasile Crăiță-Mândră; aș vrea să cred că cele mai multe dintre cele gândite și făptuite împreună cu artistul au ajuns la destinatarii predestinați, după 80 de ani de așteptare.

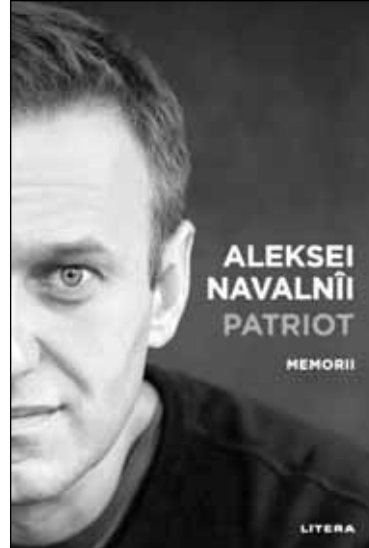
Iulian BUCUR

Alin Sebastian POPA

Dreptul la neuitare

Aleksei Navalnii (1976-2024) – avocat, politician, lider al opoziției din Rusia, militant anticorupție și deținut politic. A fost închis de zeci de ori pentru activitatea sa politică, pentru anchetele jurnalistice care reliefau corupția unor lideri ai puterii, dar și pentru organizarea unor ample proteste de stradă. Printre numeroasele distincții internaționale acordate se numără Premiul Saharov, Premiul anual al Parlamentului European pentru drepturile omului, Premiul pentru curaj al Summitului de la Geneva pentru democrație, Premiul Dresda pentru Pace. A apărut pe listele „Cele mai influente 100 de personalități” și „Cele mai influente 25 de personalități de pe internet” ale revistei *Time*. A murit în februarie 2024, în închisoarea „Lupul Polar” (IK-3), de dincolo de Cercul Polar, Peninsula Iamal, unde ispășea o pedeapsă de 19 ani pentru diferite capete de acuzare.

Am finalizat de curând lectura unui tulburător volum de memorii, „Patriot” (București, Editura Litera, 2024; traducere de Gabriel Tudor), semnat de Aleksei Navalnii, cel care a fost cel mai puternic opozant al administrației președintelui Vladimir Putin din ultimul deceniu. Dincolo de conținutul său politic și autobiografic, volumul reprezintă o excepțională radiografie a tranziției societății ruse de la tiparul sovietic la profilul său contemporan, definit de istorici drept unul „autoritar”, „oligarhic”, cât și o mărturisire de credință cu privire la nevoia de a descoperi sensurile înalte ale vieții umane; un proces intim legat de asumarea și integrarea valorilor morale și sociopolitice în propria existență până acolo încât să crezi că faptele tale sau amintirea lor au puterea de a schimba lumea. Or, atunci când de partea cealaltă a baricadei se află una dintre cele mai puternice structuri de putere statală din istoria lumii, Rusia/CSI, astfel de obiective devin himerice, dar, având în vedere colosala disproporție a forțelor și resurselor angajate în lupta politică, memorabile prin tenacitatea celor dezavantajați. După cum singur mărturisește, Navalnii a refuzat varianta pasivității contemplative față de „insuportabila realitate a minciunii”, alegând să-i spună „hoțului – hoț, prostului – prost și coruptului – corupt, fără a rămâne niciodată în pană de materiale”.

Cartea valorifică povestea vieții sale, cu ample evocări ale perioadei de tinerețe și detalii despre familie, chemarea spre activism, căsnicia, angajamentul luat pentru a înfrunta o putere despre care știa că este capabilă să-l strivească sau să-l reducă la tăcere prin inițierea de „măsuri active” – Navalnii trăiește în țara „defenestrațiilor” de rit nou și a incidentelor ridicate a atacurilor de cord înregistrate în rândul opozanților. Scriitura

sa este vie, antrenantă, pigmentată cu numeroase amintiri pline de farmec și, uneori, de umor, capabile să surprindă starea de spirit și elementele esențiale ale societății sovietice, cât și transformările ce au urmat anului 1991, Navalnii realizând un captivant sincretism între cadrul general-istoric al Rusiei ultimilor cincizeci de ani și propriul său destin. Ambele trecute prin filtru politic: dezastrul de la Cernobil, viețile prietenilor, perioada de studenție de la Moscova, începutul carierei de avocat, debutul său politic în labloko, succesul înregistrat cu dezbaterele politice *offline* din barul din Moscova și strategia inovativă a mutării discuțiilor pe *marea scenă* a internetului, într-un exercițiu de pionierat prin intermediul blogului personal de pe LiveJournal, documentarele încărcate pe YouTube despre „corupția din companiile de stat”, tentativele de asasinare, episodul otrăvirii cu Noviciok (2020), ajutorul oferit de Angela Merkel și spitalizarea din Berlin, perioada de recuperare neuromotorie și cognitivă în care cel mai important element a fost iubirea

pentru soția sa, Iulia: „Știu sigur că dragostea te vindecă și te readuce la viață [...], iar asta ar trebui scris în toate manualele de neurobiologie”.

Realitățile sovietice din anii '80 ai secolului trecut, dar și trăsăturile generale specifice perioadei de tranziție seamănă izbitor de mult cu cele din România, detaliile istorisite fiind edificatoare în acest sens: experimentele pirotehnice ale copilăriei, penuria alimentară, cozile pentru lapte, pasiunea pentru colecțiile *neautohtone* de pungi, de doze de bere, de pachete de țigări sau de gumă de mestecat, munca agricolă voluntară – „un simbol al eșecului economic la acest nivel”, fenomenul de *bullying* din școli și din armată ș.a. Trecând ușor peste perioada 1982-1985, denumită, deloc întâmplător, „cursa dricurilor” pentru Secretarii generali ai PCUS – Brejnev, Andropov, Cernenko –, autorul realizează o convingătoare descriere a perioadei Gorbaciov (1985-1991), dominată de idealuri și proiecte politice reformatoare, cvasidemocratice, care, aplicate ezitant, evaziv, într-o societate în care Gorbaciov a fost „unicul sovietic incoruptibil”, au dus în cele din urmă la colapsul URSS. Celebra „campanie antialcool”, singura din istoria Rusiei, s-a finalizat rapid și dezastruos, stimulând atât inventivitatea rușilor pentru bătăurile contrafăcute, cât și „pierderea respectului rușilor”, bărbați și femei deopotrivă, pentru liderul lor politic. Venite pe fondul economiei centralizate falimentare, reformele de tip Perestroika au fost un eșec lamentabil tradus inclusiv prin revenirea *cupoanelor* alimentare pentru zahăr, ouă, ulei, ceai ș.a.

Din întreaga gamă de reforme propuse, *glasnostul* a funcționat cu adevărat, schimbând rapid totul. Libertatea de opinie a fost totală și, în multe cazuri, chiar profitabilă, dovadă tirajele uriașe ale publicațiilor scrise sau audiențele naționale ale unor populare emisiuni tv de dezbatere politică precum „Opinia” (*Vzgliad*), ce includea chiar și... muzică rock. În mod ironic, precizează Navalnii, majoritatea jurnaliștilor și prezentatorilor ce s-au aflat în episcentrul libertății de exprimare din URSS sunt astăzi în cercul intim

de putere al președintelui Putin, în calitate de ideologi, membri ai partidului Rusia Unită și ai administrației prezidențiale, militanți de nădejde, din convingere și, întâmplător, foarte bine plătiți.

Spectrul de analiză geopolitică este unul destul de restrâns, dar unele concluzii și cauzalități sunt demne de reținut: de pildă, legăturile stabilite între războiul din Afganistan (1979-1989) și nașterea extremismului islamic. Născut ca o confruntare între socialism și capitalism – ca toate confruntările militare din perioada Războiului Rece –, acest conflict s-a transformat rapid, cu *involutara* contribuție a SUA, într-un *război sfânt* împotriva „necredincioșilor”. După plecarea trupelor sovietice, Afganistanul a implementat legea Șaria, iar Osama bin Laden s-a transformat în dușmanul americanilor, obiectivele lor fiind divergente. Într-un fel, acest război continuă azi. Pe de altă parte, analizând perioada de după 1991, autorul apreciază că protestele din fostele republici „surori”, de la Tallinn la Vilnius, au fost proteste de readeptare națională venite pe fondul unei realități sufocante, dominată de „minciunile vehiculate în presă și la televizor, de rafturile goale din magazine, de ipocrizia și corupția membrilor de partid și, firesc, de dorința unui trai mai bun”.

Prăbușirea colosului sovietic a generat în Rusia un haos și o instabilitate socioeconomică descrise de autor într-o tușă groasă, apocaliptică. După 1991, brusc, în fiecare sat și oraș au apărut interlopia și bandele criminale, jucând un rol important în viața publică. Degenerarea instituțiilor puterii sovietice, vizibilă încă din anii '80 ai secolului trecut, s-a extins și în educație, în special în învățământul superior, care a ajuns măcinat de corupție, fapt vizibil atât la nivelul criteriilor de *eligibilitate*, cât și la cel al modalităților de trecere a unor examene după metoda *predării carnetelor* titularului de curs (cu 50-100 de dolari/student, taxă de trecere); metodă aplicată inclusiv de către autor în perioada studenției. Fenomenul nu a fost

unul generalizat în universitățile din Rusia, cu atât mai puțin în celebrele universități tehnologice sau în institutele de fizică, matematică, inginerie mecanică, unde, pentru a te înscrie, chiar era nevoie de pasiune vocațională.

Venit la putere pe fondul unor așteptări uriașe, Boris Elțin a ajuns în scurt timp o mare dezamăgire pentru mulți dintre conaționalii săi, trecerea Rusiei la o economie de piață fiind una bruscă, imperfectă, bazată pe criterii discutabile, soldate cu deteriorarea condițiilor de viață pentru majoritatea rușilor și cu adâncirea discrepanțelor dintre noua elită politică și restul societății. Percept un „democrat radical”, Boris Elțin a fost, pe rând, prim-secretar regional al PCUS, fost primar al Moscovei sovietice, fost șef al Comitetului de Stat în Construcții, un personaj rapace, dominat de dorința de îmbogățire personală, pe care Navalnii l-a susținut în primă fază și față de care a ajuns să simtă aversiune, regret și consternare, tocmai pentru faptul că a prăbușit încrederea și entuziasmul rușilor în constructul capitalist-democratic occidental. Rușii au ratat ocazia „de a duce o viață cu adevărat occidentală, normală, civilizată”, pentru că „o clică nefirească de hoți ipocriți și oameni de nimic au vândut totul pentru o vilă cu terasă în Caraibe”. O parte din vechii comuniști, în frunte cu Elțin, a gravitat o perioadă în nișa ideologică a „democrațiilor capitaliste” iar reprezentanții ei au constatat cu bucurie că noțiuni precum „alegeri libere”, „libertatea de exprimare”, „drepturile omului” nu erau nicicum o anexă obligatorie a conturilor bancare elvețiene. Ulterior, ei s-au orientat către poziția „patrioților conservatori”, care deplângeau prăbușirea glorioasei URSS, despre care afirmă că era „a doua Atlantidă pierdută”, chiar dacă în rafturi erau la vânzare „doar cafea braziliană, ceai indian și piramida de conserve din carne de crab, la 40 de copeici bucata, în vreme ce salariul mediu al unui muncitor era de 280 de ruble pe lună. Cum poți să fii nostalgic după o țară care era incapabilă să producă suficient lapte pentru locuitorii săi?”

Scris cu pasiune, cu istețime, cu înfocare, cu un curaj pentru care a câștigat admirația întregului Occident și nu numai, „Patriot” este ultima scrisoare pentru lume a lui Navalnii. O istorisire emoționantă a ultimilor ani petrecuți în una dintre cele mai necruțătoare închisori de pe Pământ, o dovadă a faptului că, până la urmă, cel mai de preț *bon* pe care putem să-l lăsăm moștenire prezentului și viitorului este chiar povestea propriilor noastre vieți. Desigur, numai în măsura în care există acolo ceva tulburător, o nebulie captivantă și inexplicabilă, demnă de a câștiga chiar și respectul celor mai aprigi adversari; altfel, cimitirele mustesc de morți și de vieți lipsite de glorie.

Scriitori – cetățeni de onoare ai județului Bacău

Autor al unor ample lucrări de excepție, dacă ar fi să amintim doar „Prin subteranele dostoevskiene” și „Nietszche, sihastrul din noi”, Ion Fercu, personalitate culturală marcantă, cu o activitate plurivalentă de poet, prozator, eseist, profesor și publicist, colaborator permanent al revistei noastre, a primit, în luna decembrie a anului trecut, titlul de *Cetățean de onoare al județului Bacău*. În aceeași ședință a Consiliului Județean, doamna președintă Ionela-Cristina Breahnă-Pravăț, dând citire proiectului de hotărâre aferent evenimentului, a conferit placheta și diploma de *Cetățean de onoare al județului Bacău*, de data aceasta post-mortem, dramaturgului George Genoiu, fost redactor-șef al Revistei *Ateneu*.

Adrian-Daniel LUPEANU

Iubirea - perpetuum universal

Iubirea, dacă nu reprezintă tematica atotcuprinzătoare a cărții „Meridianele timpului” de Cai Qing (Bacău, Editura Alma Mater, 2024), cu siguranță denuște sufletul care scipeste peste poeme, transfigurându-le chiar dincolo de cuvinte. Cartea aceasta de 342 de pagini este o ediție bilingvă, română – chineză, și este plină de surprize. Prefațate de un poem intitulat „Poem dedicat Dragonului Munților Carpați”, sunt prezentate trei poezii scrise de fiul poetei, care a sfârșit straniu și nedrept, fiind student la Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău. Yin Yuguo iubea România, de aceea și-a luat supranumele de mai sus. O altă surpriză a cărții la care ne referim sunt cele opt eseuri literare, dintre care primul, „Eminescu și Pușkin”, este pe cât de surprinzător, pe atât de profund, încercat cu noutate a viziunii personale a poetei Cai Qing.

În Europa, avem ilustrarea iubirii, cu nuanțele cele mai subtile, în „Banchetul sau Despre iubire, dialog etic” de Platon. Iubirea fizică și-ar trage obârșia din eros și cunoaște multe forme până la exprimarea supremă: iubirea elevată, cântată de poeți. În China, după filozoful Lao Zi, viața armonioasă, recomandată, deși este proprie oamenilor înțelepți, este simplă, pură, încărcată de omenie și sentimente reciproce. Iubirea nu este aspirație, ci împlinire. Oamenii înțelepți renunță la plăceri și extravagante. Ei sunt interesați de spirit mai degrabă decât de amorul carnal; iubesc în același fel profund și dezinteresat comunitatea, viața.

Cu totul, sunt vreo șazeci de poezii, însoțite de un studiu cuprinzător și necesar pentru înțelegerea simbolisticii unui poet care aparține altui spațiu cultural. Universitarul Ioan Dănilă operează pe patru pagini o analiză savantă, dovind înțelegere, asimilarea exactă a mesajului pe care voiește să-l transmită poeta, sub titlul bine ales „Universalii individuale”. El concluzionează

că această carte „este și o lucrare autobiografică, [autoarea] combinând creația propriu-zisă (versuri ordonate de un program intelectual disciplinat și cult) cu eseul aplicativ și cu memorialistica familială”.

Poeta își prefațează cartea printr-o tabletă care-i dezvăluie calitățile de artist, destăinuindu-se astfel: „Iubesc literatura, istoria, filozofia, arta; îmi plac scrisul, pictura, muzica clasică și lectura”. O voce feminină din sud-vestul Chinei, adică din orașul-capitală de provincie Kunming, se mărturisește în acest volum prin armonii poetice relevante la maturitate. Cai Qing este artist în esență și poet de mare talent. S-a neglijat în favoarea carierei universitare, a picturii și caligrafiei, dar până la urmă dotarea naturală sparge limitele pe care și le impuse singură și începe să se manifeste și în scris. Ea aduce dimensiunea de totdeauna a liricii chineze și în același timp îndrăznește să gândească și să scrie altfel, într-o manieră universală,

exprimare care depășește granițele țării sale și se înscrie în dimensiunea actuală a poeziei lumii. Poezie atemporală, aproape de poezia antică din China, totuși prin stil și tematică, prin invenții poetice moderne se înscrie, cum spuneam, în literatura actuală. Din versuri se desprinde aspirația spre spiritualitate, prin invocații metafizice constituind o polifonie creatoare.

Cai Qing apare drept o fire melancolică și deopotrivă un spirit ultrasensibil. Aceste date redau chipul complex al artistei, miraculoasa devenire care își găsește explicația în forța interioară necunoscută nici ei înainte. Atunci nu era nevoie să acționeze, să se expună, iar acum asistăm la trezirea la viață, renașterea prin poezie făcând să devină un alt om, pe calea armoniei. Adesea performantă, tema iubirii nu este discurs erotic, ci opțiune gravă a ființei, care irumpe frumosul dus la înălțimi. Poate unele dintre cele mai izbutite poeme sunt acelea de câteva versuri,

pe tema iubirii mai ales, care îl transpun pe cititor într-o stare pur cărturărească, așezată undeva deasupra lumii prafului. Poezia îi dă aripi, îi oferă poetei libertatea pe care altfel poate că nu și-ar fi asumat-o: „Când mă gândesc la tine / Răsăritul soarelui ești tu, amurgul ești tu / Luna din nori ești tu și tu ești / În toate stelele care clipeșc pe cer / Tu poți să vezi munții, poți să vezi marea / Tu vezi tot ce există pe lumea asta / Eu nu sunt așa / Ochii mei sunt miopi / Eu te văd numai pe tine”. Pretutindeni se simt autenticitatea trăirii și o puternică evidențiere a frumuseții limbajului și creației poetice: „Lumea se deschide în liniște, / Totul este scaldat în lumină, / Eu sunt pe fiecare stea”; „Tu ești vijelia florilor de cireș / Ascunsă adânc în inima mea”; „Iubirea dăinuiește cât viața”; „Să stau ghemuită între ochii tăi aș vrea”. Iar citatele ar putea umple pagini întregi.

Poeziile lui Cai Qing sunt cel mai adesea de mici dimensiuni, tablete minuscule doldora

de filon filozofic, pline de tâlc. Adesea poeta admiră și evidențiază, fără emfază, la unele cuvinte sensuri ascunse sau nesesizate de cititor în mod normal. (De reținut cele două poezii închinat lui Eminescu.) Poeta a tradus și a publicat și în China, și în România cicluri de poeme din Mihai Eminescu, Vasile Alecsandri, George Topîrceanu, Nicolae Băciuș și a realizat o transpunere în limba chineză extraordinar de reușită a Horei Unirii.

Având în vedere istoria tragică trăită, se observă că în creația lirică ea depășește tristețea, pentru a răbufni în atâtea pagini. Și totuși, pe ansamblu, se degajă seninătatea, înțelegerea superioară a trecerii pe pământ, deoarece crede într-un dictat al Cerurilor: „Trăiesc, sunt de neînvins.”

Spațiul spiritual se continuă în partea finală a cărții cu eseurile de largi dimensiuni. Familiarizată cu datele de bază ale istoriei și civilizației României, stimulată și de fiul ei care a ales să-și facă studiile universitare la Bacău, ea cunoaște bine literatura noastră. Astfel, s-a dedicat poeziei, pe care o avea în ea, strunită, dar imposibil de ucis. Procesul creator s-a lansat pe trăirile interioare, pe durerea surdă a nimicirii absurde a unei vieți tinere. Pornind de aici, a scormonit și a găsit resurse extrem de bogate, care asta așteptau – ceva răscolitor, pentru a ieși la suprafață. Poezia ei este dezvăluire a zăcămintelor proprii de sensibilitate și creație artistică.

Redescoperirea autorilor despre care scrie se face în contextul literaturii universale, de unde țâșnesc focalizări care duc la piscurile literaturii române: „Eminescu și Pușkin”, „Aforismele lui Lucian Blaga”, „De la interpretarea absurdului urmuzian, la explorarea absurdului în China” sau eseul dedicat unui poet chinez: „Li Bai, în patru cadre”. Cu recomandarea către cititorii români de poezie a unui poet adevărat, încheiem această sumară prezentare cu meditații ale autoarei din China asupra creației: „Poezia bună pe care o recunosc în inima mea este la fel de tulburătoare și șocantă precum vulturii care se ciocnesc la oasele rămase”; „O poezie fără mister este lipsită de interesul persistent”; „Adevărata poezie modernă este o mină îngropată în adâncurile vieții”; „Poezia nu este eliberarea emoțiilor, ci extinderea spațiului interior pentru a stabili emoțiile. Poezia este produsul surplusului de energie. Nu există nici un beneficiu practic care să fie atins, ceea ce asigură puritatea sa. Acesta este motivul pentru care creația poetică merge adânc în inimă”.

Gabriela Gîrmacea, într-un tur de forță de autor

La Târgul de Carte „Gaudeamus” (4-8 decembrie 2024), scriitoarea Gabriela Gîrmacea și-a prezentat trei cărți din seria *Biografii*: „Vasile Alecsandri – viața și opera” (București, Editura Didactica Publishing House), „Cărțile copilăriei noastre” (coordonator; Onești, Editura Magic Print) și „Regina Maria – viața și opera”, recenta apariție (cea de-a șaptea!) din seria menționată. Cu puțin timp în urmă, la Librăria „Cărturești” din Arena Mall Bacău, autoarea lansase volumul „Petre Ispirescu – viața și opera”, invitați fiind Carmen Mihalache, directoarea Revistei „Ateneu”, și conf. univ. dr. Ioan Dănilă, de la Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău și redactor al *Ateneului*.

Noua sa carte, despre o regină atât de iubită, un personaj de mare anvergură istorică, se va bucura cu siguranță de succes în rândul cititorilor, care vor găsi în acest volum (cu multe imagini, de o excelentă calitate) și o broșură cu povestirea „Insula

Sarpelui”. Vorbitorii de la lansarea cărții au scos în evidență stilul captivant și accesibil al autoarei și importanța dimensiunii educative a biografiilor sale, nu întâmplător apărute la Editura Didactica Publishing House. „Așa cum a procedat și în cazul celorlalte biografii, Gabriela Gîrmacea a reușit să separe întotdeauna omul de imaginea publică, iar ceea

ce trebuie subliniat cu privire la această carte este complexitatea Reginei Maria, un om alcătuit, deopotrivă, din sensibilitate și tenacitate, din simț creativ, dar și pragmatic, dintr-o credință neștrămutată în Dumnezeu și în neamul românesc, pe care a ajuns să-l iubească nu doar din simțul datoriei, ci cu tot sufletul” (prof. dr. Elena-Ruxandra Petre, de la Liceul Teoretic „Dimitrie Bolintineanu” din București).

Scriitoarea a mulțumit, în final, celor prezenți la lansare, subliniind că intenția ei și a editurii este prezentarea unor personalități ale culturii române într-o nouă abordare, accesibilă, atrăgătoare mai cu seamă pentru tineri, pentru că este una „dincolo de șabloane”. „Cum anul 2025, a adăugat ea, va fi unul omagial, scriitoarea și-a invitat cititorii la o captivantă călătorie pe urmele Reginei, atât în țară, cât și la Balcic, pentru a o redescoperi”. (A)

De curând, pe 16 ianuarie 2025, ne-a părăsit David Lynch, reprezentant marcant al neo-noir-ului, „regizor și producător de film, artist vizual, muzician, YouTuber, patron de club de noapte și practicant de meditație transcendențială” (cf. „Scena9”). În România, publicul larg îl cunoaște pe David Lynch mai ales ca realizator al serialului american *Twin peaks* – difuzat și la televiziunea română prin anii '90, constituind un adevărat fenomen: fiecare nou episod era așteptat cu frenezia de spectatori. David Lynch nu a făcut de unul singur *Twin peaks*; el a colaborat cu regizorul și scenaristul Mark Frost.

De fapt, cele mai importante realizări ale lui David Lynch sunt epopeea *Dune* (1984) și cele trei lungmetraje, pentru care a avut parte de nominalizări la Premiile Oscar, secțiunea regie: *The elephant man* (1980), *Mulholland Drive* (2001), *Blue Velvet* (1986). David Lynch însă nu a tras biletul câștigător, pierzând rând pe rând statueta, în fața lui Robert Redford, Oliver Stone și Ron Howard. Lui David Lynch i se recunoaște în mod oficial valoarea artistică în 2019, când primește Premiul Onorific Oscar, pentru întreaga filmografie.

Zilele acestea am revăzut lungmetrajul *Lost highway* (1997; apărut în limba română cu titlul *Metamorfoze*, scris și regizat de David Lynch; la scenariu contribuie și scriitorul Barry Gifford; director de imagine, Peter Deming) – un thriller psihologic estetizant, cu tușe psihedelice, având trăsături specifice universului lynchian: obscuritatea, absurdul, misterul, nebunia. Este de mirare că atât la vremea lui, cât și ulterior, acest film a trecut aproape neobservat, subestimat de critica de film (nu a avut la nicio secțiune vreun nominalizare la Oscar).

Violeta SAVU

Un carusel de vise

Temele centrale ale filmului *Lost highway* (1997) sunt gelozia, trădarea, vinovăția și paranoia. Eroul acțiunii, Fred Madison (interpretat excepțional de Bill Pullman), este un saxofonist de succes și are o parteneră frumoasă și delicată, Renée Madison (Patricia Arquette este alegerea ideală pentru a sublinia senzualitatea eterică a personajului). Par cuplul ideal, până când vor găsi la ușa apartamentului lor câteva casete video, lăsate de un expeditor anonim. Filmările de pe casete sunt de un voyeurism oripilant, prezentând secvențe din dormitorul celor doi: în pat se conturează siluetele a doi oameni, dar imaginile sunt foarte neclare, fără puterea de a dezvălui vreun identitate, ceea ce lui Fred îi va declanșa o gelozie nefirească, paranoidă. În consecință, Fred își ucide iubita. Sau... se poate interpreta că doar crede că și ucide iubita.

Universul bizar, situat între schizofrenie și vise, derutează și captivează deopotrivă. În termeni moderni, filmul este de tip *mind-fuck*. Există un film-în-film, prin certitudinea unui vis: după ce este arestat și își așteaptă la izolator sfârșitul (fiind condamnat la moarte, prin executare pe scaunul electric), Fred

își creează o altă identitate, un dublu al său. Astfel, el devine Pete Dayton (interpretare impecabilă a actorului Balthazar Getty), un mecanic-auto foarte tânăr (mai tânăr decât Fred), priecut, ale cărui servicii sunt preferate de un mafiot abject, Mr. Eddy/Dick Laurent (un inconfundabil Robert Loggia), căruia îi place să se afișeze cu amanta sa, Alice Wakefield. Pete se îndrăgostește nebuneste de Alice, mai ales că ea îi amintește vag de altă femeie... Alice este un doppelgänger al lui Renée. Patricia Arquette se achită admirabil de rolul dublu: Renée este o brunetă enigmatică, timidă și tandră, iar Alice

este o blondă platinată seducătoare care, din cauza unui trecut obscur, e capabilă să fie impertinentă, intrigantă, cinică. Alice este, totodată, întruchiparea infidelității. Dubla identitate a femeii, momentele ei deconcertante, cadrele în care camera se plimbă lent pe chipul ei sunt clar trimiteri la filmul lui Hitchcock *Vertigo* (1958).

Sunt două personaje-liant între cuplul Fred-Renée și cuplul Pete-Alice: un personaj fantastic, obscur, *Mystery Man* (simbolizând forța demonică, interpretarea ambițioasă a lui Robert Blacke poate îngheța sângele în vine, mai ales cu întrebarea sa repetitivă, pe care i-o adresează

lui Fred: *Ne-am mai întâlnit, nu-i așa?*), și Andy (interpretat de Michael Masee), un tânăr bogat, ce organizează petreceri luxoase (aluzie la *Gatsby*).

Chiar și în vis, Fred se încurcă teribil în ițele încâlcite ale geloziei și mâniei. David Goleman, specialist în psihologie și neuroștiință, afirmă: „Cu cât ne frământăm mai mult în legătură cu lucrul care ne-a înfuriat, cu atât găsim «motive mai întemeiate» și justificări pentru faptul că ne-am mâniat. [...] Mânia netemperată de rațiune se transformă ușor în violență”. Categorie, acțiunile sângeroase ale lui Pete sunt lipsite de rațiune. Dar... e plauzibilă și această variantă: Fred își conștientizează afecțiunea (gelozia patologică) și încearcă să-i anuleze efectele nocive plonjând într-un carusel de vise. De vei ține cont că însuși David Lynch a afirmat că *Lost Highway* este o „psychogenique fugue” (*fugă disociativă*; „se caracterizează printr-o călătorie inopinată, departe de casa sau de locul de muncă habitual, însoțită de incapacitatea bolnavului de a evoca propriul trecut, de confuzie referitoare la identitatea personală sau chiar de asumarea unei noi identități”), vei încerca să înțelegi personajul principal din alt unghi de vedere, focusat pe caracteristicile bolii psihice.

Oricât de mult am analiza filmul *Lost highway*, de fiecare dată vom ajunge la contradicții și nedumeriri, dar rămâne întotdeauna valid faptul că amalgamul de piste false se asociază cu obsesii, isterii și traume. Laitmotivul farurilor luminând în noapte o șosea pustie (*lost highway* însemnând „autostrada pierdută”) simbolizează, fără îndoială, subconștientul.

Odată cu revista „Și'r” („Poezia”) fondată în 1957 de Yusef al-Khal, lirica arabă modernă intră în faza ei decisivă. Dacă evaluăm „Și'r” doar din perspectiva contribuțiilor sale, nu exagerăm cu nimic când afirmăm că poezia arabă de după 1960 îi datorează majoritatea mutațiilor paradigmatică. Este prima revistă arabă modernă care consacră spații generoase poeziei străine. Îi invită pe cititorii ei să înțeleagă în sfârșit modernitatea contemporană a experiențelor poetice occidentale. Recomandă lectura lui Apollinaire, Breton, Artaud, Saint-John Perse, Reverdy, Eliot, Cummings, Bonnefoy, Char etc. Însoțite adesea de ample și profunde articole biografice, traduceri, în ciuda unor slăbiciuni, au jucat un rol determinant în reînnoirea inspirației poetice și au avut consecințe axiologice stimulativă asupra creatorilor tineri. Descoperirea imaginii arbitrară a constituit o veritabilă șansă pentru poezii arabi. Mai mult, fiindcă dorința lui Lautréamont privind întâlnirea unei mașini de cusut cu o umbrelă pe o masă de disecție s-a regăsit, într-o manieră fortuită printre traducătorii arabi, neglijenți, superficiali, din păcate, în îndeplinirea propriilor dorințe, „revista «Și'r» a modificat cu bună știință metoda de a traduce. Traducătorii arabi aveau obiceiul nu numai de a transmite textul poetic într-o manieră aproximativă, ci și de a-l «arabiza», dându-l spre lectură într-un stil pur arab și foarte adesea afectat. Or, respectând literalmente textul, revista «Și'r» a permis descoperirea, în limita posibilităților, a ideilor și a universului autorului, dar și a particularităților sintactice și a subtilităților stilistice

O introducere în poezia arabă modernă

Conjuncturi, prejudecăți, inerții (4)

ale compoziției” (Kamal Kheir Beik, „Le mouvement moderniste de la poésie arabe contemporaine”, 1978).

Această revistă nu a furnizat totuși, în afara unor expozeuri eclectică și lapidare, texte teoretice marcante despre proiectul unei noi poezii arabe. Un astfel de proiect s-ar putea reconstitui plecând de la articolele critice, de la editoriale, cronici, interviuri sau scrisori, cum este de exemplu cea adresată de Adonis lui Yusef al-Khal, publicată în numărul 18. Se află urme și în câteva recenzii. Onsi al-Hadj a prezentat o serie de critici caustice despre poezia așa-zis realistă, ce domina anii de după război. Trebuie, de asemenea, semnalat că membrii grupării „Și'r” se întâlneau, cu o regularitate nedeținută, în fiecare joi și schimbau puncte de vedere privind chestiuni de teorie literară și opinii despre cărți recent apărute. Întâlnirile au înlesnit difuzarea ideilor apărute de revistă. Însă proiectul publicației începe să se vadă și să intre în percepția lumii literare arabe în 1960. Într-adevăr, în acest an apare volumul „Lan”, scriere fondatoare a lui Onsi al-Hadj, a cărei prefață constituie, fără nicio ambiguitate, primul manifest al poemului arab în proză, gen necunoscut până atunci. În același timp, s-au publicat eseuri critice precum „În căutare de rădăcini” (Khalida Said), „Libertatea și

potopul” (Djabra Ebrahim Djabra) ori lucrarea colectivă „Poezia în bătălia existenței”.

Yusef al-Khal și prietenii lui s-au preocupat intens de renovarea limbajului, dar, în 1964, au trebuit să-și revizuiască ambițiile: un veritabil *zid al limbajului* se ridică între limba scrisă și limba arabă vorbită. E adevărat, limba vorbită se îmbogățește din experiențele cotidiene ale poporului, în timp ce, dimpotrivă, limba scrisă nu putea decât să se scufunde în academism, impermeabilă cu totul la aceste experiențe însușitoare. Pentru Al-Khal, adevărata revoluție poetică însemna răsturnarea „echilibrului” limbii scrise printr-un limbaj de toate zilele și crearea, în modul acesta, a unei limbi literare vii. Imposibilitatea realizării proiectului l-a condus la închiderea primei serii a revistei. Într-o a doua perioadă (1967-1970), scurtă, dar marcantă, Yusef al-Khal și ultimul careu al fidelilor săi (Al-Hadj, Sauki Abi Saqra, Isam Mahfuz, Fuad Rifka) au relansat „Și'r” și au luptat pentru spiritul liber și pentru reînnoire în vremuri când triumfau tendințele ideologice totalitare, care n-au întârziat să devasteze Libanul. Revista „Și'r” a fost în realitatea modernității poetice arabe ceea ce Napoleon Bonaparte a fost pentru Egiptul modern.

„Poetry – a magazine of verse”, revista americană fondată la Chicago în 1912 de Harriet Monroc, a fost modelul inspirațional al celor de la „Și'r”. „Poetry” a fost o publicație deschisă tuturor concepțiilor poetice, oferind un spațiu generos partipris-urilor de orice fel și polemicilor. A alimentat numeroase dispute privind versul liber. În ceea ce o privește, revista „Și'r” a deschis, referitor la poemul arab în proză, o dezbateră ale cărei ecouri nu s-au stins nici astăzi. Într-adevăr, „Și'r” a publicat, în a treia ei serie, poeme în proză precum acelea ale lui Onsi al-Hadj, Adonis sau Șauqi Abi Saqra, dar, începând cu numărul 14 (1960), când Adonis a comentat cunoscutul volum semnat de Suzanne Bernard, „Le poeme en prose de Baudelaire jusqu'a nos jours” (1959), publicația a declanșat cu adevărat dezbateră. Această lectură edificatoare și, în multe aspecte, demistificatoare și „luminată” face din Adonis primul poet arab care a produs argumentul necesar pentru ca drumul poemului arab în proză să se deschidă fără prejudecăți. Pentru el, „poezia este ireductibilă la prozodie... Regulile prozodiei omoară pulsivitatea creatoare, o împiedică ori o frânează”. Doar poemul arab în proză se impune „ca supremă revoltă în domeniul formeii poetice”. Adonis își exprimă totuși o rezervă când crede „că este periculos să crezi că poezia ar putea să se lipsească de ritm și armonie” (citată de Jean G. Karma, în „Le poeme en prose arabe”, teză de doctorat, 1981).

Gheorghe IORGA

Cu vârsta deprindem nesperate, inedite „beneficii“ ale insomniei. Cum ar fi bilanțul existențial. Dacă nu mușcă prea lacom muștrările de conștiință, spre a mai lăsa răgaz altor zbatari.

Când, sub ore albe de noapte, în pojarul balanței mocnește veninul deja răsuflat al vieții ce, iată, trecu, nebănuite surprize se deschid privirii lăuntrice.

Galeria labirintului de cretă, umbră pălind în văgăuna fărădesomnului, deslușește perfid funambulescă istorie de simbolice noduri recuperate strâmb cu senzația răscrucii unde pândea omenească legea minciunii.

Nu e vorba de falsul uzual, cotidian, minor, pe care oricine îl folosește sporadic, secvențial „inspirat“ de minuscule ambuscade ale existenței. Mă gândesc la vorbe și fapte „mari“, impasuri marcate decisiv în viața simplă, familiară, familială, profesională. Și automat, de la sine înțeles, străjuind-o pregnant pe cea interioară, cumva manifestând greutatea semnificației, ce, la o vreme, când și când, dă pe afară în scris.

Am copilarit într-o locuință întunecoasă și insalubră din vechiul centru al Bacăului. Un fel de garsonieră desfundată, desuetă, într-o clădire interbelică unde toaleta era de uz comun și situată într-o curte. La nouă ani, părinții mei au făcut un efort supraomenesc ca să cumpere douăzeci de curci

atelier de lectură experimentală

Daniel-Ștefan POCOVNICU

Miza banală a ficțiunii

tinere. Iar bunicii paterni le-au crescut, undeva la țară, departe tare de oraș. Odată împlinite, au fost dăruite unui tovarăș de la „spațiul locativ“, ca să ne aloce un apartament „proprietate de stat“. Eram fraged, dar simțeam deja „privilegiul“ că mama și tata erau ambii membri de partid, cu carnet și greața participării la ședințe. Mai importantă era poate sărăcia demnă, curată, cam frustrată, însă cultivată, adică ornată cu muzică simfonică și multe lecturi bune, într-adevăr importante.

Bucuria locuirii într-un bloc nou, luminos, călduros și vârsta m-au ajutat să ignor discrepanța între disprețul părintesc pentru impostura inegalității deja lipsite de subtilitate a epocii și acomodarea la oribilul mecanism de excepțional succes locativ. Apoi, în vacanța dintre a șasea și a șaptea, am fost prima și ultima dată într-o tabără școlară. Undeva prin codrii Argeșului. Un tărâm frumos, cu un spațiu de găzduire la limita salubrității.

Acolo, un profesor de sport ce însoțea grupul de băcăuani a avut inițiativa organizării unui turneu de fotbal. Echipa noastră strălucise doar prin stângăcie. Iar dascălul a văzut limpede asta. Așa că a „aranjat“ astfel confruntarea încât, ca prin minune, am ieșit pe locul al treilea. Distincție, am primit o ciocolată minusculă, pe care am înfulecat-o iute, mestecând-o la un loc cu gustul rușinii, ce mă propunea, poate, pentru admiterea sau accesul temporar măcar în lumea oamenilor mari.

În armată, am primit confirmarea faptului că, deși mă creșteau în altă ordine morală decât „etica și echitatea socialistă“, la nevoie și la greu, ai mei știau bine să execute ritualul ploconului. Care, pe mine, tot mă rușina, dându-mi în vileag stângăcia. Așa am ratat măcar o permisie și traiul bun pe vătraiul armatei române, unde cea mai importantă activitate era informarea politică zilnică. Poate nici gura-mi cam slobodă să nu fi

trecut neobservată de contrainformațiile militare. La întoarcere acasă, am lucrat câteva luni într-o fabrică băcăuană. Eram operator laborant (calificat) la stația de epurare. Unde tot ce aveam important de făcut era ca, de două ori pe schimb, să măsoar calitatea apei. Era banal, iute deprins de la colegi: la intrare, treceai valoarea PH a apei de la ieșire, iar la ieșire, înscrai valoarea celei de la robinet. Și cu asta basta. Ca să pară că treaba cu poluarea e în regulă sau măcar acceptabilă. Abia ieșisem din comunism și oricum încă funcționa, duduia chiar alibiul tranziției.

La sfârșitul facultății, am fost câțiva ani preparator și asistent universitar. Spre finalul perioadei, am participat la o ședință majoră, unde mi s-a spus răspicat ca pe studenții ce nu știau boabă de limbă franceză să-i învăț de la zero, la seminar, ca la clasa întâi. Iar sloganul „publish or perish“ mi-a fost tradus în dâmbovițeană de un înalt

pedagog bucureștean. Era vorba despre niște „murături“, adică articole științifice care trebuiau puse obligatoriu la borcan pentru ca treaba să meargă.

La maturitate profesională, într-o instituție de importanță strategică a statului român, am aflat cum „să zici fără să spui“, capitala fiind sfântă și tot ce vine de acolo, literă de lege. Iar pentru politicieni de decizie să elaborezi documente adecvate înțelegerii școlărilor tonți. Înțeleagă cine ce vrea de aici! Dar ochiul treaz are ocazie nimerită chiar acum să zărească cum stă treaba cu uneltele statului.

Și de asta, la noi, e atât de grea, întâi de toate, meseria de părinte. Și tot de aia, suferim să vedem cum copiii ne pleacă din țară fără umbră de regret!

Uite cum de-mi place mie mult meseria de cititor. Cititor de încercare. Chiar și al propriului scris. Cu adevărată muză ori patroană spirituală a literaturii, Șeherezada. Întâia legionară de frunte a istorisitorului profesionist. Care, înaintea sloganului „Mergi sau crapă!“, îl deslușise pragmatic programatic pe al ei: „Povestește sau mori!“ Asta e miza cea mai banală cu puțință a ficțiunii. Eufemism iscusit, înalt, pentru minciuna frumoasă, cu măiestria răsturnării abile de situație subliniind rostul. Supraviețuirea. Să salveze sufletele noastre, amortizând tulburătoare împrejurări în care ne regăsim începuturile.

„Eu nu am căutat, în toată viața mea, decât esența zborului! Zborul – ce fericire!...“

Constantin Brâncuși

Mitul lui Ikarus („Icar“), fiul lui Daedalus („Dedal“), cunoscut personaj din mitologia greacă, este prezentat de Publius Ovidius Naso în cartea a VIII-a a *Metamorfozelor*. Dedal, tatăl acestuia, apare drept arhitect și sculptor, fiind cel care a contribuit la ridicarea celebrului labirint din Knossos. În acest labirint, regele Cretei, Minos, îl închide pe Minotaur, fiul uniunii dintre nevasta regelui, Pasiphae, și taurul alb dăruit de Poseidon regelui. Pentru a-i potoli pofta de carne umană, Minos îi trimite Minotaurului flăcăi și fecioare. Dedal, sătul de sacrificiile făcute pentru Minotaur, completează cu Tezeu pentru uciderea monstrului. Drept pedeapsă, Minos îl închide pe arhitect și pe fiul acestuia, Icar, în labirint și zidește ieșirea. Dar ingeniosul Dedal reușește să confecționeze două perechi de aripi din ceară și din pene, pentru el și fiul său, care urmează să-i salveze. Icar, fascinat de frumusețea zborului și a înălțimilor, se apropie prea mult de soare. Zeul Helios, mâniș pe faptul că oamenii au descoperit secretul zborului, topește aripile lui Icar, care se prăbușește în apele Mării Egee. Icar se lovește de stânci și moare. De atunci, acea parte a mării și insula îi poartă numele, Icaria, la sud-vest de Samos.

Interpretările acestei legende converg în majoritatea lor spre condamnarea lui Icar. Prăbușirea și moartea lui Icar s-ar datora orgoliului nemăsurat al acestuia de a-și depăși condiția umană. Dar există și păreri contrare. Una dintre acestea aparține scriitorului american Seth Godin, în romanul său *Și tu poți să zbori*. Societatea a modificat mitul, ne-a încurajat să uităm o bună parte din el și a creat o cultură în care ne amintim constant unii altora pericolele ce ne așteaptă dacă ne ridicăm și ieșim din anonim, dacă devenim vizibili. Totuși s-a ignorat complet un neajuns mult mai des întâlnit: „mulțumirea cu puțin“, a scris Seth Godin. O altă opinie aparține lui Octavian Paler, care a analizat la rândul său legenda lui Icar în *Mitologii subiective*: „Cred că așa greși fun-

Noaptea care se lasă sau fascinația zborului

damental de l-aș considera pe Icar un perdant, dacă i-aș înțelege gestul și căderea ca pe un eșec. Icar nu a căzut; el s-a apropiat doar mult, mult de soare și s-a contopit cu el; i s-a dăruit“. Plecând de la aceste considerații ale lui Octavian Paler, ni-l putem închipui pe Icar un fel de pasăre Phoenix. El arde din dragoste de libertate, de puritate pe altarul luminii și renaște în fiecare zi, odată cu răsăritul astrului, mai luminos, mai plin de viață.

Poetul Liviu Franga, profesor și specialist în limbi și literaturi romanice, clasice și neogreacă, îi dedică eroului tragic Icar un poem de o mare frumusețe, în deschiderea volumului recent apărut, *Cântec pentru patria greacă de la alfa la omega* (Eikon, 2024). Poemul *Noaptea care se lasă* surprinde momentul dinaintea părăsirii labirintului, a întunerului de către cei doi eroi. Urmând linia legendei, autorul surprinde secvențele dialogului dintre tată și fiu. Tatăl, simbolizând prudența, măsura în toate, își sfătuiește fiul să nu se apropie prea mult de apă, explicându-i că aripile „înmuiate“ vor deveni grele și-l vor trage în jos. Fiul îi răspunde semeț că el va ști să le ridice, dar apoi adaugă mirat: „care aripi? / de unde? cum / îmi vor crește?“ Tatăl îi explică răbdător cum îi va confecționa aripile și cum i le

va atașa de brate să poată zbura. Sfatul următor este acela de a nu se apropia prea mult de soare, deoarece dogoarea îi va înmuia ceara și va „aprinde aripile“. Orgoliosul fiu găsește și aici un răspuns pe măsură: „aerul le va-nțări! / beznă e în palat / în Labirint“. Și ca o supremă sfidare, adaugă: „tată viclean“. Din acest moment, Icar se va elibera mental din închisoarea întunecată a labirintului, dar și de autoritatea și constrângerea paternă. Va fi liber să se înalțe spre propriul ideal, spre lumină. În finalul poemului, se aude vocea așa-numitelor surori ale lui Ikaros. Vocile au rolul corului antic, de a comenta desfășurarea acțiunii, însoțind cu un glas din ce în ce mai puternic ascensiunea dramatică a eroului. În același timp, ele își exprimă teama crescândă „de noaptea soarelui“, de orbirea lui Icar, de „focul luminii care preschimbă în beznă aerul“. Prin asocierea unor termeni antonimici, corul anticipează moartea eroului. Finalul poemului este paradoxal: „în sus / mai în sus / și mai în sus / marea lui Ikaros“. Ce sugerează autorul cu această mare a „lui Ikaros“? Cerul sau marea care-i va fi mormânt și-i va purta numele? Dar e posibil ca înainte de cădere, Icar să fi întrezărit pentru o clipă albastrul cerului răsfrânt în mare. Trupul eroului se va prăbuși în apele mării, dar spiritul său se va pierde în infinitul albastru al cerului. Ambiguitatea ultimului vers îi dă o mare frumusețe, învăluindu-l în mister.

Să revenim la tânărul Icar, înaintea ieșirii din labirint. Tatăl își face datoria să-l avertizeze pe fiul său despre primejdiiile care îl așteaptă în timpul zborului. Icar trebuie să ia o hotărâre de natură existențială, care devine drama alegerii: între întunerul labirintului și lumina solară, între sclavie și libertate. În momentul eliberării de întuneric, în care va simți gustul zborului, al vântului fâlfâindu-i prin aripi, ia naștere a doua alegere în inima eroului. Icar își va asuma riscul morții în deplină cunoștință de cauză. Acest lucru îl înobilează și-i conferă demnitate și măreție.

Poemul deschizător al întregului volum semnat de Liviu Franga deține un titlu metaforic de o mare frumusețe. *Noaptea care se lasă* nu este altceva decât moartea care învăluie totul într-un giulgiu de tenebre. Aceasta este „noaptea soarelui“ de care se tem fecioarele, „focul luminii“ care preschimbă în beznă aerul. Lumina soarelui moare odată cu eroul. Poemul pare desprins dintr-o tragedie antică, prin dramatismul finalului sugerat de corul fecioarelor care comentează faptele, amplificându-le și acordându-le o mare forță evocatoare. Icar nu este doar un personaj dramatic; el este simbolul poporului grec, în lupta sa pentru eliberarea din robie, și care se jertfește în numele acestui ideal înalt.²

1. Cartea însumează 176 de pagini, grupate în două părți, dintre care *Pars prior* este precedată de un „Cuvânt de însoțire“ aparținând lui Liviu Antonesei (*Liviu despre Liviu*), de un „Cuvânt-înainte“ (*Laudă unei umanități cu vocația universalului*), sub semnătura Simonei-Grazia Dima, precum și de un triplu *Prologos*, aparținând autorului volumului. Cea de-a doua parte, *Pars secunda*, se încheie cu un *Epilogos* dezvoltat de două alte texte în proză ale autorului și de un „Medalion literar“ consacrat scriitorului I.M. Panayotopoulos, avându-le ca autoare pe Elena Lazăr și pe Maria Marinescu-Himu.

2. Mai recent, Icar se lansează în zbor de la Castelul Cantacuzino, în cadrul unei expoziții de sculptură semnate de Giorgio Butini, „Zborul lui Icar“, dezvelit chiar în ziua în care s-au împlinit 35 de ani de la sacrificiul suprem al eroului martir Liviu Corneliu Babeș, brașoveanul care s-a autoincendiat pe pârția Bradul, în semn de protest împotriva dictaturii. În prezența soției eroului, Etelka Babeș, a fost dezvelit monumentul închinat acestuia, care simbolizează „Zborul lui Icar“. Statuia este o replică, la scară mai mare, a unei opere a artistului, intitulată „Icar“, fiind aleasă de municipalitate drept cea mai bună reprezentare a năzuinței de libertate a eroului Liviu Corneliu Babeș și a speranței unui nou început.

Virginia POPESCU

Motto: „S-avem iepuri de mai multe colori, George.“

John Steinbeck

„Șoareci și oameni“... Lennie Small... Oameni ca el se află în căutarea sensului vieții? E o întrebare retorică, desigur, și cel puțin bizară, dar a fost formulată uneori, atunci când istoria a cunoscut mari derapaje. Orice ființă umană se află în căutarea sensului vieții. A încerca să-l înțelegi pe Lennie Small e ca și cum te-ai arunca într-un hâu în care sunt șanse mici să te ocrotească vreun noroc salvator. Numai întâmplarea te poate scăpa de poftetele hulpavului abis. Lennie Small îmi aduce aminte de Karl Popper, care-mi spune că vestitul IQ „este una dintre cele mai mari neghiobii ale lumii noastre“. Popper se amuză, afirmând că nu este exclus ca respectul pentru IQ „să ducă la pierderea următorului război de către americani, fiindcă generalii lor au fost aleși pe baza coeficientului de inteligență“ (Karl Popper, Konrad Lorentz, „Viitorul este deschis...“, București, Editura Trei, 1985, p. 89). Dacă vei aplica formula IQ pentru a afla ceva despre personalitatea lui Lennie Small, vei avea impresia că nu găsești nimic esențial uman în ființa sa. În preajma lui trebuie să te împrietenești însă cu virtuțile EQ, întrucât inteligența emoțională a lui Lennie nu va fi, astfel, doar vizibilă, ci și tulburătoare, uenori.

Lennie Small, eroul lui John Steinbeck, („Șoareci și oameni“), acest seducător căutător al sensului vieții, nu poate fi înțeles decât dacă-l ascultăm și pe George Milton, inteligentul needucat care formează împreună cu el un cuplu de zileri. Cei doi sunt niște hoinari de nevoie ai lumii. Prieteni buni, ambii visează să agonisească bani, pentru a-și cumpăra o fermă în care Lennie ar putea să îngrijească

Ion FERCU

sihăstriile amurgului

Inocența căutătoare de sens

și să mângâie iepuri. Ce sens al vieții plin de inocență! Urmărind discursul celor din jur, înțelegem că Lennie este un uriaș uituc, nebun, fiară, forță brută, are capacități mentale limitate, este impulsiv, rob al instinctelor primare. În același timp, este grijuliu, protector, are proiecte/vise, este solidar, are cultul prieteniei, candoarea, mila, teama și empatia nefiindu-i străine. Erou tragic, din specia celor fără de vină, este sedus de plăcerea de a mângâia mai ales animalele moi și frumoase, cu suflet, precum șoarecii, iepurii și căteii, sau părul femeilor tinere. Aceasta este o chemare infantilă, sinceră, care-i va fi fatală. John Steinbeck, îmi spun criticii literari, a dorit să sugereze o tragedie a cărei vină nu poate fi imputată nimănui. Titlul nuvelei este un citat dintr-un poem al lui Robert Burns („To a Mouse“), care ne spune, tot în registru tragic, că planurile cele mai bune ale șoarecilor, ca și ale oamenilor, adesea se risipesc, lăsând în urma lor mahnire, durere.

Discursul lui Lennie Small este unul despre singurătate, despre vis ca iluzie supremă a ființei umane, despre fragilitatea tuturor ființelor din această lume: animale sau oameni. Lennie nu are știință despre fabrica de absolut a lui Karel Capek, cea în care este inventat un motor care produce energie ieftină prin divizarea materiei. Pe lângă această energie, motorul eliberează și

absolutul. Cei care sunt seduși de vraja acestui absolut dobândesc abilități speciale, dar aceste achiziții au ca efect dispute religioase care eșuează în izbucnirea celui mai profund război din istorie. Absolutul din care Lennie își croiește sensul vieții are chipul proiectelor sale plămădite din vise, iluzii, precum gândul obsedant al cumpărării unei ferme în care va îngriji/mângâia iepuri, este strigătul său care-și trădează „neputința de a-și întâlni sinele, rosturile“, cum ar spune criticul literar Marius Manta. Lennie este un existențialist instinctual. Conștient de limitele intelectului său și de „surplusul“ resurselor fizice, urmează aproape cu religiozitate sfaturile prietenului George. Instinctele de apărare și orgoliul rănit îl eliberează uneori nefericite de această atitudine, un șoricel, un cățeluș și o femeie devenind victimele sale. Șoricelul și cățelușul aflați în grațiile atingerilor lui sunt ucși din greșală. Pe Curley, fiul proprietarului firmei la care trudește, boxer care persifla aptitudinile fizice ale lui Lennie, în pofida atitudinii sale pacifiste, îl snopește în bătaie; autoapărare evidentă. Soția lui Curley, cea care cochetează în exces cu toți bărbații, știind că lui Lennie îi plac lucrurile catifelate, îl lasă/încurajează să-i mângâie părul, dar, când aceasta crede că admirația lui devine un surplus erotic, reacționează și, din greșală, Lennie îi frânge gâtul. Acest tragic episod atrage furia lucră-

torilor din fermă, care pornesc pe urmele fugarului Lennie, pentru a-l ucide. George îi rămâne atașat, scăpându-l de furia următorilor. În timp ce-i povestește prietenului despre ferma pe care o vor cumpăra, îl împușcă în ceafă, sperând că astfel va muri fericit, liniștit.

Cine este Lennie Small? Să ascultăm câteva voci... John Steinbeck: „Cel ce pășea în urmă era exact contrariul său: o namilă de bărbat, cu o față informă, cu ochi mari, șterși și cu umeri lați și aduși. Umbla greoi, târșâind nițel picioarele, cum își târșete labele un urs. Brațele nu-i pendulau în mers, ci atârnuu grele“ („Șoareci și oameni“, Iași, Editura Polirom, 2013, pdf, p. 1). George Milton: „Iisuse, Doamne, că zevzec mai ești!“ (*ibid.*, p. 2); „Stai și tu acolo, și nu suflă o vorbă. Că dac-o vedea ce nebun și ce prost ești, nu ne dă de lucru, da' dacă te vede muncind pân' nu te aude vorbind, s-a făcut. Înțelesei?“ (*ibid.*, p. 4); „Și de ce am parte? [...] De tine!... De nicio muncă nu ești în stare să te ții... și din pricina ta pierz și io or'ce treabă care o găsec. Mă faci să mă fâțai de colo până colo, numa' asta faci. Și parcă n-ar fi destul de rău și așa, mă mai bagi în târșânie. Tu faci rele și io trebuie să te scap! [...] Nebunule și tembelule! Întruna mă fierbil“ (*ibid.*, p. 6); „Vreau să rămâi cu mine, Lennie. Doamne, Iisuse, te-ar putea lua drept o fiară și te-ar împușca dac-ai umbla singur“ (*ibid.*); „Muncește cât șapte. E tare ca un taur“ (*ibid.*,

p. 11); „Al nu zic că-i deștept. Nu e. Ce zic e că muncește grozav! Poa' să ridice o greutate de două sute de kile“ (*ibid.*); „De, cu Lennie să ia seama. Lennie nu-i boxer, da' Lennie-i tare și iute, și Lennie nu știe de reguli“ (*ibid.*, p. 14); „Nu-i scrântit [...]. E bleg ca oaia, da' țicnit nu-i. Și nici io nu-s chiar așa de ager, altfel n-aș sta să-ncarc orz pe cinzeș' de dolari și un culcuș“ (*ibid.*, p. 20); „Mi se părea că-s deștept foc pe lângă dânsu'. Făcea orice-i spuneam, cât de năstrușnic să fi fost. Să-i fi spus să saie-ntr-o prăpastie, sărea. După un timp a început să nu-mi prea mai placă. El niciodată nu se supăra, puteam să-l chinui oricât... Și când te gândești, cu mâinile lui, îi era lesne să-mi zdrobească fiștece oscior, da' odată nu m-a atins, nici c-un deșt“ (*ibid.*, p. 21); „Mereu face la rele, da' niciodată din răutate“ (*ibid.*, p. 50).

Firește, Lennie Small din „Șoareci și oameni“ poate fi înțeles și din reacțiile sale: „Se uită la el timp îndelungat și apoi întinse mâna lui enormă și-l netezi peste tot trupul. Și Lennie vorbea încetșor cățelușului. – De ce-ai murit? Nu ești mic ca șoarecii. Io nu te-am lovit așa tare“ (*op. cit.*, p. 44); „Da' nu făceam m'ca rău cu el, George. Numa' ce-l mângâiam“ (*ibid.*, p. 5); „Păi dacă era așa mici, spuse, parcă s-ar fi scuzat. Io îi mângâiam, da' nu trecea mult și mă mușca de dește și atuncea le ciupeam un pic capu' și ei murea, fiindcă era așa mici...“ (*ibid.*, p. 5); „Dacă nu mai vrei să stau cu tine, n-ai decât să spui, și io mă duc sus la deal și trăiesc de capu' meu. Și n-o să mai îmi fure nimeni șoarecii“ (*ibid.*, p. 7); „Fiincă... fiindcă io te am pe tine care-mi porți de grijă și tu mă ai pe mine care-ți port de grijă, și d-aia“ (*ibid.*, p. 7); „Și o să trăim în belșug din rodu' pământului, urlă Lennie. Și o s-avem iepuri de casă! Hai, zi-i, George! Zi-i ce-o s-avem în grădină, și de iepurii din cuști, și de ploaie, iarna, și de sobă, și ce groasă o să fie smântâna pe lapte, de s-o tai cu cuțitu'. Zi-i d-asta, George“ (*ibid.*, p. 8); „S-avem iepuri de mai multe colori, George“ (*ibid.*, p. 8); „Nu-mi place acia, George. Nu-i loc bun. Vroi să plec d'acia“ (*ibid.*, p. 17); „Afurisitul! strigă. De ce trebuia să mori? Tu nu ești mic ca șoarecii“. „Culese de pe jos cățelușul și-l zvârlă cât colo. Îi întoarse spatele. Șezu încovoiat peste genunchi, șoptind: – Acu' n-o să mai îngrijesc iepurii. Acu' n-o să mă mai lase [George]. Se legăna încolo încoace, copleșit de mahnire“ (*ibid.*, p. 45); „Era așa mic [...]. Mă jucam și io cu el... și el se făcea că vrea să mă muște... și io mă făceam că vreau să-l pocnesc... și... și l-am pocnit. Și el a rămas mort“ (*ibid.*, p. 47); „N-am vrut [...], n-am vrut să-i fac răun“ (*ibid.*, p. 33).

• Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU •

Leo BUTNARU

Joc de cărți la Paris, și nu numai

La Paris aveam o bursă de studiu legat(ă) de avangardă. La un moment dat, colateral, am aflat că în timpul Revoluției Franceze din 1789, numele și figurile de pe cărțile de joc au fost modificate, primind denumiri de felul: „geniul războiului“, „geniul păcii“, „geniul comerțului“, „geniul căsătoriei“ și așa mai departe (pe Champs-Élysée...). Deloc puțin timp regele fusese cea mai valoroasă carte de joc, însă după Revoluție apăru valoarea ce lichidează suveranul, anume „Asul“. Etcetera.

Și tot în cursul acestui sejur legat de avangardă, niște metamorfoze ciudate, dar mai ales tragice, m-au făcut să abandonez jocul de cărți. Pentru că, prima oară, nu am luat-o prea în serios, zicându-mi că în micile dreptunghiuri ale cărților de joc apar fantome pe potriva dimensiunilor respective, probabil din cauza că sau băusem prea multă cafea, sau poate își făcea efectul nedorit conia-

cul franțuzesc mult mai ieftin (și autentic!) la Paris decât în spațiile românești.

Pe scurt, nu departe de Turnul Eiffel, jucam cărți la un etaj al Institutului Cultural (e drept, cu un coridor cam obscur până la adiere de sinistru) și – ce credeți? – în locul craiului și valetului apar chipurile, dedublate sus-jos, lui Robespierre și Marat. (Nu e de mirat: Ludovic al XVI-lea, dar și Marat! Indubitabil exemplu că, din vreme în vreme, lumii îi este dat să decadă jos de tot, sub eoul radios dintre cada cu „Evrical“ lui Heraclit și îngrozitorul horcăit în sânge al lui Marat înjunghiat în cada de baie. Iar francezii des pot să răpună un despot... Ghilotina a durat cât un Marat-on întreg... Și astăzi revoluția își mai cară de sub ghilotină roaba cu capete.

Asta e: până la urmă, orice revoluție își devoră propriii artizani, de unde și posibilul subiect cu Danton și dantura Revoluției. Iar dacă revoluția își devoră

propriii copii (inclusiv revoluția sexuală *dévore ses propres* enfants; iar dacă tinerii ar fi participat la revoluțiile sociale la fel de activ, cum participă azi la revoluția sexuală, vă imaginați unde era și cum era azi lumea?!); deci dacă revoluția își devoră copiii, contrarevoluția pur și simplu provoacă avorturi. Pe de altă parte [a istoriei, să zicem], dacă pe timpuri, revoluțiile își devorau propriii copii, azi ele deja își devoră străbunicii acelor copii.

Pe durata a trei-patru partide, cărțile erau obișnuite, cu portretele nemodificate, pentru ca la o altă partidă să apară dama Maria Antoaneta și nu mai țin minte care rege al Franței ghilotinat. Pare-se că pe cărți de jucat apăruseră Paul Celan și Gherasim Luca... Transferat imaginar la Moscova, Peredelkino, vila Pasternak – într-o seară trioul nefast fusese cel al poezilor sinucigași Esenin, Maiakovski, Tvetavaeva... Peste alte câteva partide – un trio din familia țarului asasinată la Ekaterinburg...

Iar la București... La Chișinău... Ei, dragă cititor, îți poți da seama lesne ce fantome apăreau pe cărțile de damă și rigă la București... La Chișinău...

Ducă-se pe pustii să se ducă...

Motto: „Nu există leac pentru frica esențială“
Emil Cioran

Petre ISACHI

Forța activă a bovarismului auctorial*

Rămâne o taină pentru cititor cum, din multiplicitatea ilimitată a posibilităților, poveștilor posibile, scriitoarea Simona Nicoleta Lazăr alege și face povestibile patru narațiuni sublim-tragice (scrise între 2004 și 2023), cu tiluri pe cât de elocvente, pe atât de criptice – *Mireasa*; *Dragomira*; *Casa cu tamariscă*; *Pas-de-deux schiopătat pe Plaja Pesmetului* –, în care *lejeritatea*, *rapiditatea*, *exactitatea*, *vizibilitatea* și *multiplicitatea* coexistă, potențându-se reciproc și oferind cititorului de proză (neo)realistă/infrarealistă intrarea într-o lume verbală conformă cu lumea nescrisă, trăită sau care ar putea fi trăită. Originalitatea povestitoare – un fel de Șeherezadă (post)modernă – asigură, simultan, nu doar supraviețuirea sa, ci și a personajelor-idee/simbol, pe care le configurează într-o devenire sublim-tragică și verosimilă. Autoarea a interiorizat/asimilat lecția lui Reboreanu despre ce înseamnă a începe și a încheia un Text, care se cristalizează veridic într-o formă suficientă sieși și capătă un sens aparent aleatoriu, nu fix, nu definitiv, nu înțepnit într-o imobilitate mortală, ci viu, asemenea unui organism. Specialitatea Simonei Lazăr pare să fie incipitul, locul literar prin excelență, întrucât lumea dinafară este prin definiție continuă și nu are limite vizibile. Incipitul prefigurează, la modul ideal, finalul tragic, programat deschis. Citez, pentru lectorul care încă nu a găsit cartea Simonei, cele patru incipituri care dizolvă din start iluzia strict realistă a povestirilor:

– „Nu! Ea nu a vrut nunta asta. Nu voia să se mărite cu bărbatul smeard, nu prea înalt, cu ochi mici și rotunzi de viezure, cu mustață firavă, rară, de părea că abia ce-i mijise. Ea și el erau cam deodată, prea tineri pentru viața în doi (chiar dacă ai bătrâni ar sări să-i spună că *mai demult* fetele ajungeau mirese *mai devreme*...“ (*Mireasa*, p. 9)

– „Stă ghemuită chiar în mijlocul rugilor de zmeur, cu genunchii adunați la gură, cuprinzându-i cu putere, de-ai fi zis că vrea să-i contopească, să topească bariera de piele, să lipească bine carne de carne, din doi să-i facă unul. [...] Dacă există atâta frumusețe și atât bine în lume, de ce ei nu i se cuvine nicio câtime?“ (*Dragomira*, p. 27)

– „Cuțitul știrb, cu lama ruginită, sfârteca știrul și volbura. Poate din pricina armei atât de nepotrivite, poate din cauza soarelui, care sulița prin spărtura pălăriei de paie ochii neliniștiți ai băiatului, mâinile mari, crescute nefiresc peste vară, se încurcau întruna în șuvițele vegetale.“ (*Casa cu tamariscă*, p. 55)

– „Nora înoată leneș, sub soarele care a uitat să ardă, în mijlocul verii, distras/distrat de jocul rândunecilor de mare. Valurile sunt cumiți, apa... căldicea și molâie, mai ales în partea dinspre digul micului port, acolo unde algele abundă și i se înfășoară pe mâini și picioare. Îi convine starea asta blândă a zilei.“ (*Pas-de-deux schiopătat, pe Plaja Pesmetului*, p. 119)

Finalul profetic, cosmic, indefinit relativizează infrarealismul narațiunilor și modifică întreaga ierarhie de valori care domină lumea recognoscibilă, transfigurată după o paradigmă tradițională. Cele patru povestiri exemplare, nu doar prin corelația incipit-final, ale Simonei Nicoleta Lazăr reconfirmă teza că nu poate exista un Tot dat, imuabil, „încrmenit în proiect“, ci numai o infinitate de posibilități care se integrează și se dez-

integrează într-un vârtej de entropie și perpetuă schimbare. Iată sfârșiturile acestor narațiuni – ireproșabile compozițional –, ce configurează, brâncușian vorbind, „Cumințenia pământului“. Povestirile cu final deschis, programat metaforic, ambiguu-plutitor, transfigurează probleme insolubile, inefabile și fatal predestinate. Dar să vedem aceste poetic-tragice finaluri polivalente:

– „Ridică privirea spre el și-și vede chipul transfigurat în ochiul lui încrmenit. În ochiul lui de sticlă, viitorul ei...“ (*Mireasa*, p. 9)

– „Un murmur și o stea care sângerează pe cerul dimineții, tăind aerul oblic, spre orizont.“ (*Dragomira*, p. 54)

– „Ceilalți reinventează rutine în jurul lor. Nodurile universului se desfac și fluviul marelui spațiu-timp curge acum fără opreliști.“ (*Casa cu tamariscă*, p. 118)

– „Nora și-a legat la mâini și la glezne panglici de alge verzi, diafane și încrețite ca mătasea surjată a cordoanelor de la rochiile copilăriei. În seara asta va pleca și ea cu refluxul. La orizont o așteaptă sirenele.“ (*Pas-de-deux...*, p. 130)

Trecerea în revistă a începuturilor și a sfârșiturilor acestor patru povestiri cu rădăcini rebreniene ne amintește de opinia lui Mallarmé: *totul pe lume există pentru a pune capăt/a încheia o carte*. A încheia o poveste, mai precis povestea unei vieți, ne sugerează S.N. Lazăr. Autoarea oferă lectorului o posibilă explicație narativ-orfică a existenței, încât se creează impresia: nu noi ne trăim viața, ci suntem trăiți de viață, destin, sistem, legi nescrise văzute și nevăzute. Nu doar resemnarea și indiferența îl bântuie pe omul secolului XXI, ci și somnul dogmatismului, al antropologiei, mai ales indeterminarea predestinatului somn existențial. Memoria și uitarea sunt cele două entități complementare ce asigură multiplicitatea și singularitatea Povestirilor care ne comunică și, în același timp, ne ascund ceva inefabil despre „sensul vieții“, despre existența individului. De observat că narațiunile ni se prezintă complet sigilate prin moartea interioară ce anunță, prefigurează disoluția sufletească și moartea fizică a personajelor. Practic, dorința dionisiacă de viață – ne comunică scriitoarea – conține în ea implicit și geniul morții, sugerat prin corelația eros-thanatos –, ceea ce înseamnă că perpetuează o esențială și blestemată frică insolubilă. Veșnicia și puterea acordată omului de a se concepe altul decât este nasc indirect bovarismul personajului, treptata sa (de)mistificare, proteismul existențial perpetuu. Aceași facultate bovarică – arta/știința de a ne concepe altul decât suntem – potențează forța activă a bovarismului auctorial; altfel exprimat, creează măștile auctoriale, autentice,

• Vasile Crăiță-Mândră – Peisaj

tatea și singularitatea Povestirilor care ne comunică și, în același timp, ne ascund ceva inefabil despre „sensul vieții“, despre existența individului. De observat că narațiunile ni se prezintă complet sigilate prin moartea interioară ce anunță, prefigurează disoluția sufletească și moartea fizică a personajelor. Practic, dorința dionisiacă de viață – ne comunică scriitoarea – conține în ea implicit și geniul morții, sugerat prin corelația eros-thanatos –, ceea ce înseamnă că perpetuează o esențială și blestemată frică insolubilă. Veșnicia și puterea acordată omului de a se concepe altul decât este nasc indirect bovarismul personajului, treptata sa (de)mistificare, proteismul existențial perpetuu. Aceași facultate bovarică – arta/știința de a ne concepe altul decât suntem – potențează forța activă a bovarismului auctorial; altfel exprimat, creează măștile auctoriale, autentice,

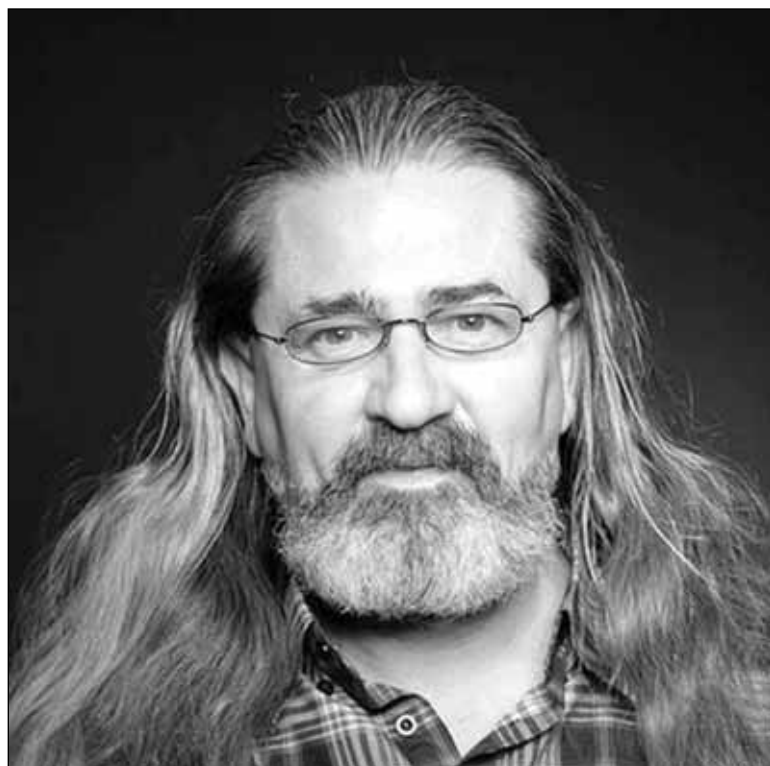
capacitatea autoarei de a coaliza și de a empatiza spiritual cu personajele, de a fixa o realitate într-un infinit simulacru generalizat: „În ultima vreme a interesat-o mai mult *Scriitorul*, care a continuat să vină pe Plaja Pesmetului împreună cu muza iubită. Și cu teancul de foi A4, pe care le umple cu versuri. Acum, de exemplu, folosește corpul muzei lui (care stă întinsă pe șezlong) în loc de pupitru. Compune poezii direct pe pagina albă, cu un roller Parker. Îi asigură continuitatea liniei, un duct elegant, și alunecă blând atunci când scrie, și acum, pe spatele perfect bronzat al iubitei. Norei asta îi sugerează un moment dintr-un film vechi. Cu Isabela Rossellini? Ori cu Malkovich? Nu-și aduce aminte numele actorilor, nici filmul, dar știe exact scena. O blană așternută pe parchet, focul aprins în șemineu și ei doi, goi. Ea – întinsă pe blană, cu capul sprijinit pe brațul flexat – el – scriind versuri pe coala așezată pe spatele ei. Pe Nora imaginea asta o tulbură, dar muza de pe Plaja Pesmetului nu are nicio emoție. [...] Ce i se întâmplă *Scriitorului* e ca în vorba aia bătrânească: a risipit orzul pe găște. Dar nu-l condamnă pentru alegerea făcută. E poet și poezii scriu mai bine atunci când suferă“ (*Pas-de-deux schiopătat, pe Plaja Pesmetului*, p. 130).

Cititorul nu va înțelege plenar nici proteismul existențial din cele patru Povestiri exemplare și nici metamorfozele personajelor dacă nu va implica Naratorul/Autorul în ecuația bovarismului colectivității, cât și în cel al Ideii de destin. Desigur, timpul diferit și spațiul diferit – dislocările spațial-temporale – formează o altă cauză a schimbării anatomiei Povestirilor. Simona Nicoleta Lazăr impune în *Mireasa și alte povestiri* implicarea în arta narațiunii a metafizicii bergsoniene. Dacă existența e pură devenire, dacă durată e ireversibilă în curgerea ei, atunci se află toată în prezent, de vreme ce acesta este termenul ultim al devenirii. Foarte importantă în metafizica personajelor rămâne credința. În spiritul Sfântului Petru și al filosofului spaniol Unamuno: „Însăși credința nu este altceva, după Sfântul Petru, decât substanța lucrurilor la care se năzuiește, iar ceea ce se năzuiește este vis, iar credința este izvorul realității, pentru că este viață. A crede înseamnă a crea“ (Miguel de Unamuno). Constituția prezentului specifică metafizicii bergsoniene, care se identifică cu conștiința/credința scriitoarei, în care intră și ies amintiri, gânduri, îndoieli, imagini plutitoare, năzuințe, afirmații, negații, credința în liberul-arbitru, mitul libertății, al iubirii, suferința, atmosfera de autenticitate etc., toate dictate de memoria (in)voluntară, trădează bovarismul adevărului. Sub privirea dictatorială a lucidității – „câtă luciditate, atâta conștiință; câtă conștiință, atâta dramă“ (Camil Petrescu) –, toate lucrurile se concep altele decât sunt, încât în contemporaneitate există identitate între a cunoaște lucrurile și a le cunoaște altfel decât sunt. Așa se explică de ce scriitura Simonei Nicoleta Lazăr este străbătută de bovarismul adevărului și de aspirația spre imposibil, spre iluzia libertății. Sentimentul libertății originare este proiectat în toate personajele autoarei, încât eroinele se vor/se cred propriul impresar și artizan al destinului. Sic transit gloria mundi... Consolarea cititorului este că tot ce a fost odată are veșnicie – valurile mării/vieții restituie totul, indiferent dacă vrem sau nu vrem.

*Simona Nicoleta Lazăr, *Mireasa și alte povestiri*, București, Editura Eikon, 2024

Personalități băcăuane

Emil Cătălin Neghină

N. 4 ianuarie 1965, în Onești, județul Bacău. Actor, poet, dramaturg, scenarist, eseist, artist fotograf, plastician, muzician, jurnalist. Ivit în familia unor petrochimiciști de pe platforma industrială trotușeană, s-a mutat după doar câteva luni în fosta capitală moldavă, unde s-au transferat părinții și, preț de un deceniu, a „respirat în dulcele târg al leșilor”. A avut o copilărie din care nu au lipsit bucuriile oferite de reprezentațiile teatrale și vizitele la muzee, pe urmele lui Vasile Alecsandri, Ion Creangă și Mihai Eminescu, cele văzute și auzite înlesnindu-i evoluția de mai târziu. Tot aici și-a început studiile, numai că o nouă mutare a părinților l-a adus în inima Transilvaniei istorice, unde a continuat pregătirea teoretică și a absolvit cu brio cursurile Liceului „Alexandru Papiu-Ilarian” din Târgu Mureș (1979-1983). N-a uitat însă Moldova și, după efectuarea stagiului militar, a revenit la Iași, de data aceasta ca student al Facultății de Tehnologie Construcțiilor de Mașini din cadrul Institutului Politehnic „Gheorghe Asachi” (1984-1986).

Deși s-a integrat rapid în activitatea studentescă și în cea culturală ieșeană, după ce a trăit emoțiile debutului ca poet în revista *Viața Politehnicii* (1985) și a simțit din plin tracul ieșirii la rampă, s-a reîntors la Târgu Mureș, unde a fost încadrat la Secția română a Teatrului de Stat (1990-1995), debutând pe 10 februarie 1991 în rolul lui Oscar, din spectacolul *O dragoste de milioane*, de Claude Magnier (regia, Dan Alecsandrescu). A cucerit repede publicul cu evoluții remarcabile în pielea personajelor din reprezentațiile cu *Nemaipomenitele aventuri ale unui soldat de plumb*, de Lychy Sacha (Menestrelul; regia, Cristian Mihăilescu), *Satyricon*, de Gaius Petronius Arbiter (Phileros; regia, Victor Ioan Frunză), *O noapte furtunoasă*, de I.L. Caragiale (roluri secundare; regia, Mircea Cornișteanu), *În zăpadă doarme nemurirea*, de Ana Maria Crișan (Soldatul; regia, Doina Popa) și *Țara fericirii*, de Tudor Mușatescu (Poetul; regia, Cornel Popescu).

A urmat, în paralel, cursurile Academiei de Artă Teatrală târgmureșene (1991–1995), cu licență în actorie, și mai târziu, la Universitatea de Arte din Târgu Mureș, masteratele *Vorbire și limbaj în artele spectacolului* (2008-2010) și *Sciere dramatică* (2009-2011), specializări ce i-au permis să abordeze arta spectacolului în toate articulațiile ei și să o predea mai bine de un deceniu, în calitate de profesor de artă dra-

matică, în mai multe unități școlare sibiene. Transferat în septembrie 1995 la Teatrul de Stat din Sibiu (acum, Teatrul Național „Radu Stanca”), a „interpretat peste 80 de roluri în teatru, pe scenă și în spații neconvenționale (tramvaie, autobuze, lacuri, păduri, hale industriale, piețe publice, baruri, spitale, cetăți, patinoare etc.)”, între care amintim doar evoluțiile din *Marat/Sade* (după Peter Weiss, piesa „Persecutarea și asasinarea lui Jean-Paul Marat, reprezentată de grupul de teatru al ospiciului din Charenton sub conducerea domnului de Sade”; regia, Charles Muller), *Opinia publică*, de Aurel Baranga (Pascalide; regia, Theodor Cristian Popescu), *Puricele în ureche*, de Georges Feydeau (Baptisin; regia, Șerban Puiu), *Moroi*, de Ada Milea, Cătălin Ștefănescu (Bărbatul; regia, Alexandru Dabija), *Faust*, de J.W. Goethe (regia, Silviu Purcărete), *Povestea prințesei deocheate*, de Silviu Purcărete, după piesa kabuki a lui Tsuruya Namboku al IV-lea (idem), *Jocuri, vorbe, greieri...* (idem), *Amadeus*, de Peter Shaffer (Fantoma; regia, Gavriil Pinte), *Biedermann și incendiarii*, de Max Frisch (idem), *Electra*, de Sofocle, Euripide (regia, Mihai Măniuțiu), *Variațiunile Goldberg*, de George Tabori (Îngerul iadului; regia, Charles Muller), *Mesaje spre univers*, de Wolfram Lotz (Ingo; regia, Josef Maria Krasanovsky), *Woyzeck*, de Georg Büchner (regia, Alexa Visarion), *The HOPE project 2021*, de Bogdan Sărătean (Cătălin, în regia autorului) și *Visul unei nopți de vară*, de W. Shakespeare (Tom Schnautz,

Wand-Mond, idem). O premieră cu totul aparte a fost *Un tramvai numit Popescu*, „proiect de spectacol comunitar, itinerant, neconvențional, experimental, alternativ”, realizat în parteneriat cu Primăria comunei Rășinari, ce a avut ca suport dramatic poemele și eseurile antume și postume ale poetului Cristian Popescu (Bunicul; regia, Gavriil Pinte), iar ca spectatori, călătorii tramvaiului introdus în trafic pe traseul Sibiu – Rășinari și retur. Deosebite au fost și spectacolul non-verbal *Ora în care nu știam nimic unii de alții*, de Leta Popescu & Bogdan Spătaru (regia, Peter Handke), *Turnul Respiră/Der Turm Atmet*, o reprezentație poetico-muzicală bilingvă (româno-germană) pe textele sale interzise de cenzură sau premiate (în care a avut-o „alături pe minunata actriță Natalie Sigg, venită special din Elveția pentru această colaborare estetică de înaltă bucurie”), recitalurile *Eminul meu iubit*, *Un an de dragoste* sau cele din poezia lui Ștefan Augustin Doinaș, Radu Stanca, Iustin Panța, Andrei Ciurunga etc. Iar înșiruirea poate continua cu spectacolele oferite în ipostazele de one man show – *Calul troian*, *Concertul Emil Cătălin Neghină: poezie pe note, muzică în versuri, un om și chitara lui* sau *Poezie & muzică: concert-lectură*, cu concursul violistei Aida-Carmen Soanea (Franța); de artist plastic și fotograf, însumând „peste 20 de participări – cu lucrări de grafică, sculptură, instalație și fotografie – în expoziții personale și de grup”; sau de actor de film, cu prestații deloc de neglijat în *Apa* (Povesteașul;

regia, Stanca Ungureanu, 2004), *Juliet* (Gadje; regia, Elahe Massumi, 2004), *Porți închise* (Ion; regia, Claudia Topîrceanu, 2009), *Geografens Testamente – Europe* (The Old Man; regia, Henrik Ahnborg, 2017 – serial suedez), *141 AD. Misiune în Dacia* (Tarabostele Tarbus; regia, Octavian Repede, 2018) și *Moon Hotel Kabul* (Preotul; regia, Anca Damian, 2018).

Începută la Iași, aventura sa publicistico-literară a continuat la Târgu Mureș, unde a colaborat la revistele *Carul mic*, *Ics* și a coordonat, ca redactor-șef, Uniplus Radio (1994-1995), dar a cunoscut deplina consacrare la Sibiu, mai întâi ca publicist cultural la *Caietele lui Mopete*, *Chipul Cetății*, *Corso*, *Delirikon*, *Der Punkt*, *Ghimpele de Sibiu*, *Euphorion*, *Exod*, *Monitorul de Sibiu*, *Punctul zero*, *Sibianul*, *Tribuna*, apoi ca poet, prozator, dramaturg și critic de teatru atât în paginile acestora, cât și la *Algoritm literar*, *Ateneu*, *BcMedia*, *DeLiriKoN*, *Hyperion*, *Poezia*, *Saeculum*, *Semne*, *Teatrul Azi*, *Time Out*, *Transilvania*, *Valori*, *Zenit 22* ș.a.

Ascensiunea ca poet a început în 2002, când manuscrisul său *Monștrii-s acri*, trimis la Concursul Național de Poezie „Porni Luceafărul” (ediția a XX-a, Botoșani – Ipotești), a fost răsplătit cu Premiul de debut acordat de editurile Axa din Botoșani, Dionysos din Kastellaun (Germania) și de revistele literare „Hyperion”, „Ateneu” și „Semne”. Publicat un an mai târziu de Editura Axa, volumul *Monștrii-s acri* a fost încununat cu Premiul pentru debut al Uniunii Scriitorilor (2005) și urmat de cărțile de poezie *Din culise totul se vede altfel* (prefață de Ioan Radu Văcărescu, ilustrație proprie; Botoșani, Ed. Axa, 2003), *Alfabetariu cu Han* (ilustrații de Sorin Han, Râmnicu Vâlcea, Editura Rotarymond, 2005), *Turnul respiră/Der Turm atmet* (traducere în limba germană de Wolfgang Fuchs și Anna Neamțu, Sibiu, Editura Alma Mater, 2007), *Inima din creier – 50 de poeme de dragoste* (Sibiu, Editura A.T.U., 2012), răsplătit cu Premiul „Piața Aurarilor” al filialei Sibiu a Uniunii Scriitorilor (2013), și de cele de teatru *Sărbători fericite! sau Grijă mare la ce-ți dorești, că ți s-ar putea împlini!* (Sibiu, Editura Etape, 2004), *Capcană pentru floretă și portjartier* (prefață de Ioan Radu Văcărescu,

București, Editura Eikon, 2017) și *Debulking fucking dance/Az idén először siklott ki a villamos* (traducere în limba maghiară de Csiki Attila, Florești, Cluj, Editura Limes, 2018). Ca dramaturg a publicat, de asemenea, piesele *Noaptea gri ale pisicilor albastre* (Teatrul Azi, 2004), *Juliet* (Gadje; regia, 2013) și *Metoda Urmuz* (Euphorion, 2015), în vreme ce monodramele *Omul de ceață* și *Cotor proaspăt de inimă* au fost selectate și premiate de juriile celei de-a VII-a ediții (2020), respectiv, celei de-a IX-a ediții (2022) ale Concursului de Dramaturgie-Monodramă organizat de Teatrul Municipal „Bacovia”, care le-a și prezentat în spectacole-lectură. Cea mai jucată și cunoscută piesă e însă *Pisica albastră*, montată pe scena Teatrului pentru Copii și Tineret GONG din Sibiu (un spectacol muzical cu Gabriela Neagu; regia, Mona Marian, 3 aprilie 2012) și pe cea a Teatrului Clasic „Ioan Slavici” din Arad (protagonistă, actrița și regizoarea Iulia Alexandra Dinu, 27 iunie 2021), iar cea mai difuzată e *Noaptea gri ale pisicii albastre*, prezentată în premieră de Teatrul Național Radiofonic, pe 7 februarie 2013, la Radio-România Cultural (adaptarea radiofonică și regia artistică, Gavriil Pinte) și premiată de juriul Festivalului Internațional de Teatru Radiofonic Grand Prix Nova, care i-a oferit actriței Ana-Maria Bălescu, în 2014, Premiul pentru debut.

Membru al filialei Sibiu a Uniunii Scriitorilor (2006) și al Cenaclului „Club ASTRA”, redactor al paginilor culturale la *Ghimpele de Sibiu*, *Sibianul* și al rubricii de teatru de la *Euphorion*, a mai fost recompensat cu premii la Festivalul de poezie erotică (ediția I, Sibiu) și la concursurile de creație „Ion Minulescu”, „Octavian Goga”, „Radu Selejan” și „Iustin Panța”. A fost inclus în mai multe antologii literare, răsplătindu-și publicul cu prestații aplaudate la „nenumărate manifestări literar-artistice, unde împreună cu colega de teatru, actrița Lerida Buchholtzer, asigură nivelul plastic/artistic ridicat al prezentărilor/lansărilor de carte ale colegilor de cenaclu și de viață dedicată propășirii literaturii și artelor”.

Actor „de forță, artist plastic, muzician, profesor și poet, ba chiar în ultimul timp jurnalist de opinie” (Ioan Radu Văcărescu), mai are de multe de spus și de arătat, iar de acest lucru ar trebui să afle și oneștenii, care ar putea să-l invite la manifestările de aniversare.

Cornel Simion GALBEN

Daniel Ștefan POCOVNICU

Mașina de plâns

Se întâmplă că, în timp ce mă familiarizam cu fenomenul K-Drama, Nobelul pentru literatură pe 2024 reveni scriitoarei Han Kang. Diversitatea viu colorată a filmografiei valului coreean dobândește subit, din confruntarea cu scriitura în filigran a autoarei în atenție literară globală, altă semnificație. Imediat, o secvență tragi-comică dobândește elocvența sintezei unui fenomen mai mult decât cultural, cu miză socială majoră. O femeie curăță ceapă purtând ochelari de scafandru. Vehement nemulțumită că, în pofida „măștii de protecție”, tot plânge. Fiindcă lacrimile îi vin din suferința ascunsă în poveste.

Minunata alegorie cinematografică ne trage de mâncă a nu uita să distingem emoții și sentimente vii de cele false, sintetice, artificiale, din cauciucul industrializării cu rețetă. Iar mecanismul ficțiunii complică oricum deliberarea. K-Drama e Onion Drama, poveste ascunsă până în miezul cepei, veritabilă mașină de plâns. Marea știință a istorisirii cu tâlcul volutei impregnează filmul cu opiul acesta de basm coreean. Viclenia retorică de mare angajament ține spectatorul cu sufletul la gură pe parcursul a zeci de episoade. Pentru asta, frecvent, descompune aproape fractal sentimente fundamentale: dragoste, prietenie, ură, nostalgie, tristețe.

Pare laborator de analiză spectrală a nuanțelor moștenite cu educația sentimentală de la Jane Austen ori Flaubert. După revoluția sexuală a culturii pop, oferind acum, prin filmul sud-coreean, o autentică revenire a iubirii în registrul subtilului. Intimitate revendicând recompunerea sensului în zona încă ferm încorsetată de conformism confucianist. Subminată în paralel de „avansul indubitabil” al civilizației occidentale, ispitind, pe această dimensiune, mai curând către neant, dezumanizare, absurd. Mașina aceasta de plâns funcționează până în punctul unde riscă șugubă a-și contrazice mesajul. Sunt scene colective lacrimogene așa abundente și extreme, că frizează limita răsturnării efectului, provocând răs strident, nervos, reactiv la mecanismul manipulării emoționale. Alt personaj în altă K-Drama își consideră calm parcursul în zig-zag umoral, montagnerus, derdeluș de emoții. Asta-i senzația forte instrumentată, ce, la urmă, evită meșter paroxismul acutei desensibilizări.

Scrisul lui Han Kang, atât cât s-a tradus deja în română, e un dar al arhitecturii narrative

elaborate, intens(iv)e. Împlinire literară a mașinii de plâns coreene, nicidecum ușor de trecut cu vederea secătuită de sensuri ale lumii și epocii noastre. Arta desfacerii poveștii precum ceapa varsă lacrimi e manifestă și în proza ei, unde tușa narativă complexă face și desface povestea obținută din contexte întretesute.

Competența industriosoasă a cinematografului sud-coreean, rafinată în peste jumătate de secol, a pregătit performanța excepțională a artei, cu gândul la filme ce au impus juriilor internaționale în ultimii ani. *Oasis* (2002; regia, Lee Chang-dong), *Setea* (2009; regia, Park Chan-wook), *Slujnica* (2016; regia, Park Chan-wook), *Parazit* (2019; regia, Bong Joon Ho), *Decizia de a pleca* (2022; regia, Park Chan-wook) sunt doar câteva.

Altfel, ecranizarea romanului *Vegetariana* de Han Kang (apărut în 2007, transpus în film de regizorul Lim Woo-Seong în 2009, nominalizat la premiul marelui juriu al Festivalului de Film Sundance în 2010) e un film „greu”. Piatră de încercare, el așază în emfază confruntarea artei literare și cinematografice prin chiar miezul vizibilității la care aspiră. Astfel, scena de intensă tensiune vizuală a ornării trupului cu flori e o provocare, mânășă aruncată, cu o grațioasă violență rafinată, în obrazul filmului, de puterea interioară enormă a imaginii literare. Pe care ecranul parcă n-o cuprinde în toată intensiunea resimțită de cititor.

Delicatețea orientală a gestului de finețe miniaturală se răsfrânge cu tâlc în subtilitatea descrierii ce, nici când e aparent crudă, nu încalcă limita bine temperată a naturalismului pândind epoca noastră. A goli erotismul de aproape orice sexualitate, iată ce tentează a obține Han Kang. Nicidecum o misiune ușoară. Poetic și prozaic împletesc scriitura precum diagrama Taijitu echilibrul complementar Yin-Yang. Algoritmul răspunde vechii dileme constitutive a artei cuvântului la frontiera contrabandei stilistice subtile cu liric, epic, dramatic. Așa că tentația obiectivității românești e filtrată prin subiectivitatea ascuțindu-și simțurile la modul oniric.

E pendul narativ dezechilibrat de sâmburele intens al suferinței înghițite cu forța de

• Han Kang

femeia sufocată în violența „carnivoră” a societății abuzive. O lume presând dureros, cu tradiția, pe cât de ritualică, pe atât de nemiloasă, dezumanizată în forma-i încremenită, asupra întregii familii. Ai cărei membri par instrumente rafinate subtile de tortură familiară. Mecanismul armonic rezultat desăvârșește o contaminare onirică prin care soțul distant și rece al vegetarienei se împărtașește subit din angoasa delirantă. Pregătind finalul ce arată cum în orice pradă se ascunde adânc visul secret de a deveni, chiar și o clipă, prădător.

Societatea patriarhală, conservatoare, violentă, nu doar la nivel simbolic, face din senzația roțiței dereluate în angrenaj unealta descompunerii românești. Analizând cu finețe datul, impusul, cuvenitul, focalizând narativ persoana întâi, a doua, a treia, nuanțând suficiența vagii percepții a celei de lângă, femeia, și transgresiunea de sensuri din ființa integrală. Dureri ascunse de secole în memoria colectivă fac, din exprimarea directă, deschisă, încălcare, transgresarea oricărei reguli. Iar cultura traumatică a Coreei are nevoie de proza concomitent eficientă în raportare și incredibil de scormonitoare. Spre a dezgropa emoții și sentimente din extrema adâncime a naturii omenești blocate sub atâta resemnare, în taciturnă supraviețuire la cadență „normală”.

Tirania mărunță insinuează în individul oarecare, acreditat, legitimat, armat de forța oarbă a cutumei rutinante, întrebuițarea mai mereu abuzivă, instituind edict, tabu, interdicție fermă. E un vortex subtil, uragan interior stârnit în om la întâlnirea contondentă a tradiției forte cu modernitatea

galopantă. De unde tragismul acut dezvoltat cu pierderea sensului în *Vegetariana*, unde căutarea propriei noime înaintea regulii desființează, anulează total funcționarea umană.

Disecție (apărut în 2014; în engleză tradus, *Human Acts* – 2016) vorbește despre suferința istoriei (încă recentă), succint, sintetic și viu bildungsroman al scriitorului trezit în acuta falie dintre viață și moarte. Acolo unde erou de prim rang e povestitorul lăuntric, ce scoate povestea de sub efectul întortocheat al istoriei, dezvoltându-i dedesubturi, camuflete sub preșul ghimpat al versiunii oficiale. E o fișă de observație clinică a PTSD – Sindrom de Stres Post Traumatic, ca incapacitate anxioasă a întoarcerii spre trecut, a scaldării retrospective în ecranul dureros de amintiri sfâșietoare. Avertisment că, în labirintul naturii umane, rămâne ascunsă bestia, poate minotaur, ce nu trebuie rătăcită în uitare, umbrită de calpa iluzie ideologică, prosperitate ori progres.

Cât trăim, tot vrem a uita câte ceva; când ne apropiem de moarte însă, amintirile ne vin în tulburător ajutor ca să mai dănuim câtuși de puțin. Finalul paradoxal al acestei fraze doar reflectă nimicul de care suntem gata oricând a ne agăța ca de pluta meduzei, ce, devenind loc comun, prelungeste și întârzie ambiguitatea naufragiului. Literatura devine „freatică”, în ea se descarcă prin filtrare estetică memoria colectivă, orală, a perspectivelor narative atașate unor personaje marcate atroce de individualitatea extremă a propriei suferințe. În acest sens, merită atenție o obser-

vație formulată cu privire la un astfel de erou nuclear al condensării memoriei publice, doamna Im Seon-ju (p. 210).

Cuvântul dobândește, așadar, misiunea grea de a reechilibra încontinuu, aproape fără răgaz, raporturile putrede ale diversității ființei umane. A repara cumva o tendință îngrozitoare a noastră, cu variate motivații și alibiuri grotești, de a trimite lesne și iute la gunoi pe celălalt, fratele nostru. Narratorul lui Han Kang e permanent mediator al conștiințelor personajelor și cititorilor. Așa încât nu mai sună prea ferm, marțial, sigur și convingător, semnificația ultimă, remanentă, a termenului *națiune*, când se vorbește despre un sângeros carnagiu fratricid petrecut în 1979 (pp. 31-32). E o zestre amplă de cruzime ce trece dinspre dictatură (comunistă, capitalistă, ce mai contează?) către vremea libertății democratice. Ce tinde a dosi tirania puțin (re)cunoscută a omului mărunț, simplu, încărcat de tensiunea frustrării cu care își răscumpără mediocritatea atroce, tot mai agresivă. Marketingul, piața, vânzarea imperativă îi pun la lucru vechi bestialități trecute cu vederea, îngropate sub tăceri. Convertind călăul ordinar de duzină în ucigaș subtil cu cinism adecvat societății de consum (p. 203)

După *Nunta mută* (2008; regia, Horațiu Mălăele), Han Kang face, acum, dintr-o piesă de teatru amuțit erou rezistent. Fiindcă cenzura militară o aneantizează desfigurându-i total textul, spectacolul are loc în deplină tăcere, maxima forță a imaginii exclusive apăsând efectul teatral debordant. Reprezentația artistică devine reprezentare politică a celor mu(l)ți mai presus de cuvinte. E în stil un spirit oblic, al dezvoltării în rîcoșeu, pe ocolite, cu multă finețe a scriiturii și lecturii cu manta. Din perspectiva aceasta, a-ți aminti ce-ai simțit este alt fel de a-ți aminti cum să simți?!

Un indiciu al lecturii-scriitură îl propune volumul *Cartea Albă*. Unde naratorul reconstituie povestea amintirilor împletite cu impresii de călătorie în Europa. Personajul absent, sora mai mare, ce a trăit doar două ore, se întrupează din albul extras, cu un procedeu scriptural asimilat, condensat prin forța analogiei, restaurării Varșoviei după Al Doilea Război Mondial.

Genocidul evocat în *Disecție* mi-a trezit vechi senzații din decembrie 1989. Însă tot pare mai sănătos plânsul lor decât lehamitea noastră.

cartea străină

Ionel SAVITESCU

O scurtă istorie a Angliei*

MOTTO: „Dar Anglia este o țară de sine stătătoare, diferită de vecinii ei, cu un popor care se autointitulează *englez*, delimitându-se de scoțieni, de galezi și de irlandezi. Doar când mă refer la toate aceste națiuni împreună folosesc termenii de *Britania și britanici*.”

Simon JENKINS

Istoria Angliei este fabuloasă. Învinsă de legiunile romane – cucerirea romană a fost delimitată de *Zidul lui Hadrian*, iar Septimius Sever și-a găsit sfârșitul aici –, Anglia va cunoaște în decursul existenței sale multe războaie, năvăliri și invazia lui Wilhelm Cuceritorul (1066), ce îi va marca destinul. De fapt, aceasta este singura invazie reușită asupra Angliei, pentru că mai târziu, Filip II, Napoleon și Hitler au abandonat planurile lor de a invada Anglia. Dacă în Antichitate Anglia fusese ocupată de romani, ulterior triburile germanice venite de pe continent se vor contopi cu populația locală: „Aceste triburi au adus cu ele numele de Anglii, provenit probabil de la spațiul angular format de coastele Germaniei și Danemarcei. Așezarea constituită de ei pe coasta de nord-est a fost numită Angle-land și, ulterior, England (Anglia)”, p. 7. După o perioadă incertă aparținând epocii saxone (410-600), vine renașterea Angliei, epocă în care au existat mai mulți regi și regate, însă primul rege englez recunoscut în Europa a fost Offa (757-796), rege în Mercia. În lunga-i domnie a bătut o monedă pe care a imprimat chipul soției sale, Cynethryth, marcând în 785 granița dintre Anglia și Țara Galilor, Digul lui Offa. Alcuin de York îl descrie astfel pe Offa: „Gloria Britaniei (Britannia), sabia împotriva vrăjmașilor, scut împotriva dușmanilor” (p. 23).

După Offa, au venit monarhi slabi, iar în 825 centrul puterii engleze s-a mutat spre sud; Egbert unește țara care va deveni Anglia. Următoarele două secole și jumătate (800-1066) au stat sub amenințarea vikingă. Vikingii erau originari din Danemarca și Norvegia, făceau expediții de pradă până la Constantinopol și în Sicilia, apoi în Rusia au întemeiat Kievul; Rurik, întemeietor al dinastiei Rurikizilor, ar fi fost de origine vikingă. Vikingii prădau regiunile limitrofe ale Mării Nordului, pătrundeau în Franța, ajungând până în Islanda și Groenlanda, iar după alte informații se presupune că Eric cel Roșu ar fi ajuns pe coastele Americii de Nord. Regele Alfred a reorganizat armata, a ridicat fortificații consolidate cu metereze, a construit nave și a angajat mercenari care să le conducă.

Întemeiază o nouă capitală – Winchester –, stimulează traducerea de texte latine în limba anglo-saxonă, el însuși traducând un text din Boethius. Cronicile anglo-saxone oferă informații lui Beda Venerabilul. După Alfred a venit fiul său, Eduard cel Bătrân, și nepotul, Athelstan cel Glorios, primul rege englez rămas celibatar.

În 1015 are loc o nouă invazie daneză condusă de Knut, fiul lui Svein (Barbă-Despicată), care se încoronează la Londra în ziua de Crăciun 1016. În sfârșit, în anul 1066, saxonul Harald și francul William s-au confruntat la Hastings. În realitate, Harald nu era saxon, iar William era urmaș al vikingului Rollo, căruia regele franc Carol cel Simplu i-a dăruit Normandia. Harald moare în luptă, iar Wilhelm este încoronat la Londra, la mormântul lui Eduard Confesorul, de Crăciun, în 1066. Începând cu anul 1066, în istoria Angliei s-au succedat următoarele dinastii: Normandă, Plantagenetii, Casa de Lancaster, Casa de York, Tudorii, Stuart, Casa de Saxa-Coburg-Gotha/Windsor. În expunerea noastră vom prezenta selectiv pe câțiva dintre regii englezi.

După Wilhelm, cei doi fii ai săi, Robert și William II, își împart Normandia și Anglia. În 1095, la inițiativa papei Urban II, se organizează prima cruciadă, la care participă și Robert. William II este ucis la o partidă de vânatoare, iar Henric, fratele mai mic, se încoronează în 1100. Henric II (1154-1189) devine celebru prin prietenia arătată lui Thomas Becket, urmată de dizgrația și execuția sa. Sub Ioan (1199-1216), Anglia este cuprinsă de haos. În iunie 1215 Ioan negociază o cartă de 61 de clauze: „A fost prima cartă a drepturilor în Europa, care a stat în mod explicit la baza libertăților civile în statul de drept” (p. 59). În timpul lui Henric III, Magna Carta a suferit trei seturi de modificări. La cererea lui Ioan, papa Inocențiu III a denunțat Carta (p. 60). Curând Ioan moare. A fost un monarh nepopular: „Lipsa lui de pietate, dublată de o ticăloșie înăscută, nu și-a mai găsit o altă întrupare pe măsură până la cea a lui Richard al III-lea” (p. 61). A urmat Henric III (1216-1272), inițiator al unei Grădini zoologice la Londra, unde se intra cu taxă, apoi Eduard I (1272-1307), care în

1290 expulzează evreii din Anglia, rechemati de Cromwell. Eduard II (1307-1327) a abdicat, apoi este asasinat. Încălinat spre homosexualitate, dar cu apetit pentru cultură – a înființat colegii la Oxford și la Cambridge.

Eduard III (1327-1377) a avut o domnie lungă, în timpul căreia începe, în 1337, *Războiul de 100 de ani*, prima confruntare navală având loc în 1340. Intervin foametea și o epidemie de ciumă, iar ambele tabere erau devastate de dizenterie. Inițiază o *masă rotundă* după modelul aceleia a regelui Arthur. Instituie Ordinul Jartierei, în timpul unui bal, când contesei de Salisbury îi alunecă jartiera, pe care regele o ridică și o trece pe piciorul său spunând: „Să-i fie rușine celui ce gândește rău” (p. 82). În 1348, Moartea Neagră face ravagii în Anglia. John Wycliffe traduce Biblia în engleză. În 1362 engleza devine limba oficială în sistemul juridic.

Au urmat Henric IV (1399-1413) și Henric V (1413-1422), sub a cărui domnie a avut loc celebra bătălie de la Agincourt (Azincourt), încheiată cu victoria englezilor. Acum apare tânăra Ioana d'Arc, cu viziunile sale miraculoase. Prinsă de englezi, este arsă pe rug. Henric VI fondează Colegiul Eton și Colegiul Regal din Cambridge. În Anglia urmează *Războiul celor două Roze* (albă și roșie). Henric VIII (1509-1547) este renumit, în special, pentru cele șase soții: Catherine de Aragon (naște o fiică, Maria); Anne Boleyn (mama Elisabetei I), care, din păcate, este decapitată; Jane de Seymour (naște pe Eduard, iar Jane moare după naștere); Anne de Cleves (prințesă olandeză); Catherine Howart (decapitată); Catherine Parr. Murind în 1547, Henric VIII

este urmat de fiul său, Eduard VI (1547-1553), un rege dotat pentru cultură: studia istoria și teologia, vorbea italiana și franceza, îl traducea pe Cicero în greacă. În 1553, Eduard, bolnav de tuberculoză, moare. Evident, Henric VIII a fost un om nenorocos. Singura soție, Jane Seymour, care i-a născut un fiu, a avut, în pofida calităților intelectuale, o constituție fizică firavă.

Elisabeta I (1558-1603) reprezintă „epoca de aur a Angliei”. Domnia ei a fost marcată de toleranță, victorii, iubiri romantice și umor, leagănușul lui Shakespeare și al Renașterii engleze. Avea o înfățișare impresionantă: „ochi vioi, cu un ten palid și un păr roșu, strălucitor” (p. 131). Deși era asaltată de pretendenți, Elisabeta a preferat celibatul și castitatea. Avea totuși o simpatie pentru Lordul Dudley. În 1588, *Invincibila Armadă* spaniolă, condusă de ducele de Medina Sidonia, este învinsă în încercarea de a cuceri Anglia. Au scăpat numai 60 de nave spaniole. La 24 martie 1603, Elisabeta se stinge, urmată de Iacob: „Cu siguranță, Elisabeta a fost cea mai mare dintre toți monarhii englezi” (p. 142).

După Elisabeta I, Iacob I (1603-1625) este primul rege din dinastia Stuart („Englezii îl considerau un intrus venit dintr-o țară ostilă”; p. 143). Face pace cu Spania, unește cele două monarhii: Scoția și Anglia, sub titlul de Marea Britanie, dar cu două parlamente, Irlanda rămânând nesupusă. În 1611 apare o nouă traducere a Bibliei. Emigrările spre America încep în 1607, iar în 1620 nava *Mayflower* traversa Atlanticul. În timpul lui Iacob I, 80 000 de englezi au emigrat în America. Carol I (1625-1649) manifestă pasiune pentru artă, fiind, totodată, un protector al lui Rubens și van Dyck („cel mai mare iubitor de artă dintre toți prinții lumii”; p. 149). Carol I sfârșește executat pe 30 ianuarie 1649, fiind singurul rege englez care a suportat acest sfârșit. Cromwell devine lord protector și rechemă pe evrei în Anglia. Moare în 1659. Carol II (1660-1685) se remarcă și el prin numărul mare de amante (17) și acela al copiilor (15). În noiembrie 1660 ia ființă *Societatea Regală*. Regicizii, între care și Cromwell, au fost deshumați și spânzurați. Londra este devastată de o nouă epidemie de ciumă

(1665) și un incendiu (1666), care durează cinci zile. Sir Christopher Wren construiește catedrala Saint Paul. În 1685, Carol II moare, la vârsta de 54 de ani, în urma unui atac cerebral. Pe patul morții s-a convertit la catolicism. Este urmat de fratele său Iacob II (1685-1688). Anglia este atacată de Wilhelm de Orania.

După Anna de Hanovra (1702-1714) au venit la tronul Angliei câțiva membri ai Casei de Hanovra: „Cei mai mulți dintre ei erau nulițiți imperucate și pudrate, incapabili să-și educe copiii sau să crâcnească în fața vreunui parlamentar”; „Toți acești George au fost ocupați în principal de amantele și de jocurile lor de cărți, lăsând corpul politic să respire și să prindă putere” (p. 187). În timpul lui George I (1714-1727), premierul Sir Robert Walpole promise o locuință modestă, numită *Downing Street*, care a rămas ca locuință a următorilor premieri englezi. În timpul lui George II (1727-1760) are loc *Războiul de Șapte Ani* (1756-1763). La 4 iulie 1776 iau ființă Statele Unite ale Americii, Thomas Jefferson alcătuind *Declarația de Independență*, iar George Washington este primul președinte american.

Sfârșitul secolului al XVIII-lea este marcat de Revoluția Franceză și de execuția lui Ludovic XVI. Napoleon Bonaparte se impune în Europa ca un mare comandant de oști; pe mare supremația îi aparține Angliei. Napoleon a comis două greșeli: a invadat Spania în 1808, iar în 1812 s-a îndreptat spre Rusia, de unde se întoarce cu armata decimată din cauza frigului și a lipsei hranei. După prima exilare pe insula Elba, Napoleon revine în Franța, dar la Waterloo este învins de ducele de Wellington și exilat în insula Sfânta Elena, unde se stinge în 1821.

Până la regina Victoria (1837-1901) s-au mai succedat câțiva regi englezi, fără prea mare importanță. Regina Victoria este soția prințului Albert de Saxa-Coburg, decedat în 1861. Secolul al XIX-lea este dominat de doi oameni politici englezi: Gladstone și Disraeli. În America are loc *Războiul Civil* (1861-1865). În fine, în 1901 se stinge regina Victoria. Urmașul ei a fost Eduard VII (1901-1910), care pune bazele Antantei cordiale prin alianța cu Franța (1904), apoi cu Rusia (1907), dorind limitarea expansiunii germane.

O domnie mai lungă a avut George V (1910-1936). În timpul domniei sale a avut loc *Marele Război*, s-a scufundat Titanicul, iar căpitanul Scott ajunge la Polul Sud, în urma lui Amundsen. *Marele Război* a implicat numeroase țări și a durat mai mult decât s-a crezut, Germania fiind obligată

să lupte pe două fronturi. Au loc lupte violente pe uscat și pe mare. Londra este bombardată de avioanele germane, iar ofensiva engleză de la Somme este soldată cu un dezastru. Acum se folosesc tancurile. Trupele germane se împotmolesc la Verdun și pe Marna; în fine, revoluțiile ruse (februarie și octombrie 1917) favorizează Germania, care își deplasează o parte din trupe pe frontul de Vest. Intrarea Americii în Război grăbește sfârșitul conflagrației, încheiată pe 11 noiembrie 1918, la ora 11:00. După Marele Război, lumea a fost zguduită de o epidemie de gripă violentă, care a făcut numeroase victime. Din păcate, acest război nu va pune capăt tuturor războaielor, așa că după două decenii, lumea se va afla în pragul unui nou război, purtat de Germania tot pe două fronturi. Încheierea păcii și Tratatul de la Versailles au nemulțumit profund Germania, care a încălcat toate prevederile tratatului, trecând la refacerea armatei, a flotei și a aviației, la anexarea de teritorii, în sfârșit, la atacarea Poloniei și împărțirea ei cu Uniunea Sovietică, cu care încheiasse un pact de neagresiune.

Moartea lui George V îl aduce pe tronul Marii Britanii pe Eduard VIII, care abdică de dragul unei femei (Wallis Simpson), tronul revenind lui George VI, tatăl Elisabetei a II-a. Atacarea Uniunii Sovietice în 1941 a supus armata germană la eforturi. Ofensiva germană s-a oprit în fața celor trei orașe: Leningrad, Moscova, Stalingrad, care nu au putut fi cucerite. Apoi, Hitler comite o altă mare greșală declarând război Americii. Războiul este câștigat de Aliați. În 1952, pe tronul Marii Britanii se urcă Elisabeta a II-a, iar scena politică este dominată de diverși premieri care doresc să îmbunătățească situația țării ieșite slăbită din război. Ecaterina a II-a este urmată de Charles (Carol al III-lea).

Epilogul este o sinteză a istoriei Angliei. În sfârșit, Simon Jenkins ne oferă *100 de date-cheie* din istoria Angliei, o listă a regilor și reginelor Angliei începând cu 1066 și o altă listă cu primii-miniștri ai Regatului Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord. Într-o Notă a autorului, Simon Jenkins dezvăluie sursele folosite pentru scrierea acestei cărți.

* Simon Jenkins, *Scurtă istorie a Angliei. De la Wilhelm Cuceritorul la Elisabeta a II-a*, traducere din limba engleză de Irina Dubsy; București, Editura Litera, 2024, 357 p.

debuturi în „ateneu“

Marieta Rădoi

Mică istorie a unui destin asumat

La 30 de ani de serie nouă, revista noastră găzduise un grupaj de creații ale câtorva scriitori care „Au debutat în *Ateneu*“ (oct. 1994). Cu satisfacție constatăm că debutanții de atunci au devenit nume cunoscute în literatura română, unii dintre ei răsplătiți pentru calitatea scrisului.

Care a fost contextul debutului în „Ateneu“ (mentor, redactorul girant, frecventarea unui cenaclu, semnarea la „Poșta redacției“ etc.)?

În ce măsură a fost de bun augur prezența dv. în coloanele revistei băcăuane? (I.D.)

Înainte de a vorbi despre contextul debutului în *Ateneu*, voi aminti despre începutul existenței mele literare de la Onești, acolo unde m-am născut într-o zi de iarnă, când zăpezile se înălțau cât gardurile și nu se închideau școlile, deși mi-aș fi dorit. Prima întâlnire cu slova tipărită se întâmpla pe la nouă ani, când începusem să merg la biblioteca din oraș să împrumut cărți și „uitam“ să le returnez, din dorința de a le păstra definitiv, pentru a-mi încropi mica mea bibliotecă. Cu toate acestea, cea mai mare temere a mamei mele era să nu ajung ca Eminescu (nu știu de unde aflase că murise de tânăr). Apoi a venit începutul de zbor, mai precis episodul „Zburătorul“, pe când încă nu aveam buletin, dar cu siguranță mi-aș fi dorit certificatul de naștere a unui viitor poet, mai ales că în vremea aceea *Istoria literaturii române* a lui Călinescu se vindea pe sub tejghea, iar pentru cărțile lui Păunescu se făceau cozi interminabile (ca la carne și lapte), și scriitorii erau considerați un fel de semizeci coborâți pe pământ. Este lesne de înțeles că oricine avea un dram de talent la scris se și visa cu aureola pe frunte.

Probabil acela a fost pasul hotărâtor după câteva săptămâni în care mi-am antrenat curajul să deschid ușa conacului Alecu Aslan din Onești, acolo unde profe-

sorul Gheorghe Izbășescu le povestea elevilor despre Nichita, Sorescu, Blandiana, Baudelaire, Barbu... Atunci aflasem că Rainer Maria Rilke era bărbat, nicidecum femeie, apoi nefericirea că Socrate a murit condamnat pe nedrept, de parcă dacă ar fi fost condamnat pe drept aș fi fost mai mulțumită. Despre Victor Hugo ne-a spus că înainte de a scrie capodopera sa, *Mizerabilii*, se îmbrăcase în cerșetor și trăise un timp cu ei, cu cei fără adăpost, să poată simți, să viețuiască la fel ca ei. Am învățat mai târziu că arta, poezia în mod deosebit, se trăiește. Gheorghe Izbășescu a fost mentorul nostru. De la el am învățat mulți dintre noi să scriem poezie. Ne plimba ca pe sfintele moaște la toate concursurile de poezie, participam la emisiunile de la Radiodifuziunea Română, citeam poezii la Cenaclul de luni. În primăvara lui 1983, Izbășescu ne luase cu el la București, în vizită la Gheorghe Tomozei, unde pentru prima oară în viață văzusem o superbă mobilă din lemn de cireș și o bibliotecă cu cărți până la tavan. Ne promisese că la sfârșitul anului o să-l vedem în carne și oase și pe marele nostru Nichita. Dar, până la urmă, cuvântul lui Nichita se făcuse necuvânt și am plâns ca atunci când murise tata.

• Vasile Crăiță-Mândră

La 14 ani am primit premiul doi la concursul de poezie „Autori, copiii!“ de la Iași. După această ispravă, Izbășescu m-a trimis cu câteva poezii la Sergiu Adam, care se ocupa și de rubrica „Debuturi“ la Revista „Ateneu“. Le-am lăsat pe birou fără ca vreo expresie de pe fața redactorului să-mi trădeze un sentiment de milă sau de apreciere. După vreo lună, Sergiu Adam l-a sunat pe directorul de la Liceul Sportiv și i-a spus că mă așteaptă la redacție. Nu bănuiam că avea să se întâmple cel de-al doilea moment hotărâtor al destinului meu poetic. Am primit șpaltul cu cele două poezii publicate: *Satul meu* și *E o presimțire*. Am fugit cu revista lipită de piept; am alergat până am obosit. Așa m-am manifestat atunci, ca un câine scăpat din lanț. De atunci și pentru totdeauna l-am păstrat în inima mea pe cel care-mi tipărise numele pentru prima oară.

La vreo zece ani distanță de debutul publicistic a venit tipărirea primului volum de versuri, nu înainte de a câștiga, la 25 de ani, Premiul juriului la un festival internațional de poezie din Belgia, ca o confirmare pentru tot ce avea să se întâmple. Editura *Plumb*, condusă pe atunci de Ioan Prăjișteanu, un profesionist al tiparului, încuviințase apariția cărții *Coincidența umbrelor*, iar după mai mult de 30 de ani am revenit pe scena literară cu cea de-a zecea carte, *Rujeolă de dat pe buze*.

Între timp mă îndrăgostisem de Cioran, de *Lacrimi și sfinți*, iubeam *Culmile disperării*. Nu știu cum s-a întâmplat, dar într-un fel sau altul, și disperările, și exaltările, micile fericiri mi-au marcat întreaga existență. Dacă aș fi citit cu mai mare atenție *Marile speranțe*, poate că destinul meu ar fi ales un drum mai ușor. Până la urmă toate acestea au dus la o oarecare înălțime, o culme accesibilă cât de cât. Doar așa am putut să înțeleg, să citesc, să învăț pe de rost *Panorama poeziei universale* a lui Baconsky, doar așa am putut să simt impactul devastator al poeziei Sybiliei Plath. Toată ființarea mea ar fi putut să încapă într-un pătrat.

Spre deosebire de cerc / pătratul are pereți, / se poate trăi în el. / O cameră care ține loc / de altă cameră alăturată / cu o ușă sudată pe dinăuntru / să nu-mi dau voie să ies. / Și un tablou credincios / cu un câine cu disponibilități / afective / pentru rotunjimea ochiului meu / care era mai gol / decât al lui. / Spre deosebire de cerc, / pătratul așteaptă. / Așteptarea e cea mai nobilă / faptă.

Abia de aici începe maturizarea poetică și spirituală, când suferința nu mai este dureroasă și este un proces firesc de autocunoaștere, pentru că altfel e vai de poetul care este judecat doar după poezia sa și nu după sufletul său.

Italia

Rosanna Frattaruolo

Poeta, prozatoarea și publicista italiană Rosanna Frattaruolo s-a născut pe 18 iunie 1973, în localitatea San Giovanni Rotondo (provincia Foggia, regiunea Puglia), iar în prezent locuiește în Piemont, la Rivarolo Canavese, unde se ocupă de consultanță fiscală, fiind licențiată în economie.

A publicat versuri, povești pentru copii și intervenții (avute în cadrul unor întâlniri culturale, conferințe, simpozioane etc.) pe bloguri de specialitate, în reviste și cotidiane, printre care „La bottega della poesia”, „Arenaria”, „Atelier”, „La Poesia e lo Spirito”, „Circolare Poesia”, „Niedergasse”, „Le Parole di Fedro”, „L'estroverso” ș.a.

Între 2019 și 2023 a fost redactor în cadrul blogului de literatură *Larosainpiu*, susținând rubrica *In poesia*, iar din 2020 și până în 2023 a colaborat, ca membru al Asociației Culturale

„Periferia Letteraria”, la organizarea de evenimente de profil. De asemenea, a fondat și conduce, alături de Antonio Corona, blogul literar *Il Tasto Giallo*.

Autoare a volumelor de versuri *Fragile/Fragil* (2017), *Le case con gli occhi verdi/Casele cu ochii verzi* (2021), *Decostruzioni e ricostruzioni – Esercizi allo specchio/Deconstruiri și reconstruiri – Exerciții în oglindă* (2022) și *Fegato in cartolina. Je veux te dire un secret/Ficat pe o carte poștală. Vreau să-ți spun un secret* (2024).

Pentru creația sa, Rosanna Frattaruolo a fost distinsă cu importante premii: „Gozzano” (2022, 2024), „InediTo – Colline di Torino” (2022, 2023), „Montana” (2022, 2023) etc.

Traducere și prezentare de
George NINA ELIAN

* * *

aveam de gând să-nchid cercul
să cos la loc peticele cu timpul
ce suturează rănile
și lasă doar cicatrici

dar nu e vremea să las deoparte
nici armura, nici frica

* * *

ascendentul și controlul
asupra semnului
creditul lunar mă pune la pământ
culoarea țipătoare n-ajută pereții
să fie fericiți
tencuiala începe să se cojească
îmi mijesc aripile
trăiesc în contradicția semnelor mobile

* * *

am aproape cinci ani
puțini pentru-a merge singură
am nevoie de-o mână
care să mă-ndrume
să m-ajute să trec prin viață
și printre capcanele ei

cu fiecare doliu mă fac tot mai mică

* * *

cu lopata groparul
strânge pământul
îl aruncă peste tine
fără să-i pese
de rochia ta albă
de mama ta care plânge
de fiul sprijinit de umărul tatălui său

aș vrea să-năbuș plânsul
dar îmi dă năvală-n piept
ca o bilă nebună-ntr-un joc de flipper

* * *

Rosanna

tot ce cer
e-un ultim fir de voce slabă
să-ți rostesc numele
și să te chem din nou

mă voi simți ca acasă
în acel dulce sunet

ca și cum aș fi în pântecul tău
în cea mai intensă-mbrățișare a iubirii

* * *

să oprești timpul pe roșu
să negi dinamica variațiilor
pe tema iubirii

să te-ntrebi dacă s-ar schimba
densitatea culorii
voracitatea și viteza gestului
dac-ai înmuia penelul în verde

albastrul își mușcă uneori coada
eu ar trebui să-mi mușc limba
și s-o las să sângereze
galbenul în călduri se freacă
de la dreapta la stânga
de la stânga la dreapta
în dragoste tatuul își dă deoparte
blindajul

nu vom ști niciodată
dacă scurgerea excesului
a fost dictată de întâmplare

* mamifer mic, placentar, cunoscut
datorită armurii sale alcătuite din
plăci cornoase și osoase mobile

• Vasile Crăiță-Mândră

* * *

mama mă recunoaște
apoi îmi uită trăsăturile
păpușa ei, florile
și toate-ncercările de a-i dăru
ferestre deschise în timp
în noaptea asta te-am pierdut și eu
două dispariții și două regăsiri
n-am știut să te apăr
m-a trezit cloroformul de pe bărbie
mă-ntreb dacă te-au ucis după aceea

* * *

timpul de-a zăbovi pe meridian
mi-alunecă din mâini
când trec rândunelele
simt gădilatul ierburilor sub palme

mă-ntreb dacă, atunci când îți voi lăsa
vocea deoparte,
supunând-o voinței sertarului,
va mai fi ceva care să mă readucă
la tine

* * *

această liniște de după furtună
nu mă plictisește
își reazemă armura de salcâmul
ce vibrează
și nu se lasă înfrântă de insultele
vântului
respirația se-mprăștie printre golurile
lemnului

după ce-a țipat la afide
și-a rezistat înaintării furnicilor

nu, această liniște nu-i renunțare,
e-nviorare cu izmă rece în miezul
căldurii de vară
veste-nrourată peste ochiul
crepuscular al dimineții

stai cu mine sub salcâm, iubitele
chiar și vântul s-a săturat să țipe
și usucă la acest soare nesigur
toată saliva pe care-a trebuit
s-o-nghițim

hai să ne predăm florii ținute-ntre dinți

* * *

pe coridoare
ușile-și înmuiau contururile

încă un pas în timp

iar înainte de-a converge spre retină
fețele se topeau în plăcinte roz

azi contrazic privirea ce pierdea
detaliile
trecând în revistă fiecare colț ce se
furișează din calea memoriei

* * *

să-mi înțeleg reacțiile chimice
atunci când mă târâsc
se spune că osmiul are cea mai mare
greutate specifică din natură
sunt destul de toxică
pentru-a presupune asta